

COI Focus

VENEZUELA Situatieschets

28 april 2021 (update)

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding.....	5
1. Politieke ontwikkelingen	6
1.1. Achtergrond	6
1.2. Ontwikkelingen sinds juni 2020	8
1.3. De impact van Covid-19	9
1.3.1. Maatregelen.....	9
1.3.2. Cijfers	10
1.3.3. Vaccinaties	11
2. De Veiligheidssituatie.....	12
2.1. De betrokken partijen	12
2.1.1. Actoren van de staat.....	12
2.1.2. De criminele groeperingen	15
2.1.3. De rebellengroeperingen	16
2.2. De veiligheidssituatie in 2020: Typologie van het geweld	18
2.2.1. Typologie van het geweld door de gewapende groeperingen	18
2.2.2. Typologie van het geweld door groeperingen gelinkt aan de staat.....	21
2.3. De veiligheidssituatie per regio	24
2.3.1. Miranda, Aragua, Sucre en het hoofdstedelijk district	25
2.3.2. De grensstaten.....	29
2.3.3. Zuid-Venezuela: Amazonas en Bolívar.....	37
3. Socio-economische situatie	42
3.1. Evolutie in 2020	43
3.2. Sancties, olieproductie en brandstoftekorten	46
3.3. De dollarisatie	47
3.4. Sociale conflicten	48
4. Humanitaire situatie.....	49
4.1. Toegang tot voedsel.....	49
4.2. Toegang tot drinkbaar water	51
4.3. Toegang tot elektriciteit.....	52
4.4. Toegang tot gezondheidszorg	52
4.5. Toegang tot onderwijs	54
5. Migratiestromen	56
5.1. Migratie uit Venezuela	56
5.1.1. Algemene vaststellingen.....	56
5.1.2. Opvang in de regio	57
5.2. Terugkeer omwille van Covid-19.....	60
Samenvatting	61
Bijlagen	63
Bibliografie.....	69

Lijst van afkortingen

ACAPS	The Assessment Capacities Project
AI	Amnesty International
AN	Asamblea Nacional
ANC	Asamblea Nacional Constituyente
AUC	Autodefensas Unidas des Colombia
BACRIM	Bandas Criminales
BBC	British Broadcasting Corporation
CCDB	Interagency Consolidated Counterdrug Database
CICPC	Cuerpo de Investigaciones Científicas, Penales y Criminalísticas
CLAP	Comité Local de Abastecimiento y Producción
CODHEZ	Comisión para los Derechos Humanos del Estado Zulia
CNE	Consejo Nacional Electoral
CSIS	Center for Strategic and International Studies
DGCIM	Dirección general de contra inteligencia militar
ECLAC	The Economic Commission for Latin America
ELN	Ejército de Liberación Nacional
ENCOVI	Encuesta sobre Condiciones de Vida
FAES	Fuerzas de Acciones Especiales
FANB	Fuerza Armada Nacional Bolivariana
FARC	Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia
FBL	Fuerzas Bolivarianas de Liberación
FPLN	Fuerzas Patrióticas de Liberación Nacional
GNB	Guardia nacional bolivariana
HRW	Human Rights Watch
ICG	International Crisis Group
INCB	International Narcotics Control Board
IMF	Internationaal Monetair Fonds
MUD	Mesa de Unidad Democrática
OAS	Organisation of American States
OHCHR	United Nations High Commissioner for Human Rights
OSAC	Overseas Security Advisory Council
OVCS	Observatorio Venezolano de Conflictividad Social
OVSP	Observatorio Venezolano de Servicios Públicos

OVV	Observatorio Venezolano de Violencia
PAHO	Pan American Health Organization
PASI	Puntos de Atención Social Integral
PDVSA	Petróleos de Venezuela SA
PEP	Permiso Especial de Permanencia
PNB	Policía nacional bolivariana
PROVEA	Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos
PSUV	Partido Socialista Unido de Venezuela
SEBIN	Servicio bolivariano de inteligencia
UNASUR	Union of South American Nations
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
WFP	World Food Programme
WHO	World Health Organisation
WOLA	Washington Office on Latin America

Inleiding

Het doel van dit onderzoek is een stand van zaken op te maken over de algemene situatie in Venezuela. Het onderzoek richt zich hierbij op de politieke situatie, de veiligheidssituatie en de socio-economische situatie van het land om een zo breed mogelijke analyse te maken van de huidige stand van zaken. De situatie van specifieke profielen, zoals bijvoorbeeld journalisten of politieke activisten, vormen geen voorwerp van deze analyse. Het onderzoek richt zich in het bijzonder op de periode van 1 juni 2020 tot april 2021. Het onderzoek werd afgesloten op 28 april 2021.

De analyse bestaat uit vijf grote hoofdstukken en begint met de politieke ontwikkelingen. Hier komt eerst een kort overzicht aan bod van de belangrijkste politieke ontwikkelingen sinds de start van het presidentschap van Maduro tot juni 2020. Vervolgens worden de actuele politieke ontwikkelingen van juni 2020 tot en met april 2021 meer in detail toegelicht. Ook gaat dit hoofdstuk dieper in op de impact van de Covid-19-pandemie in het land. Een tweede hoofdstuk gaat dieper in op de veiligheidssituatie in Venezuela. Cedoca gaat na welke factoren deze veiligheidssituatie beïnvloeden, wie de belangrijkste actoren zijn, wat de typologie is van het geweld, en welke delen van het land als meest gewelddadig kunnen worden beschouwd. Ook wordt hier aandacht besteed aan het toenemende politiegeweld.

Het derde en vierde hoofdstuk gaat dieper in op de socio-economische situatie en de humanitaire situatie in Venezuela. Het hoofdstuk start met een schets van het socio-economische klimaat en geeft nadien toelichting bij de de facto dollarisatie die zich doorheen 2019 en 2020 heeft voltrokken. Cedoca gaat na of deze ontwikkeling een invloed heeft op de algemene levensstandaard van de Venezolanen. Daarnaast wordt bekeken hoe het gesteld is met de toegang tot voedsel, water, elektriciteit, gezondheidszorg en onderwijs. In een laatste hoofdstuk richt dit onderzoek zich ten slotte op de migratie van meer dan vijf miljoen Venezolanen naar het buitenland. Ook de terugkeer van meer dan 100.000 Venezolanen uit de buurlanden, als gevolg van hun precaire economische situatie tijdens de pandemie, wordt hier kort belicht.

Voor het schrijven van dit rapport raadpleegde Cedoca publicaties van analysecentra en gespecialiseerde organisaties zoals onder meer de Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), Fundaredes, InSight Crime, Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), Monitor de Victimas, Programa Venezolano de Educación- Acción en Derechos Humanos (PROVEA), het World Food Programme (WFP), Caritas Venezuela, de International Crisis Group (ICG) en het Washington Office on Latin America (WOLA). Internationale organisaties zoals Human Rights Watch (HRW) en VN-bronnen zoals de United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) werden eveneens geconsulteerd. Aanvullende opzoeken deed Cedoca op het internet via de zoekmotor Google, in de databanken van Refworld, ecoi.net en Factiva, en op de websites van lokale en internationale mediakanalen zoals de oppositiekraant TalCual, El Pitazo, El Nacional maar ook British Broadcasting Corporation (BBC), Reuters, Bloomberg, The Washington Post, The Economist en The New York Times (NYT). In dit document maakt Cedoca voor plaats- en persoonsnamen, namen van gewapende groepen en politieke partijen, gebruik van de meest courante schrijfwijze uit de Spaanstalige bronnen die geraadpleegd werden. Voor de categorisering van het geweld baseert Cedoca zich op de terminologie van de geraadpleegde bronnen.

Cedoca volgt de situatie in Venezuela voortdurend op. Als er zich fundamentele wijzigingen of ontwikkelingen zouden voordoen die de situatie ter plaatse aanzienlijk veranderen, dan zal Cedoca deze COI Focus zo snel mogelijk bijwerken.

1. Politieke ontwikkelingen

1.1. Achtergrond

Gedurende 14 jaar, van 1999 tot 2013, was Hugo Chávez president van Venezuela. Hij was een charismatische voormalige legerofficier die in 1998 verkozen werd met de belofte een einde te maken aan de corruptie en sociale uitsluiting waar het land toen onder gebukt ging.¹ Gedurende zijn ambtsperiode onderging Venezuela enorme politieke en economische veranderingen. Het land kreeg een nieuwe grondwet, een nieuwe wetgevende macht bestaande uit één kamer, en zelfs een nieuwe naam, de Bolivariaanse Republiek Venezuela, genaamd naar de Zuid-Amerikaanse Simon Bolivar. Gesteund door hoge winstmarges op de olieprijs kon Chávez de rol van de overheid in de economie ook gevoelig uitbreiden, onder andere door het nationaliseren van verschillende bedrijven. De regering voorzag ook in allerlei sociale programma's om de armoede in het land terug te dringen, vooral gefinancierd door de winsten op olie.² In oktober 2012 kwam een einde aan zijn tweede ambtstermijn van zes jaar en voorzag men in nieuwe verkiezingen. Chávez bij wie in juni 2011 kanker was vastgesteld, was ernstig ziek. Na enkele operaties in Cuba verklaarde de president te zijn genezen en startte zijn electorale campagne. Hij won de verkiezingen in oktober 2012 met 55,4% van de stemmen van zijn tegenkandidaat van de oppositie, Henrique Capriles. Zijn nieuwe ambtstermijn begon op 10 januari 2013 maar Chávez haalde zijn eedaflegging als president niet meer.³ Op 5 maart 2013 stierf Hugo Chávez aan kanker.⁴ Veertig dagen later werden nieuwe verkiezingen georganiseerd die gewonnen werden door Nicolas Maduro, met slechts een marge van minder dan 1,5 %. Chávez had Maduro, die ook zijn vicepresident was, zelf nog aangeduid als zijn opvolger.⁵

Venezuela was na de verkiezingen van april 2013, volgens een rapport van International Crisis Group (ICG) van mei 2013, een zeer verdeeld land met evenveel aanhangers van Chávez' regime als van de oppositie.⁶ Begin februari 2014 kreeg president Maduro te maken met de grootste demonstraties tegen zijn beleid sinds zijn aantreden als president bijna een jaar eerder. Bovendien waren deze demonstraties, volgens verschillende journalisten, de meest gewelddadige en wijdverspreide van het afgelopen decennium in Venezuela.⁷

Op 6 december 2015 vonden parlementsverkiezingen plaats. De oppositie, verenigd in de coalitie van Democratische Eenheid (Mesa de Unidad Democrática, MUD) won deze verkiezingen met een tweederdemeerderheid: 112 van de 167 zetels. Al snel na de verkiezingen verscherpte de confrontatie tussen de regering en de oppositie. President Maduro nam, in aanloop naar de installatie van het nieuwe parlement (de Algemene Vergadering, Asamblea Nacional, AN) op 5 januari 2016, een aantal maatregelen waarmee de macht van het parlement werd ingeperkt. Zo werden een aantal rechters van het hooggerechtshof voortijdig vervangen, waardoor het hof onder vergaande invloed van de regering kwam. Vervolgens schorste het hooggerechtshof, vanwege veronderstelde onregelmatigheden tijdens de verkiezingen, vier parlementariërs. Hierdoor verloor de oppositie haar tweederdemeerderheid die nodig is om voorstellen tot een eventuele grondwetswijziging te doen.⁸

¹ ICG, , 16/05/2013, [url](#)

² CRS (Sullivan P.), 1/04/2015, [url](#)

³ ICG, 16/05/2013, [url](#)

⁴ Foreign Affairs (Penfold M.), 12/03/2013, [url](#)

⁵ ICG, , 16/05/2013, [url](#)

⁶ ICG, 16/05/2013, [url](#)

⁷ BBC News, 4/03/2014, [url](#)

⁸ CRS (Sullivan P.), 22/08/2016, [url](#)

Op 13 mei 2016 kondigde de president de noodtoestand af, welke sindsdien elke 60 dagen opnieuw wordt verlengd. In 2017 activeerde Maduro het zogenaamde plan Zamora, een veiligheidsplan voor gezamenlijke operaties van het leger, milities en burgerorganisaties.⁹

In 2017 organiseerde president Maduro de verkiezing van een Nationale Grondwetgevende Vergadering (Asamblea Nacional Constituyente, ANC). De ANC bestond exclusief uit aanhangers van de regering. Elk besluit dat genomen wordt door de AN werd door president Maduro genegeerd en de ANC fungeerde als een de facto president.¹⁰

Op 23 januari 2019 riep Juan Guaidó zichzelf uit tot waarnemend president. Dit gebeurde twee weken nadat president Maduro de eed aflegde voor zijn tweede ambtstermijn. De oppositieleider baseerde zich hierbij op de artikels 233, 333, en 350 van de Venezolaanse grondwet, die stellen dat in geval van onbekwaamheid van de president om het land te leiden, de voorzitter van het parlement de interim-president wordt.¹¹ Nadien probeerde de oppositieleider het leger aan zijn kant te krijgen.¹² Zo beloofde hij amnestie voor misdaden uit het verleden en garanties op toekomstige tewerkstelling. De aanpak was bedoeld om individuele commandanten naar zijn kant te lokken in plaats van het leger als geheel in een politieke transitie te betrekken.¹³ Het interim-presidentschap van Guaidó werd erkend door meer dan 50 staten, waaronder de VS, de UK en de meeste Latijns-Amerikaanse staten.¹⁴

In de vroege ochtend van 30 april 2019 kondigde Juan Guaidó nabij de militaire luchtmachtbasis La Carlota in Caracas, *Operación Libertad* af, een poging om de Venezolaanse president Nicolás Maduro af te zetten. Juan Guaidó riep het topkader van het leger op om hem te vervoegen.¹⁵ De medestanders van Juan Guaidó slaagden er echter niet in om de luchtmachtbasis van La Carlota in te nemen en tijdens het verdere verloop van de dag bleef de verhoopde steun van de legertop uit. Slechts een klein aantal laaggeplaatste soldaten, met als enige belangrijke figuur, Manuel Ricardo Christopher Figuera, die toen hoofd was van de inlichtingendienst (Servicio Bolivariano de Inteligencia Nacional, SEBIN) beantwoordden de oproep van Guaidó om te rebelleren.¹⁶ Op de avond van 30 april 2019 verscheen Nicolás Maduro in het gezelschap van de legerleiding op televisie. Hij verklaarde dat Juan Guaidó er niet in slaagde om de steun van het leger te verwerven en verklaarde dat de aanstichters van de opstand tegen zijn regime hard aangepakt zouden worden.¹⁷

In mei en juni 2019 vonden de eerste onderhandelingen plaats tussen het regime-Maduro en de oppositie na de mislukte staatsgreep van 30 april 2019, onder de auspiciën van de Noorse regering. De gesprekken gingen nadien verder in Barbados maar werden uiteindelijk in september 2019 afgebroken.¹⁸

Begin januari 2020 is het parlement, de Nationale Vergadering, de enige macht in Venezuela die niet in handen van de regering is. Aan het begin van elk jaar komen de parlementsleden samen in een speciale sessie om het voorzitterschap van de Nationale Vergadering te kiezen. Verwacht werd dat oppositieleider Juan Guaidó vlot zou worden herkozen dankzij een solide meerderheid in de kamer. Maar veiligheidstroepen blokkeerden hem en andere afgevaardigden van de oppositie de toegang tot het gebouw waardoor zij niet tijdig op de stemming raakten. De zitting begon zonder Guaidó en zijn partijleden. Vervolgens verkoos de regeringsgezinde minderheid in het nationale parlement samen met voormalige opposanten, Luis Parra, zelf een voormalig opposant, tot parlementsvoorzitter. Hij

⁹ OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

¹⁰ BBC News, 13/01/2020, [url](#)

¹¹ Constitución de la república bolivariana de venezuela, s.d. [url](#)

¹² BBC News, 13/01/2020, [url](#)

¹³ ICG, 16/09/2019, [url](#)

¹⁴ BBC, 03/05/2019, [url](#)

¹⁵ The Economist, 30/04/2019, [url](#)

¹⁶ ICG, 16/09/2019, [url](#)

¹⁷ The Economist, 02/05/2019, [url](#); The Guardian (Phillips T.), 01/05/2019, [url](#); BBC, 03/05/2019, [url](#)

¹⁸ CSIS (Rendon M., Schneider M), 06/11/2019, [url](#)

kreeg meteen de steun van president Nicolas Maduro.¹⁹ Deze chaotische overname van de Nationale Vergadering door Maduro werd veroordeeld door de Verenigde Staten, de Europese Unie en verschillende Latijns-Amerikaanse staten.²⁰

1.2. Ontwikkelingen sinds juni 2020

Naar aanloop van de geplande parlementsverkiezingen op 6 december 2020, benoemde het Hooggerechtshof op 13 juni 2020 nieuwe leden voor de Nationale Kiesraad (Consejo Nacional Electoral, CNE). Omdat de benoeming van nieuwe leden, onder de Grondwet van 1999, een eigenlijke functie is van het parlement, nam de EU sancties ten aanzien van elf hoge regeringsfunctionarissen.²¹ In februari 2021 legde de EU sancties op aan bijkomend 19 hoge functionarissen voor het ondermijnen van de democratie en de rechtstaat.²²

Op 31 augustus 2020 verleende president Maduro gratie aan 110 personen, voornamelijk leden van de politieke oppositie, waaronder 23 afgevaardigden van de Nationale Vergadering.²³

Eind oktober 2020 slaagde oppositieleider en voormalig burgemeester van Chacao (gemeente in Caracas), Leopoldo López, erin om Venezuela te ontvluchten. López werd gearresteerd in 2014 en veroordeeld tot een gevangenisstraf van veertien jaar in een militaire gevangenis. In 2017 werd hij onder huisarrest geplaatst en sinds april 2019 verbleef hij in de residentie van de Spaanse ambassadeur in Caracas. Nadat hij in oktober 2020 de grens met Colombia had overgestoken, vluchtte hij naar Spanje.²⁴ López behoort tot dezelfde partij als Guaidó, de Voluntad Popular, en was zijn belangrijkste mentor.²⁵

Op 6 december 2020 vonden in Venezuela parlementsverkiezingen plaats. De regeringspartij (PSUV, Partido Socialista Unido de Venezuela) en haar bondgenoten wonnen 257 van de 277 zetels. De oppositie was naar aanloop van de verkiezingen zeer verdeeld over deelname. Voormalig presidentskandidaat Henrique Capriles zette zich openlijk af tegen Guaidó en verklaarde deel te nemen aan de verkiezingen.²⁶ De deelnemende oppositiepartijen behaalden ongeveer 30 % van de stemmen. Maar het stelsysteem leverde hen slechts 20 zetels op. De autoriteiten schatten de opkomst op 31 %, hoewel waarnemers van de oppositie beweerden dat deze veel lager was. De reguliere oppositie onder leiding van Juan Guaidó, weigerde deel te nemen en noemde de verkiezingen een schijnvertoning. De VS, de EU-lidstaten en vele andere landen verklaarden dat de verkiezingen noch vrij noch eerlijk zijn verlopen.²⁷

Begin 2021 is de politieke situatie volgens ICG nijpend. De parlementsverkiezingen begin december 2020 versterkten de macht van president Nicolás Maduro over alle takken van de staat, met uitzondering van enkele lokale autoriteiten. Het merendeel van de oppositie boycotte de verkiezingen met het argument dat deze noch vrij noch eerlijk konden verlopen, maar hun weigering om deel te nemen heeft hoge politieke kosten met zich meegebracht, aldus ICG. De meeste westerse en Latijns-Amerikaanse landen weigerden het nieuwe parlement te erkennen, dat op 5 januari 2021 is beëdigd en bijna volledig bestaat uit Maduro-loyalisten. Maar ze onderschrijven evenmin het argument van de oppositie dat de oude AN haar mandaat behoudt en de ondersteuning geeft voor de claim van Juan

¹⁹ NYT, (Turkewitz J.), 05/01/2020, [url](#)

²⁰ AP News (Goodman J.), 6/01/2020, [url](#)

²¹ UN Human Rights Council, 02/10/2020, [url](#)

²² European Council, 22/02/2021, [url](#)

²³ UN Human Rights Council, 02/10/2020, [url](#)

²⁴ BBC, 24/10/2020, [url](#)

²⁵ Al Jazeera, 24/10/2020, [url](#)

²⁶ Reuters, 03/09/2020, [url](#)

²⁷ ICG, 21/12/2020, [url](#)

Guaidó op het presidentschap.²⁸ Zo verklaarde de EU eind januari 2021 dat ze Guaidó beschouwt als een “bevoorrechte gesprekspartner” maar niet langer als interim-president van Venezuela.²⁹

Op 9 maart 2021 arriveerde opnieuw een Noorse delegatie in de hoofdstad Caracas in een poging om de onderhandelingen tussen de regering van president Maduro en de reguliere oppositie nieuw leven in te blazen. De onderhandelingen komen er wanneer de regering belooft een meer inclusieve Nationale Kiesraad (CNE) aan te stellen in de aanloop naar de regionale en lokale verkiezingen van eind 2021.³⁰

1.3. De impact van Covid-19

1.3.1. Maatregelen

Half maart 2020 werd de eerste besmetting met het coronavirus in Venezuela vastgesteld. De autoriteiten kondigden onmiddellijk de noodtoestand af en legden een nationale quarantaine op vanaf 22 maart 2020. Deze noodtoestand werd sindsdien maandelijks verlengd.³¹ Ook werden de grenzen gesloten.³²

De regering heeft preventieve maatregelen genomen, waaronder zeven dagen radicale lockdown gevolgd door zeven dagen flexibilisering. Tijdens de lockdown-week zijn enkel de essentiële winkels open. Tijdens de andere week mogen ook de restaurants en cafés open.³³

Begin april 2021 geldt dat de meeste internationale en binnenlandse passagiersvluchten tot nader order verboden blijven. Alleen geautoriseerde commerciële internationale vluchten van en naar de Dominicaanse Republiek, Panama, Bolivia, Mexico en Turkije zijn toegestaan. Vracht-, nood- en humanitaire vluchten zijn vrijgesteld van het verbod. De landsgrenzen blijven gesloten, behalve voor vrachtvervoer.³⁴ Vanuit Colombia naar Venezuela is wel een humanitaire corridor opgezet die 1200 Venezolanen per week laat terugkeren.³⁵

Sinds 18 mei 2020 moeten de terugkeerders uit Colombia, via deze humanitaire corridor, een quarantaine van twee weken uitzitten. Deze quarantaine moet worden vervuld in speciale hiertoe opgerichte centra, gekend als Puntos de Atención Social Integral (PASI). Daar moet het recht op voedsel en eerstelijnszorg worden gegarandeerd, maar volgens een rapport van Human Rights Watch (HRW) is dit niet het geval. Verschillende personen getuigen in het rapport over zeer gebrekkige infrastructuur, gebrek aan hygiëne en voedsel en het feit dat men met zeer veel mensen dicht op elkaar moet leven, waardoor de kans op een Covid-besmetting enkel toeneemt. Ook de termijn van twee weken wordt regelmatig overschreden.³⁶

De Venezolaanse autoriteiten stigmatiseren en vervolgen ook deze terugkeerders uit Colombia die gebruik maken van de onofficiële oversteekplaatsen (*trochas*). In een toespraak in juni 2020 noemde de president hen *trocheros* verwijzende naar hun oversteek via de trochas. De nationale Bolivariaanse

²⁸ ICG, 29/01/2021, [url](#)

²⁹ Reuters, 25/01/2021, [url](#)

³⁰ ICG, 03/2021, [url](#)

³¹ Europapress, 17/02/2021, [url](#)

³² AS/COA, s.d., [url](#)

³³ Global Monitoring, 24/02/2021, [url](#)

³⁴ Gardaworld, 05/04/2021, [url](#)

³⁵ AS/COA, s.d., [url](#)

³⁶ HRW, 13/10/2020, [url](#)

strijdkrachten noemden daarop de *trocheros* "bioterroristen" en mensen werden aangemoedigd ze anoniem te melden.³⁷

FANB noemt *trocheros* bioterroristen en roept hen op zich te melden bij de autoriteiten³⁸

Niet alleen terugkeerders maar ook opposanten en critici van de huidige regering ondervinden de gevolgen van de pandemie en de bijhorende maatregelen. De Covid-19-pandemie werd een excuus voor de strijdkrachten, de *colectivos* en andere gewapende groeperingen van het regime, om meer dwang uit te oefenen onder het voorwendsel van veiligheid, om zo meer macht en gezag te verwerven. Eind augustus 2020 publiceerde HRW een rapport dat aantoont hoe de Venezolaanse autoriteiten sinds de invoering van de noodtoestand tientallen journalisten, gezondheidswerkers, mensenrechtenadvocaten en politieke tegenstanders die kritiek uiten op de regering willekeurig hebben vastgehouden en vervolgd. Veel gedetineerden worden aangeklaagd op grond van een al te brede wet op haatmisdrijven en voor een rechterlijke macht die niet onafhankelijk is. De advocaten van de beklagden hebben routinematig beperkte toegang tot gerechtelijke dossiers en openbare aanklagers, vanwege Covid-19-gerelateerde gerechtelijke sluitingen, aldus HRW.³⁹

Ook personen besmet met Covid-19 worden vaak gestigmatiseerd. Zo kregen met corona besmette bewoners van de Venezolaanse stad Sucre in april 2021 een poster op hun huis geplakt, die anderen moest waarschuwen voor een besmetting met het virus. Ook dreigde burgemeester Luis Duque van Sucre met het stopzetten van voorzieningen voor mensen die zich niet aan de quarantaineregels houden, aldus de krant El Nacional.⁴⁰

1.3.2. Cijfers

In tegenstelling tot in de buurlanden bleef het aantal besmettingen met het coronavirus in Venezuela laag. Ook het aantal overlijdens bleef zeer laag en stabiel. Althans volgens de officiële cijfers. Maar experts uiten ernstige twijfels bij de betrouwbaarheid van deze cijfers. Zo zijn er vooreerst slechts

³⁷ Runrun.es, 15/04/2021, [url](#)

³⁸ Runrun.es, 15/04/2021, [url](#)

³⁹ HRW, 28/08/2020, [url](#)

⁴⁰ El Nacional, 07/04/2021, [url](#)

twee Covid-laboratoria beschikbaar, het eerste in Caracas en het tweede (mobiele eenheid) in San Cristóbal.⁴¹

Een jaar na de ontdekking van het eerste geval van Covid-19 registreert Venezuela 145.379 bevestigde gevallen en 1.430 sterfgevallen. Deze cijfers wijken sterk af van deze in de buurlanden, bijvoorbeeld Peru met 1.358.294 positieve gevallen en 47.491 sterfgevallen. Het is ook opmerkelijk dat het aantal sterfgevallen, ongeacht de fase van de pandemie, steeds hetzelfde bleef (5-7/dag). De ngo Médicos Unidos de Venezuela monitort zelf het aantal sterfgevallen van het medisch personeel ten gevolge van Covid-19. Zij komen op 8 maart 2021 uit op 354 overlijdens. Dit zou betekenen dat 25 % van alle sterfgevallen medisch personeel zijn. Dit cijfer is volgens onderzoekers van het mediaplatform Runrun.es eerder een aanwijzing dat de officiële sterftcijfers verre van correct zijn.⁴²

Sinds maart 2021 zijn de cijfers sneller aan het stijgen met de komst van de Braziliaanse variant van het virus. Zo waren er op 19 april 2021 op een dag 1.398 nieuwe besmettingen en 20 overlijdens.⁴³ De noodtoestand is nog steeds van kracht.⁴⁴ De voorzitter van de Vereniging voor de privéklinieken, Manuel Meneses, verklaarde half april 2021 dat privéklinieken in het land hun volle capaciteit naderen.⁴⁵ Ook Julio Castro, expert op het gebied van infectieziekten, herhaalde deze bezorgdheid over de ziekenhuiscapaciteit en verklaarde dat Venezuela zich op het "slechtste moment" van de Covid-pandemie bevindt en dat de officiële cijfers die door de regering van Maduro zijn gepubliceerd, niet de realiteit van de crisis weerspiegelen.⁴⁶

1.3.3. Vaccinaties

Officieel begon Venezuela zijn vaccinatieprogramma op 18 februari 2021. Half April 2021 heeft het land in totaal 800.000 vaccins ontvangen, goed voor 400.000 mensen te vaccineren. Voor 300.000 dosissen gaat het om het aangekochte Russische Sputnik V. En in 500.000 dosissen gaat het om een donatie van China, namelijk Sinopharm.⁴⁷ De communicatie van de autoriteiten over wie half april 2021 reeds een vaccin heeft ontvangen is warrig en tegenstrijdig. Zo kondigden de autoriteiten aan te starten met de oudere bevolking maar riep enkel deze personen op die beschikken over een *Carnet de la Patria*⁴⁸ (vaderlandkaart).⁴⁹ Mensenrechtenactivisten en academici uitten sterke kritiek op het feit dat de vaccinatie gekoppeld wordt aan het bezit van de *Carnet de la Patria*. Het is volgens hen discriminerend en een nieuwe poging van de autoriteiten om meer mensen in dit systeem te dwingen. Ze roepen op om enkel het bezit van de identiteitskaart te koppelen aan de vaccinatie.⁵⁰

Half april 2021 kondigde president Maduro in een televisieprogramma plots aan dat zijn regering de volledige 120 miljoen dollar had veiliggesteld die nodig was om de vaccins aan te kopen via het Covax-programma van de Wereldgezondheidsorganisatie (World Health Organization, WHO). De verrassingsaankondiging volgde op maandenlange onderhandelingen met de oppositie om Venezolaanse activa in het buitenland (beheerd door de oppositie) vrij te geven om de vaccins te kunnen betalen. Maduro had namelijk steeds beweerd dat de regering zelf niet genoeg geld had om

⁴¹ AS/COA, s.d., [url](#)

⁴² Runrun.es, 15/04/2021, [url](#)

⁴³ Tal Cual, 19/04/2021, [url](#)

⁴⁴ Runrun.es, 15/04/2021, [url](#)

⁴⁵ Banca y Negocios (Quintana G.), 14/04/2021, [url](#)

⁴⁶ Tal Cual, 12/04/2021, [url](#)

⁴⁷ Caracas Chronicles (Pineda J.), 16/04/2021, [url](#)

⁴⁸ De Carnet de la Patria (vaderlandkaart) bestaat sinds 2017 en is nodig om te kunnen genieten van bepaalde voordelen zoals het verkrijgen van voedselpakketten, pensioenen, medicijnen en gesubsidieerde benzine. Tegenstanders zien de kaart als een middel om de bevolking te controleren. IRB, 18/05/2018, [url](#)

⁴⁹ Caracas Chronicles (Pineda J.), 16/04/2021, [url](#)

⁵⁰ Efecto Cocuyo, 14/04/2021, [url](#)

de vaccins te kunnen aankopen omwille van de Amerikaanse sancties. Maduro maakte niet bekend waar het geld nu plots vandaan kwam, maar zei dat het "op het juiste moment" zou worden onthuld.⁵¹

2. De Veiligheidssituatie

In Venezuela zijn er verschillende gebieden waarin niet-statelijke actoren actief zijn, waaronder Colombiaanse guerrilla's, paramilitairen en criminele groeperingen die betrokken zijn bij drugshandel en illegale mijnbouw. Naarmate de chaos en politieke crisis in Venezuela steeds groter wordt, sijpelt de macht verder weg uit de traditionele staatsinstellingen ten voordele van deze grote variëteit aan gewapende groeperingen (zie infra). In dit hoofdstuk geven we eerst een kort overzicht van de belangrijkste groeperingen die mee verantwoordelijk zijn voor het veiligheidsklimaat in Venezuela. Nadien wordt een overzicht gegeven van de algemene veiligheidssituatie in Venezuela en in een volgend hoofdstuk worden de meest onveilige gebieden van naderbij bekeken. Tot slot gaan we ook dieper in op het toegenomen politiegeweld.

2.1. De betrokken partijen

Volgens de oppositie hebben alle gewapende groeperingen, behalve de rechtse paramilitairen, banden met het regime, de ordetroepen en het leger. Het regime beschuldigt de oppositie dan weer van banden met de paramilitairen, aldus ICG.⁵² Hieronder volgt een korte beschrijving van de belangrijkste groeperingen actief in Venezuela.

2.1.1. Actoren van de staat

2.1.1.1. De FANB en de Milicia Bolivariana

Officiële gegevens over het Venezolaanse leger, de FANB, zijn schaars en bestaan, indien beschikbaar, meestal uit schattingen in plaats van nauwkeurige cijfers, aldus ICG in haar rapport over het leger in Venezuela van september 2019. Volgens het ministerie van Defensie, geciteerd in het rapport van ICG, bestaan de strijdkrachten uit 95.000 à 150.000 actieve professionele leden. Wanneer reservisten worden opgenomen, volgens dezelfde bron, stijgt het aantal gevechtstroepen tot 235.000.⁵³

Naast het leger, de marine, de luchtmacht en de Nationale Garde, wiens taken interne veiligheid en grenscontrole omvatten, is er ook de Milicia Bolivariana (Nationale Militie), een vrijwilligersorganisatie die zich inzet voor de verdediging van de "revolutie". De militie wordt voornamelijk gebruikt in welzijnsprogramma's, waaronder de productie en distributie van gesubsidieerd voedsel. In december 2019 kondigde Maduro zijn voornemen aan om de militie officieel op te nemen in de FANB als vijfde pijler van het leger. Hij wil ook voor elk van de militieleden een legerwapen ter beschikking stellen. Op 29 januari 2020 keurde de Nationale Grondwetgevende Vergadering vervolgens een hervorming van de wet op de Bolivariaanse nationale strijdkrachten (FANB) goed. Met deze wetswijziging wordt de militie officieel een vijfde pijler van de FANB naast het leger, de Luchtmacht, de marine en de Bolivariaanse Nationale Garde.⁵⁴ De militie bestaat uit vrijwilligers (mannen, vrouwen, jongeren, en ouderen), onder het directe bevel van de president. Er bestaat geen maximumleeftijd om tot de militie toegelaten te worden. Men kan zowel lid zijn van de militie als van de *colectivos*.⁵⁵

⁵¹ Reuters, 12/04/2021, [url](#)

⁵² ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁵³ ICG, 16/09/2019, [url](#)

⁵⁴ Efecto cocuyo (Martinze D.), 30/01/2020, [url](#)

⁵⁵ Rijksoverheid Nederland, 11/06/2020, p.81, [url](#)

Chávez betonnerde reeds de steun van hoge officieren voor de regering door de voorrechten van de hogere rangen gestaag te verhogen. Maduro voegde hier nog meer voordelen aan toe. De top van het leger bezit nu belangrijke sleutelfuncties binnen de economie, bekleedt hoge politieke en administratieve posities en houdt toezicht op de interne veiligheid van het land.⁵⁶ Legerofficieren bezitten de controle over de distributie van voedsel en belangrijke grondstoffen. Zo beheren hoge militairen nu ook de nationale oliemaatschappij, Petróleos de Venezuela SA (PDVSA).⁵⁷

Bovendien is een factie van officieren en ambtenaren - in de volksmond bekend als het kartel van de zon (Cartel de los Soles) betrokken bij of heeft banden met drugshandel.⁵⁸

2.1.1.2. SEBIN en de DGCIM

De Servicio Bolivariano de Inteligencia Nacional (SEBIN) is een orgaan voor politieke inlichtingen dat in 2010 is opgericht om bedreigingen voor de Venezolaanse staat te neutraliseren. De organisatie wordt frequent in verband gebracht met repressie, aldus de onderzoeksorganisatie InSight Crime.⁵⁹ Naast haar inlichtingentaak zorgt de SEBIN voor de persoonlijke bescherming van overheidsfunctionarissen en heeft het speciale tactische eenheden, zoals een explosievenopruimingsdienst.⁶⁰ De SEBIN beschikt ook over eigen detentiecentra.⁶¹

De Dirección General de Contrainteligencia Militar (DGCIM) evolueerde van een militaire inlichtingendienst meer en meer naar een orgaan voor contraspionage en is onder het regime-Maduro hoofdzakelijk bezig met het opsporen van dissidentie binnen de eigen rangen.⁶²

2.1.1.3. GNB, PNB, CICPC en de FAES

De GNB (Nationale Garde, Guardia Nacional Bolivariana) en de PNB (Nationale Politie, Policía Nacional Bolivariana) zijn de twee primaire strijdkrachten waarmee demonstranten op straat worden geconfronteerd. De Nationale Garde werd opgericht in 1937 om de interne veiligheid van het land te beschermen en de openbare orde te handhaven en werd in 2007 officieel een tak van de strijdkrachten, aldus een rapport van the Americas Society/Council of the Americas (AS/COA).⁶³

De PNB is een federale politiemacht, opgericht door Hugo Chávez in 2008, los van de staats- en lokale politie-eenheden. In 2017 had de PNB naar schatting 26.000 officieren.⁶⁴ Volgens USDoS is de PNB in slechts zeven van de drieëntwintig staten vertegenwoordigd.⁶⁵ Vertrouwelijke bronnen verklaren in het Nederlandse ambtsbericht van juni 2020 dat, door de centralisatie van het veiligheidsapparaat in Venezuela, de nationale overheid in tegenstelling tot het beoogde doel van de oprichting van de PNB, juist minder controle over sommige regio's heeft gekregen, waardoor lokale machtsfactoren, waaronder irreguliere gewapende groeperingen hier steeds meer macht kregen.⁶⁶

De Cuerpo de Investigaciones Científicas, Penales y Criminalísticas (Eenheid van Wetenschappelijke, Strafrechtelijke en Criminalistische Onderzoeken, CICPC) is de eenheid die belast is met de meeste misdaadonderzoeken en valt onder het ministerie van Binnenlandse Zaken, Justitie en Vrede. De CICPC doet onder andere onderzoek naar eigendomsdelicten, geweldsdelicten, fraude en kidnapping.

⁵⁶ ICG, 16/09/2019, [url](#)

⁵⁷ Reuters (Ellsworth B.), 28/07/2019, [url](#)

⁵⁸ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁵⁹ El Tiempo, 30/10/2018, [url](#); InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁶⁰ OSAC, 21/07/2020, [url](#)

⁶¹ Rijksoverheid Nederland, 11/06/2020, p.75, [url](#)

⁶² AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁶³ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁶⁴ AS/COA, 10/06/2019, [url](#)

⁶⁵ USDoS, 11/03/2020, p.2, [url](#)

⁶⁶ Rijksoverheid Nederland, 11/06/2020, p.77, [url](#)

De CICPC heeft volgens de Amerikaanse Overseas Security Advisory Council (OSAC) speciale arrestatieteams die verantwoordelijk zijn voor gevaarlijke arrestaties en gijzelingen.⁶⁷

De speciale ordetroepen, de FAES (Fuerzas de Acciones Especiales) zijn de elite-eenheden van de PNB die, meestal gekleed in zwarte skimaskers, burgers opspoort in hun wijken en huizen. Maduro creëerde de FAES tijdens een golf van dodelijke protesten in 2017, officieel om misdaad en terrorisme te bestrijden, maar insiders zeggen dat hij twijfels had bij de loyaliteit van de reguliere strijdkrachten.⁶⁸ De FAES telde in 2019 zo'n 1600 manschappen en wordt beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor honderden buitengerechtelijke executies, aldus InSight Crime.⁶⁹ De FAES wordt als de meest loyale eenheid binnen het veiligheidsapparaat van de regering-Maduro gezien.⁷⁰

2.1.1.4. De Colectivos

De *colectivos* zijn oorspronkelijk burgerbewegingen gericht op sociale en culturele activiteiten in de wijken.⁷¹ In 2002 werd president Hugo Chávez geconfronteerd met twee pogingen om hem van de macht te verdrijven: een militaire staatsgreep en een staking in de oliesector. In de nasleep van deze bedreigingen besloot hij dat een parallelle veiligheidsstructuur nodig was die als tegenwicht voor het leger kon fungeren en snel kon reageren tegen opposanten tijdens betogingen. Zijn oplossing waren de *colectivos*. Vanaf 2006 kregen zij staatsfinanciering en middelen, inclusief wapens. De wijk 23 de Enero in Caracas, is bijzonder gekend als machtsbasis van de *colectivos*.⁷²

Er bestaan verschillende groeperingen *colectivos*, zoals Tres Raíces, Frente 5 de Marzo en Alexis Vive. Niet allemaal hebben ze een even sterke band met de staat en de ene groepering is al dieper betrokken bij illegale activiteiten dan de andere.⁷³ ICG maakt een onderscheid tussen drie soorten *colectivos*. Ten eerste zijn er de *colectivos* die hun wortels in de linkse ideologieën hebben en die in sommige gevallen al voor Chávez politiek actief waren in Venezuela, zoals de colectivo Coordinadora Simón Bolívar en de Tupamaros. De tweede categorie bestaat voornamelijk uit *colectivos* van opportunisten en criminelen die hun banden met de regering-Maduro gebruiken om enige legitimiteit te verkrijgen en hun illegale activiteiten te kunnen ontplooiën zonder daarvoor gestraft te worden. De derde groep zijn *colectivos* die voornamelijk als privélegertjes voor kopstukken van de overheid zijn gaan fungeren.⁷⁴

Onder de regering-Maduro spelen de *colectivos* een actievere rol in "de verdediging van de revolutie". De reputatie van *colectivos* als brute para-politiemacht is in 2019 versterkt door hun gewelddadige tussenkomsten bij verschillende betogingen, aldus ICG.⁷⁵ Maar de financiële steun vanuit de overheid wordt, volgens InSight Crime, steeds minder waardoor deze groeperingen ook steeds meer hun toevlucht zoeken in illegale inkomsten, zoals drugshandel en afpersing.⁷⁶

Volgens Calixto Avila, medewerker van El Programa Venezolano de Educación Acción en Derechos Humanos (PROVEA) oefenen de *colectivos* ook een heel sterke controle uit in de verschillende populaire wijken van Caracas. Weinig gebeurt hier zonder hun medeweten en goedkeuring. Ook kleinere criminelen opereren enkel met medeweten van de *colectivos*.⁷⁷ De rol van de *colectivos* werd opnieuw duidelijk tijdens de Covid-19 crisis. De groeperingen zagen zichzelf als behoeders van de afgekondigde maatregelen. Er waren verschillende berichten onder andere uit de wijk 23 de Enero waar gewapende

⁶⁷ OSAC, 21/07/2020, [url](#)

⁶⁸ InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁶⁹ InSight Crime, 01/03/2019, [url](#)

⁷⁰ Rijksoverheid Nederland, 11/06/2020, p.78, [url](#)

⁷¹ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁷² InSight Crime, 18/05/2018, [url](#)

⁷³ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁷⁴ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁷⁵ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁷⁶ InSight Crime, 18/01/2020, [url](#)

⁷⁷ Avila C., medewerker PROVEA in Europa, interview, Brussel, 10/02/2020

colectivos, volledig in het zwart gekleed, door de wijk liepen met een megafoon en verkondigden dat ze “eender welke maatregel” zouden nemen indien personen zich niet hielden aan de regels, aldus de oppositiekrant TalCual.⁷⁸

Bijlage 2 toont een overzicht van de aanwezigheid van de verschillende *colectivo*-groeperingen in Caracas.

2.1.2. De criminele groeperingen

2.1.2.1. Megabandas

Megabandas zijn samensmeltingen van verschillende bendes, met meer dan 50 bendeleden. Volgens Luis Cedeño, socioloog en directeur van de ngo Paz Active, ontstonden deze bendes in de jaren 2000 in de gevangenis.⁷⁹ Nog steeds worden velen van hen geregeerd vanuit de gevangenis door zogenaamde *pranes* (*pran*: bendeleider in de gevangenis)⁸⁰. Ze danken hun bestaan eveneens aan de installatie van de zogenaamde *peace zones*. Deze ontstonden in 2013 na een staakt-het-vuren dat onderhandeld werd door de toenmalige minister van Binnenlandse zaken met ongeveer 280 bendes. De autoriteiten gaven aan de bendes verschillende zones waar ze enkel nog zouden komen op bevel van de rechtbank in ruil voor het neerleggen van hun wapens. In de praktijk gebruikten de bendes deze zones vooral om zich te organiseren en zorgden ze voor de consolidatie van de *megabandas*. In deze zones zijn het de bendes die de wet dicteren, aldus onderzoek van John Polga-Hecimovich naar over de georganiseerde misdaad in Venezuela.⁸¹

De afgelopen jaren raakten ze steeds sterker georganiseerd. Vooral *Tren de Aragua* is sinds 2019 sterk gegroeid tot ver buiten zijn thuisprovincie Aragua en vestigde zich ook in Brazilië, Colombia en Peru.⁸²

Politiebronnen melden in september 2019 het bestaan van 113 bendes in Venezuela, niet allen hiervan zijn megabendes. De belangrijkste zijn: *El Coqui's* en *Los 70 del Valle* in Caracas; *Tren de Aragua* in Aragua; *El Picure* en *El Maloy* in Guárico; *El Wilaxis*, *Los Piratas de la Panamericana*, *Eduardo Delicias* en *El Oreja* in Miranda; *Los Urabeños* in Táchira; *San Juan de las Galdonas* in Sucre; *El Tren del Norte* en *El Peluche* in Zulia; *Los Sabaneros* in Barinas; *Los Fusileros* en *Los Guajiros de Guayana* in Bolívar.⁸³

Eind 2020 bericht InSight Crime over de groei en internationale expansie van *Tren de Aragua* als Venezuela's grootste *megabanda*. Maar de denktank wijst erop dat andere *megabandas* in hun voetsporen volgen. De criminele bendes maken gebruik van de chaos in Venezuela om internationaal door te groeien, zelfs terwijl de pandemie van het coronavirus om hen heen woedt, aldus InSight Crime.⁸⁴

2.1.2.2. Sindicatos

De *Sindicatos* (vakbonden) zijn criminele bendes die arbeiders en werkgevers afpersen. Ze zijn voornamelijk actief in de bouwindustrie, de olie-industrie en de mijnbouw. Ze persen de managers op bouwplaatsen af, bedreigen hen om alleen door hen aangeduide werknemers in te huren, en dwingen hen bepaalde materialen enkel bij een bepaalde leverancier aan te kopen. Ook de werknemers worden op hun beurt door hen afgeperst. Regelmatig vinden conflicten tussen verschillende *sindicatos* plaats, die worden beslecht via de inzet van huurmoordenaars. In de mijnsector zijn ze vooral actief in de

⁷⁸ TalCual, 27/04/2020, [url](#)

⁷⁹ Caracaschronicles (Galaviz D.), 04/11/2019, [url](#)

⁸⁰ Polga-Hecimovich J., 25/05/2019, pp.189-207. [url](#)

⁸¹ Polga-Hecimovich J., 25/05/2019, pp.189-207. [url](#)

⁸² InSight Crime, 18/01/2020, [url](#)

⁸³ Caracaschronicles (Galaviz D.), 04/11/2019, [url](#)

⁸⁴ InSight Crime, 30/12/2020, [url](#)

staat Bolívar. Hier beslissen ze wie in de mijnen mag werken en leggen ze hun eigen wetten op. Schending van deze wetten bekopen de werknemers meestal met de dood, aldus Transparency Venezuela.⁸⁵

2.1.2.3. De paramilitairen/ BACRIM

De Colombiaanse paramilitairen, waarvan een deel na de demobilisatie van 2003 onder de Colombiaanse president Uribe, overging tot de oprichting van diverse criminele organisaties in Colombia, zijn ook meer en meer aanwezig op Venezolaanse bodem. Ze worden beschuldigd van misdaden zoals bedreigingen, afpersing, ontvoering en intimidatie van medestanders van Maduro. Vaak worden deze groeperingen vermeld onder de noemer BACRIM (*Bandas Criminales*, criminele bendes) maar elke groepering is onafhankelijk en heeft zijn eigen doeleinden. Hoewel hun kernleden bestaan uit Colombianen, zijn er verschillende berichten dat ook Venezolanen door hen worden gerekruteerd.⁸⁶ De belangrijkste groeperingen zijn momenteel Los Rastrojos, Los Urabeños, en de Aguilas Negras. De BACRIM opereren vooral in de grensstaten met Colombia. Hier houden ze zich bezig met het innen van *vacunas* (afpersingsgeld), van vooral boeren en handelaars, ontvoeringen en (huur-)moorden. Ook strijden ze voor controle over de verschillende *trochas* (illegale grensovergangen) waar ze de burgers die de grens over willen afpersen. Ze strijden regelmatig onderling, tegen de autoriteiten en tegen de guerrillagroeperingen.⁸⁷

Volgens het regime-Maduro heeft de oppositie banden met de paramilitairen. Een beschuldiging die door de oppositie zelf wordt ontkend.⁸⁸

2.1.3. De rebellengroeperingen

2.1.3.1. Fuerzas Bolivarianas de Liberación, FBL

De Patriotic Forces of National Liberation (Fuerzas Patrióticas de Liberación Nacional, FPLN) is een guerrillagroep actief in het westen van Venezuela, langs de grens met Colombia. De groep is algemeen bekend onder de vroegere afkorting FBL van het Spaanse Fuerzas Bolivarianas de Liberación, (Bolivarian Liberation Forces). In tegenstelling tot traditionele rebellengroeperingen heeft de FBL/FPLN in het algemeen de regering van Venezuela ondersteund en confrontaties met veiligheidstroepen vermeden. De groep werd actief in de jaren '90 en kwam meer op de voorgrond onder president Chávez, wiens regime ze openlijk steunden.⁸⁹

In 2008 kende de groep een opsplitsing waarbij de ene groep de naam FBL behield en de andere groep verder ging onder het acroniem FPLN, geleid door Jeronimo Paz. De FBL verdween grotendeels van het toneel. De FPLN heeft zo'n 1000 à 4000 strijders en is vooral actief in Apure, Táchira en Barinas. Het grootste deel van hun inkomsten komt van afpersingen van lokale boeren en bedrijven. Ze richten zich ook meer en meer op de smokkel van benzine en op mensensmokkel. De groepering staat dichtbij de autoriteiten en in de staat Apure zijn er rechtstreekse banden tussen de ordetroepen, de gezagsdragers en de groepering.⁹⁰ In 2019 hielpen ze het regime met het geven van militaire trainingen aan burgers.⁹¹

⁸⁵ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

⁸⁶ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁸⁷ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

⁸⁸ ICG, 20/02/2020, [url](#)

⁸⁹ InSight Crime, 15/07/2020, [url](#)

⁹⁰ InSight Crime, 17/06/2020, [url](#)

⁹¹ InSight Crime, 15/07/2020, [url](#)

2.1.3.2. De FARC

De Colombiaanse rebellengroeperingen, de Armed Forces of Colombia (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC) en het National Liberation Army (Ejército de Liberación Nacional, ELN) hadden reeds een aanwezigheid in Venezuela voordat Chávez aan de macht kwam in 1999, zij het eerder beperkt. Sinds Chávez nam hun aanwezigheid in Venezuela toe met goedkeuring van de president. De laatste jaren van zijn presidentschap steunde Chávez echter actief de beginnende vredesonderhandelingen in Colombia. Een lijn die Maduro zijn eerste jaren doorzette. Maar de economische en politieke crisis in het land, in combinatie met de afwikkeling van het vredesakkoord in Colombia sinds 2016 met de FARC, maakt dat Venezuela vanaf 2017 een sterke toename kent van de aanwezigheid van Colombiaanse guerrillagroeperingen. Immers, verschillende dissidente FARC-fracties kanten zich tegen het vredesakkoord met de Colombiaanse staat en gebruiken Venezuela als veilige haven en als bron van inkomsten via illegale activiteiten. De onderzoekseenheid verantwoordelijk voor Venezuela van InSight Crime heeft de aanwezigheid van ex-FARC-leden sinds juli 2019, in ten minste acht staten bevestigd, namelijk in Zulia, Táchira, Apure, Bolívar, Guárico, Barinas, Amazonas en Aragua.⁹² Momenteel zou zo'n 10 % van alle FARC-dissidenten bestaan uit Venezolanen.⁹³ Bijlage 3 toont op de kaart een overzicht van de ex-FARC aanwezigheid in Venezuela.

2.1.3.3. Het ELN

Ook de Colombiaanse guerrillagroepering, het Nationaal Bevrijdingsleger (Ejército de Liberación Nacional, ELN) kent een decennialange aanwezigheid op Venezolaans grondgebied. Maar sinds 2017, na de demobilisatie van de FARC in Colombia, verhoogde het ELN haar aanwezigheid aan de grens tussen Venezuela en Colombia, en nam de groepering territoria en criminele economieën over die eerder werden gecontroleerd door de FARC. Dit leidde tot een snelle uitbreiding van de groep doorheen Venezuela, met name in de zuidelijke mijnstreek. In 2019 is het ELN aanwezig in de helft van de staten van het land en beheert het vitale economieën. Ze rekruteren ook steeds meer jonge Venezolanen en infiltreren in de lokale politiek in deze staten waar ze een sterke aanwezigheid hebben. Om deze redenen vermeldt InSight Crime dat ze meer en meer transformeren tot een Venezolaans-Colombiaanse rebellenorganisatie.⁹⁴

⁹² InSight Crime, 27/02/2020, [url](#)

⁹³ InSight Crime, 27/02/2020, [url](#)

⁹⁴ InSight Crime (McDermott J.), 22/03/2019, [url](#)

2.2. De veiligheidssituatie in 2020: Typologie van het geweld

2.2.1. Typologie van het geweld door de gewapende groeperingen

Doorheen 2020 blijft Venezuela een van de landen met het grootste aantal sterfgevallen door geweld in de regio en de wereld. Het jaar wordt afgesloten met een schatting van minstens 11.891 overlijdens door geweld, wat neerkomt op een cijfer van 45,6 per 100.000 inwoners. Hiermee staat Venezuela op de tweede plaats van de meest gewelddadige landen in Centraal-en Zuid-Amerika. Enkel Jamaica met 56,5 moorden per 100.000 inwoners doet het slechter.⁹⁵ Voor 2019 kende Venezuela een moordcijfer van 60,3 moorden per 100.000 inwoners, en stond het eveneens boven alle andere landen⁹⁶ die in Latijns-Amerika als gewelddadig worden beschouwd.⁹⁷

OVV, Informe annual de la violencia 2020⁹⁸

Het OVV geeft jaarlijks een rapport uit over de misdaad in Venezuela. Aangezien er geen officiële cijfers beschikbaar zijn, baseert de organisatie zich op eigen onderzoek. Hierbij maakt ze gebruik van onderzoeksgroepen, gelinkt aan acht verschillende universiteiten verspreid over heel Venezuela. Deze onderzoeksgroepen verzamelen de informatie rond de criminele feiten per regio naar beste vermogen. Maar ze wijzen erop dat het steeds interpretaties en schattingen blijven, al proberen ze zo nauwkeurig mogelijk te zijn, aldus de OVV.⁹⁹

Het geweldcijfer van het OVV omvat drie types van dodelijk geweld. Ten eerste telt de organisatie voor 2020, 4.153 moorden door criminelen (*homicidios*). Daarnaast registreert de OVV, 4.231 gewelddadige overlijdens als gevolg van verzet tegen de autoriteiten (*resistencia a la autoridad*). Het gaat hier om buitengerechtelijke executies door de ordediensten. En tot slot rapporteert de OVV 3.507 gewelddadige overlijdens waarvan de oorzaak of de daders niet bekend zijn (*muertes en*

⁹⁵ InSight Crime, 29/01/2021, [url](#)

⁹⁶ El Salvador heeft volgens de OVV voor 2019 en cijfer van 48 op 100.000 inwoners en Honduras 42 op 100.000 inwoners.

⁹⁷ InSight Crime (Asmann P., O'Reilly E.), 28/01/2020, [url](#)

⁹⁸ OVV, 29/12/2020, [url](#)

⁹⁹ OVV, 27/01/2020, [url](#)

averiguación).¹⁰⁰ De slachtoffers zijn meestal mannen (91 %) waarvan het merendeel in de leeftijdscategorie 18-40 jaar (68 %).¹⁰¹

Het geweldcijfer voor 2020 vertoont een dalende trend ten opzichte van 2019. Maar volgens het OVV is deze daling niet te wijten aan het verbeteren van de sociale factoren. De daling van de misdaad- en moordcijfers kunnen volgens de analyse van de OVV niet los worden gezien van de Covid-pandemie en de quarantainemaatregelen. Ook de verdere daling van de levenskwaliteit van de Venezolanen heeft de misdaad in het land grondig hertekend. ECLAC (The Economic Commission for Latin America) geeft in zijn analyse voor de economieën in 2020, aan dat in Venezuela de daling van het bruto binnenlands product (bnp) het hoogste was van de hele regio. Venezuela kende in 2020 een val van 30 punten in het bnp, wat drie keer hoger is dan in Peru, het tweede land op de lijst, dat met 12 punten eveneens een sterke daling kende.¹⁰² De economische crisis en de verarming van de bevolking hebben de opportuniteiten voor de misdaad drastisch verminderd. Er zijn simpelweg minder mensen te beroven en de buit is ook minder dan voorheen. Ook de massale emigratie van Venezolanen (zie hoofdstuk 5) de afgelopen jaren als gevolg van de crisis hebben een belangrijke invloed op de aard van de misdaad. Deze emigratie veroorzaakt immers een grote demografische verandering in de maatschappij waarbij vooral de mensen uit de middenklasse en de actieve bevolkingsgroep (20 tot 40 jaar) het land hebben verlaten. Dit zorgt voor legere steden en minder opportuniteiten voor de misdaad. Ook vele kleinere criminelen kozen ervoor Venezuela te ontvluchten.¹⁰³

Daarnaast hadden de opgelegde quarantainemaatregelen en het gebrek aan brandstof eveneens hun invloed op de misdaadgrafieken. De grote brandstoftekorten waar Venezuela sinds begin 2020 mee wordt geconfronteerd en de daaruit volgende woekerprijzen zorgden reeds vóór de pandemie voor een sterke reductie van de mobiliteit. Sinds maart 2020 kwamen hier bovenop de opgelegde mobiliteitsbeperkingen in het kader van de bestrijding van de pandemie. Er waren veel minder mensen op straat en er was een grotere aanwezigheid van militairen en politie. Dit alles zorgde voor een afname van de activiteiten van de kleinere criminelen.¹⁰⁴

Maar waar we dus een sterke afname konden vaststellen in de activiteiten van de kleinere criminelen, met een daling van diefstallen, overvallen en ontvoeringen, stelde de OVV wel een versterking en groei vast bij de grotere criminele organisaties. In 2020 is de interactie en samenwerking tussen grote georganiseerde misdaadbendes en overheidsfunctionarissen duidelijk versterkt, waardoor deze groeperingen grote stedelijke en landelijke gebieden van het land hebben kunnen domineren. De aanwezigheid van organisaties van niet-statelijke gewapende actoren in het Arco Minero-gebied en aan de grenzen van de staten Zulia, Apure, Táchira en Bolívar tonen eveneens een op zijn minst gedeeltelijke overdracht van statelijke soevereiniteit aan deze gewapende actoren, aldus het OVV. De dominantie van deze gewapende actoren in die gebieden betekent echter niet noodzakelijkerwijs een toename van het aantal moorden, aangezien deze groeperingen een meer instrumenteel gebruik van geweld aan de dag leggen. Deze groeperingen leggen zich vooral toe op afpersing, drugshandel en illegale handel in mineralen. Ook zijn ze betrokken bij mensenhandel, witwassen van geld en de verkoop van de voedseldozen van de overheid op de zwarte markt.¹⁰⁵ Ook InSight Crime wijst in haar serie *Gamechangers 2020* op de groei van de Venezolaanse *megabandas* in 2020. De denktank geeft ook aan dat de Venezolaanse staat soms samenwerkt met deze bendes en hen bijvoorbeeld bewust inzet in bepaalde gebieden om hier de staat te laten delen in de winsten van de illegale economieën.¹⁰⁶ Volgens de denktank vertrouwt president Maduro meer en meer op criminele groeperingen om de

¹⁰⁰ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹⁰¹ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹⁰² ECLAC, s.d., [url](#)

¹⁰³ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹⁰⁴ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹⁰⁵ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹⁰⁶ InSight Crime, 30/12/2020, [url](#)

controle te behouden. Jeremy McDermott, co-directeur van InSight Crime, ziet in Venezuela zestien zogenaamde criminele enclaves. Een criminele enclave is een gebied waar criminele actoren handelen met de zegen van de staat, vaak in samenwerking met staatstroepen. Deze criminele enclaves strekken zich uit van hoofdstad Caracas, door het binnenland en naar de belangrijkste grensregio's met Brazilië en Colombia.¹⁰⁷

De de facto dollarisatie (zie hoofdstuk 3.3.) zorgt eveneens voor een verschuiving in de aard van het geweld. De corruptieve praktijken van criminele groeperingen, van de politie of de militairen, waarbij ze in ruil voor publieke diensten zoals het herstellen van de elektriciteit, het uitreiken van paspoorten of een voorrang in de wachtrij voor benzine geld vragen, verloopt meer en meer in dollars. Het OVV besluit dat de misdaad en de corruptie sinds 2019 werden gedollariseerd.¹⁰⁸ Ook die bedrijven met toegang tot dollars zoals autohandelaars en private ziekenhuizen kregen in 2020 meer te maken met afpersingen dan het jaar voordien.¹⁰⁹

Volgens journalist Nelson Bocaranda van het mediaplatform RunRun.es is afpersing de snelst groeiende illegale economie in Venezuela.¹¹⁰

Begin mei 2020 geeft de OVV samen met de organisatie Cecodap, welke sinds 1984 opkomt voor de rechten van de kinderen in Venezuela, een rapport uit over de gewelddadige overlijdens van kinderen. Hieruit blijkt dat er in 2019, 1120 gewelddadige overlijdens van kinderen tot 17 jaar waren, waarvan 425 moorden. Vooral het cijfer van het aantal moorden waarvan de oorzaak of dader niet duidelijk is (539) valt op, aangezien het hier over een stijging van 150 % gaat ten opzichte van het jaar voordien. Wat betreft de staten met het meeste aantal gewelddadige overlijdens van minderjarigen vallen de staat Miranda en de staat Zulia op, welke tevens ook de meest bevolkte staten zijn.¹¹¹

Tabla 4. Entidades federales con mayores cifras de Homicidios de Niños, Niñas y Adolescentes, por grupos de edad y entidad federal. Venezuela 2019

Entidad Federal	Victimas (0 a 11 años)	Victimas (12 a 17 años)	Totales
MIRANDA	12	67	79
ZULIA	9	41	50
BOLIVAR	3	34	37
ARAGUA	7	29	36
DISTRITO CAPITAL	7	21	28
CARABOBO	6	19	25
MONAGAS	5	14	19
ANZOATEGUI	6	12	18
LARA	5	11	16

Fuente: Observatorio Venezolano de Violencia 2020

OVV & Cecodap, Informe Muertes violentas de niñas, niños y adolescentes¹¹²

¹⁰⁷ InSight Crime, 04/12/2020, [url](#)

¹⁰⁸ OVV, 27/01/2020, [url](#)

¹⁰⁹ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹¹⁰ InSight Crime, 04/12/2020, [url](#)

¹¹¹ OVV, 27/01/2020, [url](#)

¹¹² OVV & Cecodap, 05/05/2020, [url](#)

¹¹² OVV & Cecodap, 05/05/2020, [url](#)

2.2.2. Typologie van het geweld door groeperingen gelinkt aan de staat

2.2.2.1. Grootschalige corruptie

In juni 2020 brengt de organisatie Transparencia Venezuela een uitvoerig rapport uit over de georganiseerde misdaad in Venezuela. Een van de bevindingen van hun zes maanden durende onderzoek is dat de grootschalige corruptie in het land het werk is van leden van het ambtenarenapparaat, privé-ondernemers, internationale banken, consultants en advocatenkantoren, die allen profiteren van criminele activiteiten. Grote sommen geld, voornamelijk uit olie-export, zijn jarenlang geplunderd.¹¹³ Voor 2020 plaatst Transparency International Venezuela op de 176ste plaats van de 180 landen, waarbij het de plaats deelt met Jemen.¹¹⁴

In maart 2020 publiceerde de Amerikaanse autoriteiten een inbeschuldigingstelling van president Maduro waarbij ze hem aan het hoofd plaatsen van het Cartel de Los Soles.¹¹⁵ Volgens de Amerikaanse justitie heeft Maduro een "criminele onderneming" van Venezuela gemaakt waar drugshandelaren en terroristen miljarden aan hebben verdiend. Maduro wordt ervan beschuldigd dat hij heeft samengespannen met Colombiaanse rebellen en leden van het Venezolaanse leger met als doel de VS "te overspoelen met cocaïne". De Verenigde Staten loven tot 55 miljoen dollar uit voor de president en zijn directe omgeving.¹¹⁶

Onderzoeker voor ICG en onafhankelijk consultant voor Venezuela, Bram Ebus, noemt Venezuela vandaag een kleptocratie, waar een kleine elite het land leegrooft van haar grondstoffen.¹¹⁷ Door de economische crisis in het land en de verscherpte sancties heeft het regime een grote nood aan harde cash in dollars. Deze haalt ze onder andere uit de illegale handel in goud en via de vele smokkelroutes. Hiervoor werkt het regime samen met niet-statelijke en criminele groeperingen. De autoriteiten hebben in bepaalde delen van het land, namelijk in de zuidelijke staten en aan de grens met Colombia belangrijke delen van hun soevereiniteit afgestaan aan deze criminele groeperingen. Dit gaat zover dat in deze gebieden de criminele groeperingen belangrijke taken van de staat, zoals gezondheidszorg, onderwijs en werkgelegenheid, overnemen en organiseren. Zo krijgen deze ook steeds meer controle over de lokale bevolking. Deze situatie ontspint zich momenteel op aansturen van het regime-Maduro. Eens een nieuwe regering aan de macht zou zijn in Venezuela kan dit een groot veiligheidsrisico vormen. Immers, deze criminele en niet-statelijke actoren zullen hun controle over de illegale economieën en de regio niet zonder geweld afstaan, aldus Bram Ebus.¹¹⁸

Jeremy McDermott, co-directeur van InSight Crime noemt het huidige Venezuela een maffiastaat. Volgens zijn analyse is de georganiseerde misdaad volledig ingebed in de staat. Omdat Maduro een grote nood heeft aan dollars heeft hij een nieuwe machtsstructuur gecreëerd rond politieke en criminele actoren. Hij heeft de facto delen van het land afgestaan aan lokale machthebbers die in een alliantie werken met criminele groeperingen. Een deel van de opbrengsten van de illegale economie, zoals goud, drugs, mensensmokkel en allerhande smokkel vloeit dan vervolgens terug naar de staat, aldus McDermott.¹¹⁹

¹¹³ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹¹⁴ Transparency International, 2020, [url](#)

¹¹⁵ The United States Department of Justice, 26/03/2020, [url](#)

¹¹⁶ NOS Nieuws, 26/03/2020, [url](#)

¹¹⁷ Ebus B., 20/03/2020, [url](#)

¹¹⁸ Ebus B., 20/03/2020, [url](#)

¹¹⁹ McDermott J., 20/03/2020, [url](#)

2.2.2.2. Ordetroepen en buitengerechtelijke executies

Voor 2020 rapporteert de OVV voor het eerst hogere cijfers van gewelddadige overlijdens als gevolg van het optreden van de ordetroepen (*resistencia a la autoridad*) (4.231) dan als gevolg van moorden (*homicidios*) (4.153). Sinds 2016 stelt de organisatie een continue toename vast van het aantal dodelijke slachtoffers bij politiegeweld. In 2016 waren er tegenover elke 100 moorden, 28 mensen die stierven bij politieacties die werden geclassificeerd als sterfgevallen wegens "verzet tegen de autoriteit", aldus het OVV. In 2017 waren dat er 34, in 2018 waren dat er 72, in 2019 waren dat er 88. In 2020 vielen er voor het eerst meer doden door politiegeweld dan door criminelen, namelijk 101 overlijdens door politiegeweld per 100 overlijdens door criminelen. Van de 4.231 personen die in 2020 overleden bij dit soort geweld waren er 82 tussen 12 en 17 jaar oud en 3 onder de 11 jaar.¹²⁰

Eveneens volgens het OVV zijn er steeds meer verschillende politiediensten verantwoordelijk voor dit soort geweld. De helft van de slachtoffers viel tijdens acties van de PNB en de CICPC. In het geval van de PNB werd 82 % van de overlijdens veroorzaakt door de FAES. In 12 % waren de GNB-functionarissen verantwoordelijk en in 20 % de staatspolitie. Volgens de OVV heeft zelfs de hondenbrigade de leiding gehad over het uitvoeren van buitengerechtelijke executies.¹²¹

Op 27 september 2019 heeft de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (VN) bij resolutie 42/25 de onafhankelijke internationale onderzoeksmissie over Venezuela opgericht, om de sinds 2014 vermeende schendingen van de mensenrechten te beoordelen. Het rapport van deze missie werd gepubliceerd in september 2020. De missie concludeerde dat de regering, staatsagenten en groepen die met hen samenwerkten grove schendingen hadden begaan. Het identificeerde patronen van schendingen en misdaden die in hoge mate werden gecoördineerd door de staat, die systematisch en wijdverspreid plaatsvonden, en dus neerkwamen op misdaden tegen de menselijkheid, aldus de VN.¹²²

De missie stelde vast dat de autoriteiten op hoog niveau macht en toezicht hadden en uitoefenden over de veiligheidstroepen en inlichtingendiensten die in het rapport als verantwoordelijk voor deze schendingen werden aangeduid. President Maduro en de ministers van Binnenlandse Zaken en Defensie waren op de hoogte van de misdaden. Ze gaven bevelen, coördineerden activiteiten en verstrekten middelen ter bevordering van de plannen en het beleid op grond waarvan de misdaden werden gepleegd. De missie vond redelijke gronden om aan te nemen dat de Venezolaanse autoriteiten en veiligheidstroepen sinds 2014 ernstige schendingen van de mensenrechten hebben gepland en uitgevoerd, waarvan sommigen, inclusief willekeurige moordpartijen en het systematisch gebruik van foltering, neerkomen op misdaden tegen de menselijkheid, aldus Marta Valiñas voorzitter van de missie.¹²³

De veiligheidstroepen, de CICPC en FAES van de Nationale Politie (PNB) waren verantwoordelijk voor 59 % van alle moorden door veiligheidstroepen in de verslagperiode van de missie.¹²⁴

PNB/FAES-functionarissen vertelden de missie dat het gebruikelijk was om moorden te verdoezelen door wapens neer te planten om confrontaties te simuleren. Een bron bevestigde dat superieure officieren een "groen licht om te doden" konden verlenen. Een FAES-trainingsvideo, geverifieerd door de missie, laat zien dat agenten worden aangemoedigd om "criminelen te doden zonder mededogen", aldus de missie. Burgers werden ook soms gedood bij de uitvoering van dergelijke operaties. De overgrote meerderheid van de onwettige moordpartijen door veiligheidstroepen heeft niet tot vervolging geleid en in geen enkel stadium zijn functionarissen met bevelverantwoordelijkheid voor

¹²⁰ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹²¹ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹²² OHCHR, 16/09/2020, [url](#)

¹²³ OHCHR, 16/09/2020, [url](#)

¹²⁴ OHCHR, 16/09/2020, [url](#)

de rechter gebracht, aldus de conclusies van de missie. De missie roept in haar rapport ook op de FAES te ontbinden.¹²⁵

Ook Marino Alvarado, onderzoekscoördinator van de Venezolaanse mensenrechtenorganisatie PROVEA, roept op om te FAES te ontbinden. Deze oproep vond plaats na de gebeurtenissen in de wijk La Vega, Caracas (zie hoofdstuk 2.3.1.2) waarbij volgens de organisatie 23 doden vielen ten gevolge van buitengerechtelijke executies door de FAES.¹²⁶ Ook AI voerde een onderzoek naar de gebeurtenissen in La Vega. AI maakte in haar rapport een analyse van fotografisch en videomateriaal van de gebeurtenissen. Volgens de mensenrechtenorganisatie geven de beelden aan dat het gebruik van geweld door politieagenten opzettelijk dodelijk was. Ook de plaats en het gerichte karakter van de schotwonden op het lichaam wijzen niet in de richting van een overlijden tijdens een gewapende confrontatie. Volgens AI zijn er gegronde redenen om aan te nemen dat deze sterfgevallen het gevolg zijn van buitengerechtelijke executies door agenten die handelden in opdracht van of met de tolerantie van de Venezolaanse autoriteiten.¹²⁷

Volgens onderzoek van de krant TalCual stierven in 2020 633 personen als gevolg van geweld door de FAES. In de staat Lara vielen de meeste doden, gevolgd door Zulia en het hoofdstedelijk district Caracas. De maand januari 2020 was het meest dodelijk met 125 overlijdens als gevolg van acties door de FAES. Volgens de krant waren er minder gewelddadige overlijdens als gevolg van acties door de FAES in de maanden na de publicaties van het VN-rapport in september.¹²⁸

In maart 2021 publiceert de organisatie PROVEA een rapport waarin ze stelt dat in 2020, 2.853 personen buitengerechtelijk werden geëxecuteerd door de politie of de militairen. De staat Zulia telt met 667 overlijdens de meeste doden door geweld van de ordediensten, gevolgd door Aragua, Bolívar en Lara. De PNB, voornamelijk door de acties van de FAES, was verantwoordelijk voor 23 % van de overlijdens, gevolgd door de CICPC welke verantwoordelijk was voor 17 % van de overlijdens door buitengerechtelijke executie. De staatspolitie was verantwoordelijk voor 25 % van de buitengerechtelijke executies, of te wel 721 overlijdens, en de FANB was verantwoordelijk voor 359 buitengerechtelijke executies.¹²⁹

Op 10 maart 2021 verklaart de woordvoerder van de VN-missie in Venezuela dat ze weet hebben van meer dan 200 moorden door de politiediensten sinds begin 2021. De missie verklaart te zullen uitzoeken welke politiediensten verantwoordelijk kunnen worden gesteld. Verder verklaart de woordvoerder van de missie verschillende berichten te hebben ontvangen die erop wijzen dat overheidsfunctionarissen het onderzoek naar de moordpartijen belemmeren, door onder andere het niet vrijgeven van overlijdensakten, het aanrekenen van autopsies en het afleveren van lichamen in gesloten kisten die niet mogen geopend worden.¹³⁰

¹²⁵ OHCHR, 16/09/2020, [url](#)

¹²⁶ TalCual (Nederr S.), 16/01/2021, [url](#)

¹²⁷ AI, 18/02/2021, p.5, [url](#)

¹²⁸ TalCual, 14/01/2021, [url](#)

¹²⁹ PROVEA, 09/03/2021, [url](#)

¹³⁰ OHCHR, 10/03/2021, [url](#)

2.3. De veiligheidssituatie per regio

Alle 24 federale staten werden in 2020 getroffen door hoge geweldcijfers. Van de in totaal 334 gemeenten kenden 286 "epidemisch" geweld, volgens het OVV. In 2020 waren er 25 gemeenten en twee parochies in het hoofdstedelijk district met een gewelddadig sterftecijfer van meer dan 100 slachtoffers per 100.000 inwoners. Sommige van deze gemeenten behoren tot de meest gewelddadige staten van het land.

De geweldcijfers per staat

OVV, Informe annual de la violencia 2020¹³¹

De vijf staten met de hoogste percentages gewelddadige overlijdens in 2020 waren dezelfde als de afgelopen jaren. Drie van deze staten behoren tot de zogenaamde noordkust van het land, namelijk Miranda (70 per 100.000 inwoners), Aragua (60 per 100.000 inwoners) en het hoofdstedelijk district (56 per 100.000 inwoners). Daarnaast staan ook de staten Sucre (61 per 100 duizend inwoners) en Bolívar (62 per 100.000 inwoners) in de top vijf.¹³² De hoge percentages van geweld in de staten Miranda, Aragua en het hoofdstedelijk district (Caracas) komen overeen met het bestaan van stedelijk geweld in de centrale kuststreek van het land. Miranda is bovendien de tweede dichtstbevolkte staat van Venezuela, na Zulia.¹³³

Hieronder worden enkele staten die in het onderzoek van de OVV als gewelddadig naar voren komen meer in detail bekeken. We gaan na per gebied wat de belangrijkste oorzaken zijn van het geweld en wie de voornaamste slachtoffers zijn.

¹³¹ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹³² OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹³³ OVV, 27/01/2020, [url](#)

2.3.1. Miranda, Aragua, Sucre en het hoofdstedelijk district

2.3.1.1. Aragua

De staat Aragua was volgens de cijfers van het OVV de meest gewelddadige staat van Venezuela voor 2018. In 2019 zakte hij naar de derde plaats. In 2020 staat de staat op de vierde plaats in de ranking van de OVV, met een moordcijfer van 60,5 % gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners. Er waren voor 2020 in Aragua meer gewelddadige overlijdens veroorzaakt door de ordetroepen dan door de criminele bendes. Volgens de OVV liggen de migratie van vele lokale criminelen en de migratie van enkele leden van de bende Tren de Aragua, richting grensstaten en buurlanden zoals Colombia, Ecuador en Peru, om hun territorium uit te breiden, mee aan de oorzaak van de daling van het aantal moorden in de staat. Ook de pandemie had een sterke invloed op de geweldcijfers en de OVV kon een duidelijke toename vaststellen van seksueel geweld, geweld tegen kinderen en partnergeweld.¹³⁴ De organisatie spreekt van een verdubbeling van het seksueel geweld ten opzichte van 2019 en vermoedt dat de opgelegde quarantainemaatregelen hier mee aan de oorzaak liggen. Maar het laatste kwartaal van 2020 merkt de organisatie ook een sterke stijging van het seksueel misbruik door de georganiseerde misdaad, waarbij netwerken van pornografie, seksuele uitbuiting en mensenhandel zichtbaar worden. De organisatie vermoedt dat de criminele organisaties het inkomensverlies veroorzaakt door de pandemie proberen te compenseren door het organiseren van verschillende vormen van menselijke uitbuiting als een alternatieve manier om winst te maken.¹³⁵

2.3.1.2. Grootstedelijk gebied Caracas

MUNICIPIOS Y PARROQUIAS DE CARACAS

¹³⁶ Grootstedelijk gebied Caracas/ Área Metropolitana de Caracas

Uit cijfers van het OVV van 2018 blijkt dat in de staat Miranda 15 van de 21 gemeenten een hoger cijfer gewelddadige overlijdens kennen dan het nationale cijfer, wat voor 2018, 81 per 100.000 inwoners was.¹³⁷ In 2019 was Miranda de staat waar het meeste geweld voorkomt in Venezuela. Ook komt ze voor 2019 naar voren als de staat met de hoogste mortaliteit bij jongeren tussen de 18 en

¹³⁴ OVV, 01/02/2021, [url](#)

¹³⁵ OVV, 02/03/2021, [url](#)

¹³⁶ Área Metropolitana de Caracas, [url](#)

¹³⁷ OVV, 30/12/2018, [url](#)

24 jaar. Het merendeel van de overlijdens werd, volgens het OVV, gecategoriseerd als "verzet aan de autoriteiten".¹³⁸ Ook in 2020 blijft Miranda de staat met het hoogste cijfer gewelddadige overlijdens in Venezuela.¹³⁹ Miranda is eveneens, volgens de BNP geciteerd in de krant El Nacional, de staat met de grootste aanwezige variëteit aan bendes. In totaal is de aanwezigheid van elf verschillende bendes bekend: Sotillo, Eduardo Delicias, Wileisy, Culón, Cara 'e Perro, Demeri, Piratas de la Panamericana, False Cicpc, Los Morochos, Oreja en Johán Picúa.¹⁴⁰

Het grootstedelijk gebied Caracas, welke de gemeente Libertador, behorende tot het hoofdstedelijk district en vier gemeenten van de staat Miranda: Baruta, Sucre, Chacao en El Hatillo omvat, telde voor 2020 een percentage van 52,8 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners. Dit cijfer omvat 22,2 slachtoffers van moorden per 100.000 inwoners, 15,1 slachtoffers per 100.000 inwoners als gevolg van verzet tegen de autoriteiten en 15,6 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners waarbij de daders nog onbekend zijn. Dezelfde oorzaken aangehaald in het algemeen overzicht van de veiligheidssituatie (hoofdstuk 2.2) verklaren de daling van de geweldcijfers.¹⁴¹

De gemeente Sucre sloot 2020 af met een percentage van 67,7 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners en is daarmee de meest gewelddadige gemeente in deze regio. Het geweld in deze gemeente concentreert zich voor een groot deel in de wijk Petare waar het geweld zowel wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van de gewapende criminele groeperingen als de acties van de ordetroepen, zoals de FAES, die hier regelmatig plaatsvinden.¹⁴²

Het OVV meldt voor het hoofdstedelijk district Caracas (gemeente Libertador) een cijfer van 56,2 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners. De belangrijkste motieven voor deze gewelddadige feiten waren diefstal, met 37 % en weerstand tegen autoriteit, met 19 %. De meest voorkomende misdaad in het hoofdstedelijk district was doodslag (meer dan 60 %) waarvan 64,5% werd gepleegd met vuurwapens.¹⁴³

Wat betreft het demografische profiel van de slachtoffers, werd opgemerkt dat zes van de tien mannen waren. Bovendien was 59,8 % van de totale slachtoffers tussen 15 en 39 jaar oud.¹⁴⁴

Binnen Libertador kennen de wijken Coche en El Valle het meeste geweld. De wijk Coche registreerde 262,3 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners. De tweede plaats ging naar El Valle met 104 moorden per 100.000 inwoners. Ook de wijken Macarao, Santa Rosalía, La Vega, Antímamo, Sucre, San Juan en 23 de Enero kennen hoge geweldcijfers.¹⁴⁵ De gemeenten Chacao met 31,2 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners, Baruta met 21,2 en El Hatillo met 9,3, zijn beduidend minder gewelddadig en bevinden zich eveneens, in tegenstelling tot Sucre en Libertador, ver onder het nationale geweldcijfers van 45,6 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners.¹⁴⁶

Ook de cijfers van Monitor de Víctimas¹⁴⁷ voor de referentieperiode (juni 2020- maart 2021) wijzen op een gelijkaardige conclusie als deze van het onderzoek van de OVV. Uit de cijfers van Monitor de Víctimas blijkt eveneens dat overlijdens ten gevolge van diefstal met geweld (*robo*) het meest voorkwam (na de categorie motief te bepalen – *por determinar*), gevolgd door wraak en buitengerechtelijke executies door de FAES. Uit de analyse van de slachtoffers blijkt dat de meeste

¹³⁸ OVV, 18/02/2020, [url](#)

¹³⁹ OVV, 29/12/2020, [url](#)

¹⁴⁰ El Nacional (Gonzales R.), 07/09/2019, [url](#)

¹⁴¹ OVV, 29/01/2021, [url](#)

¹⁴² OVV, 22/02/2021, [url](#)

¹⁴³ OVV, 29/01/2021, [url](#)

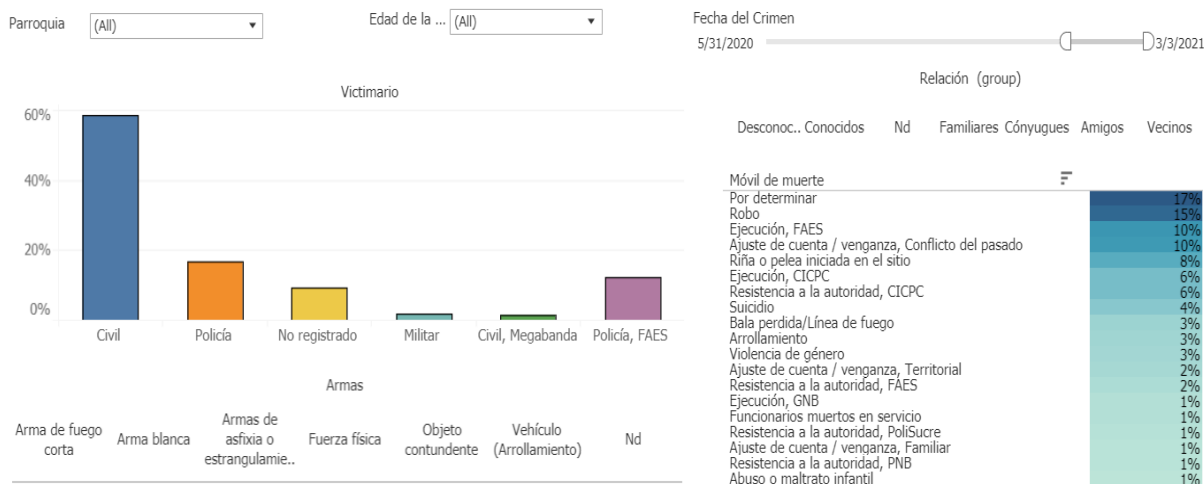
¹⁴⁴ OVV, 29/01/2021, [url](#)

¹⁴⁵ OVV, 22/02/2021, [url](#)

¹⁴⁶ OVV, 22/02/2021, [url](#)

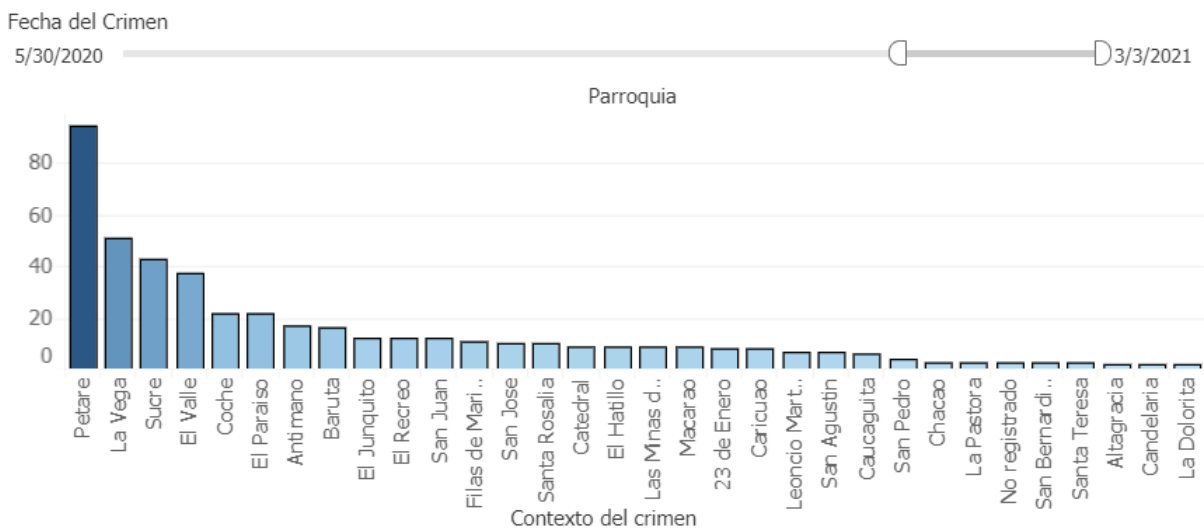
¹⁴⁷ Monitor de Víctimas werd geboren als een journalistiek initiatief van de Venezolaanse digitale media Runrun.es en de niet-gouvernementele organisatie Caracas Mi Convive met als doel het systematiseren van de verzameling van gegevens over moorden die zich voordoen in Caracas.

behoren tot de categorie 'burgers' en slechts een klein aandeel behoort tot de categorie 'burgers- lid van een bende'.¹⁴⁸

Redenen van gewelddadig overlijden + slachtoffercategorieën (31/05/2020-3/3/2021)¹⁴⁹

Uit de analyse van de plaats van het gewelddadige overlijden blijkt voor de periode juni 2020 – maart 2021 dat de meeste slachtoffers vielen in de wijk Petare (district Sucre, Staat Miranda), gevolgd door de wijk La Vega, en de wijken Sucre, El Valle en Coche (Libertador). In totaal kende Libertador in deze periode 306 gewelddadige overlijdens en Sucre (Miranda) 120 gewelddadige overlijdens. Baruta (25), El Hatillo (9) en Chacao (3) komen uit de analyse van Monitor de Victimas eveneens naar voor als het minst gewelddadig.¹⁵⁰

Gewelddadige overlijdens per wijk¹⁵¹

¹⁴⁸ Monitor de Victimas, s.d., [url](#)

¹⁴⁹ Monitor de Victimas, s.d., [url](#)

¹⁵⁰ Monitor de Victimas, s.d., [url](#)

¹⁵¹ Monitor de Victimas, s.d., [url](#)

De reden waarom de wijk La Vega hoger scoort in de ranking van Monitor de Victimas dan deze van de OVV heeft te maken met het feit dat de cijfers van de OVV lopen tot eind 2020 en deze van Monitor de Victimas cijfers opnemen tot maart 2021. Hierdoor zijn de gebeurtenissen in La Vega van begin 2021 nog niet opgenomen in de analyse van de OVV. Op 6 januari 2021 kwam het tot een confrontatie tussen gewapende bendes en veiligheidstroepen in de wijk La Vega. Volgens informatie gepubliceerd in de media, probeerde de gewapende bende El Coqui, die haar machtsbasis heeft in de wijk Cota 905, de controle over La Vega over te nemen.¹⁵² Agenten van de PNB en de FAES waren betrokken bij deze operatie. De FAES publiceerde op hun sociale media dat 650 leden van verschillende diensten van de PNB deelnamen aan de operatie.¹⁵³ In totaal zouden zo'n 23 personen zijn gedood tijdens deze operaties.¹⁵⁴ Onderzoekers van verschillende mensenrechtenorganisaties noemen de gebeurtenissen in deze wijk nadien een massamoord. Volgens de mensenrechtenorganisatie PROVEA blijkt uit consultaties met getuigen van de gebeurtenissen dat de slachtoffers niet stierven bij gewapende confrontaties, maar dat ze eerst werden opgepakt en nadien geëxecuteerd. PROVEA verklaart eveneens dat uit hun onderzoek blijkt dat niet elk slachtoffer gekend was als lid van een bende. Het feit dat er langs de kant van de ordediensten geen enkel slachtoffer viel is ook een bewijs dat er van een gewapende confrontatie geen sprake was, aldus PROVEA.¹⁵⁵

InSight Crime voerde een onderzoek naar de oorzaken van deze gebeurtenis. Zo onderzochten ze waarom de bende El Coqui, die jarenlang geen territoriale expansie nastreefde, zich op La Vega richtte, en waarom de FAES met een overweldigend machtsvertoon reageerde. Volgens de denktank heeft de bende een akkoord met de autoriteiten. Onder deze stilzwijgende overeenkomst heeft de *megabanda* zijn controle over criminele economieën zowel binnen als in de buitenwijken van Cota 905 versterkt. De bende van El Coqui trok soms de aandacht van de veiligheidstroepen, maar de autoriteiten achtervolgen de bendeleden niet voorbij de buitenwijken van Cota 905. Dergelijk akkoord geldt niet voor de wijk La Vega. Door de pandemie kan de bende echter minder geld verdienen aan afpersingen in haar eigen territorium en moet ze op zoek naar nieuwe personen en handelszaken om af te persen, aldus InSight Crime.¹⁵⁶

2.3.1.3. Sucre

Met zijn meer dan 700 km lange kustlijn was Sucre ooit één van de meest paradijselijke staten in Venezuela met veel toeristen. Vandaag is de staat, volgens Transparencia Venezuela, het epicentrum van de georganiseerde misdaad, zoals drugshandel, mensenhandel, afpersing en ontvoeringen en is het één van de meest gewelddadige staten in Venezuela. Er zijn geen toeristen meer aanwezig. De inwoners leefden naast het toerisme van de visvangst en landbouw. De visvangst is vandaag nagenoeg onmogelijk door het tekort aan benzine en de diefstal van de boten door de gewapende bendes.¹⁵⁷

Met een percentage van 61,3 gewelddadige sterfgevallen per 100.000 inwoners was Sucre in 2020 de derde meest gewelddadige staat in Venezuela, volgens het onderzoek van het OVV. Het aantal gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners bedraagt voor de categorie moorden (*homicidios*) 24, voor de categorie verzet tegen de autoriteiten 18, en het aantal nog te onderzoeken moorden eveneens 18. Voor 2018 stond Sucre op de vijfde plaats en in 2019 op de zesde plaats wat betreft de meest gewelddadige staten. De gemeente Valdez, met de hoofdstad Güiria, was in 2020 de gemeente met de meeste geweldsincidenten en een cijfer van 197 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners.¹⁵⁸ De burgemeester van de gemeente Valdez, Ander Charles, hekelde het algemene geweld in Güiria. Hij waarschuwde dat de bendes sectoren zoals Güiria River, Altagracia, Quebrada de Agua,

¹⁵² InSight Crime, 22/02/2021, [url](#)

¹⁵³ FAES(@faespn), 09/01/2021, [url](#)

¹⁵⁴ Reuters, 10/01/2021, [url](#)

¹⁵⁵ TalCual (Nederr S.), 16/01/2021, [url](#)

¹⁵⁶ InSight Crime, 22/02/2021, [url](#)

¹⁵⁷ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹⁵⁸ OVV, 19/01/2021, [url](#)

La Sabana, en La Toma hebben ingenomen. Hij verklaarde dat de bewoners gedwongen worden hun huizen te verlaten en de burgemeester vroeg de regionale overheid om hulp.¹⁵⁹

De kusten van Güiria werden in 2020 ook gebruikt door vele Venezolanen die Venezuela willen ontvluchten en willen oversteken naar het eiland Trinidad en Tobago of de Nederlandse Antillen. Er is ook veel piraterij aan deze kust en er zijn verschillende netwerken in mensenhandel actief. De kusten zijn ook het gebied voor drugshandel geworden. Veel banen in deze regio gingen verloren en voor jongeren zit er vaak niets anders op dan proberen te migreren. Een boottocht naar Trinidad duurt op zich maar 45 minuten maar is een risicovolle onderneming. Steeds vaker raken bootjes vermist en verdrinken de inzittenden. In december 2020 verdronken opnieuw elf Venezolanen onderweg naar Trinidad en Tobago.¹⁶⁰

2.3.2. De grensstaten

2.3.2.1. Algemene geweldsdynamieken

Volgens de ngo Fundaredes, welke de veiligheidssituatie in de grensstaten monitort, vormt de grens tussen Colombia en Venezuela, die in totaal 2.219 kilometer lang is, sinds jaren het strijdtoneel tussen diverse gewapende groeperingen, waaronder de Colombiaanse rebellenorganisaties ELN en dissidenten van de FARC, alsook Venezolaanse rebellenorganisaties, criminele bendes, smokkelaars, drugshandelaren en de veiligheidstroepen van de Venezolaanse staat. Onderzoekers van de ngo stellen echter vast dat de gewapende groeperingen steeds vaker te vinden zijn op territoria verder van de grens verwijderd.¹⁶¹ Onderzoekers van Fundaredes stellen eveneens vast dat er een steeds verder gaande samenwerking kan worden vastgesteld tussen de Venezolaanse autoriteiten enerzijds en de leden van de Colombiaanse guerrilla anderzijds. Afhankelijk van de regio is er de ene keer meer steun voor het ELN dan wel de FARC-dissidenten.¹⁶²

In deze regio vindt een voortdurende strijd plaats tussen de gewapende groeperingen onderling voor controle over de vele informele grensovergangen (*trochas*) tussen Venezuela en Colombia. Ze vechten hier voor controle op illegale activiteiten zoals smokkel, drugshandel, mensenhandel en afpersing van degenen die deze wegen gebruiken, meestal Venezolanen zonder papieren.¹⁶³

Informele en illegale grensoverschrijdende handel bloeit al lang aan deze poreuze en schaars bewaakte grens, vooral omdat de formele handel steeds verder opdroogde. Zelfs voordat de economie van Venezuela in 2013 begon te krimpen, werden de gesubsidieerde brandstof en voedselproducten naar Colombia gesmokkeld voor verkoop tegen marktprijzen, terwijl cocaïne werd ingevoerd vanuit Colombia. Zowel criminelen als gewone inwoners leefden van deze informele economische activiteiten. Maar met de groei van de illegale grensoverschrijdende handel kwam er ook steeds meer geweld naar deze regio, aldus het rapport van ICG over het geweld in de grensregio van december 2020.¹⁶⁴ Volgens ICG is het in 2020 heel normaal dat men meerdere gewapende groeperingen tegenkomt bij het passeren van een enkele grensoversteek. Smokkelaars, migranten en vluchtelingen verdwijnen spoorloos of worden vermoord, hetzij omdat ze geen afpersingskosten hebben betaald, hetzij omdat ze ervan worden verdacht samen te werken met rivaliserende gewapende groeperingen. Lichamen, vaak verminkt, worden regelmatig gevonden op de *trochas*. Volgens getuigenverklaringen,

¹⁵⁹ OVV, 11/12/2020, [url](#)

¹⁶⁰ Caracas Chronicles, 13/12/2020, [url](#)

¹⁶¹ Fundaredes, 06/12/2020, [url](#)

¹⁶² Fundaredes, 16/11/2020, [url](#)

¹⁶³ ICG, 14/12/2020, [url](#)

¹⁶⁴ ICG, 14/12/2020, [url](#)

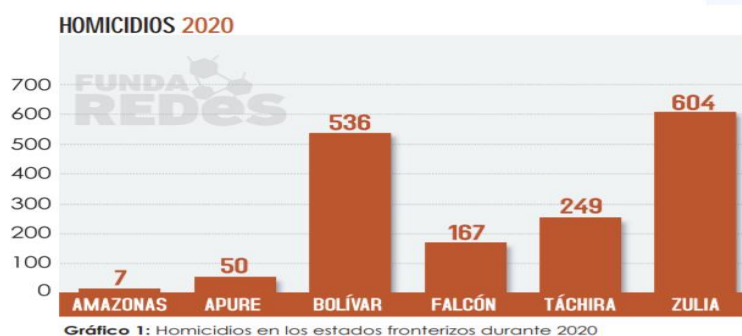
opgetekend door de onderzoekers van ICG, van Venezolanen wonende in Boca de Grita (Táchira) worden dagelijks mensen vermoord.¹⁶⁵

ICG wijst in haar rapport van december 2020 eveneens op de toenemende samenwerking tussen de Venezolaanse autoriteiten en de Colombiaanse guerrillas. Het stijgende gebruik van de *trochas* en de steeds groter wordende winsten die hiermee gepaard gaan, vooral wanneer de officiële grenzen zijn gesloten, hebben ertoe geleid dat grotere en beter gewapende groeperingen, in het bijzonder het ELN en de Rastrojos, de kleinere en minder georganiseerde criminele groeperingen hebben vervangen. Zij hebben zich eveneens gericht op een meer gecoördineerde samenwerking met de Venezolaanse autoriteiten. Desondanks zijn botsingen langs de grens frequent en gewelddadig genoeg om een conflict van lage intensiteit weer te geven, aldus ICG.¹⁶⁶

In hetzelfde rapport wijst ICG op het feit dat de relaties tussen de Colombiaanse en de Venezolaanse autoriteiten dermate slecht zijn dat er tussen beide landen op geen enkele wijze overleg of communicatie plaatsvindt. ICG wijst erop dat dit de situatie aan de grens tussen beide landen bijzonder volatiel maakt.¹⁶⁷ Als reactie op de gebeurtenissen van eind maart 2021 in Apure (zie hoofdstuk 2.3.2.3), waar de Venezolaanse autoriteiten in een openlijk conflict belandden met een dissidente groepering van de FARC en dit een stroom vluchtelingen naar Colombia op gang bracht, becommentarieerde ICG-onderzoeker Bram Ebus in The Guardian de situatie aan de grens als volgt:

“The genie is out of the bottle ... After years of stubbornly denying that Colombian guerrillas are operating within Venezuela’s country borders, the Venezuelan armed forces are now in open confrontation with a faction of Farc dissidents [...] At the height of the cold war, leaders in Washington and Moscow still had a hotline to avoid nuclear catastrophe, but so far Colombia and Venezuela haven’t been able to set their differences aside and open diplomatic channels to prevent an escalation in conflict.”¹⁶⁸

Volgens het jaarverslag van de ngo Fundaredes werden in 2020 in de zes grensstaten samen¹⁶⁹ 1.613 moorden geregistreerd, waarvan 1.529 op mannen, 74 op vrouwen en bij 10 anderen was het niet mogelijk om het geslacht te bepalen. In vergelijking met 2019 was er een toename van 455 gevallen, wat neerkomt op een procentuele stijging van 39,29%. Het moordcijfer voor 2020 was 20,54 per 100.000 inwoners, tegenover 14,85 in 2019.¹⁷⁰

Aantal moorden in de grensstaten, 2020

¹⁶⁵ ICG, 14/12/2020, [url](#)

¹⁶⁶ ICG, 14/12/2020, [url](#)

¹⁶⁷ ICG, 14/12/2020, [url](#)

¹⁶⁸ The Guardian (Parkin J.), 31/03/2021, [url](#)

¹⁶⁹ De staten opgenomen in het onderzoek van Fundaredes zijn : Amazonas, Apure, Táchira, Zulia, Bolívar en Falcón.

¹⁷⁰ Fundaredes, 01/2021, [url](#)

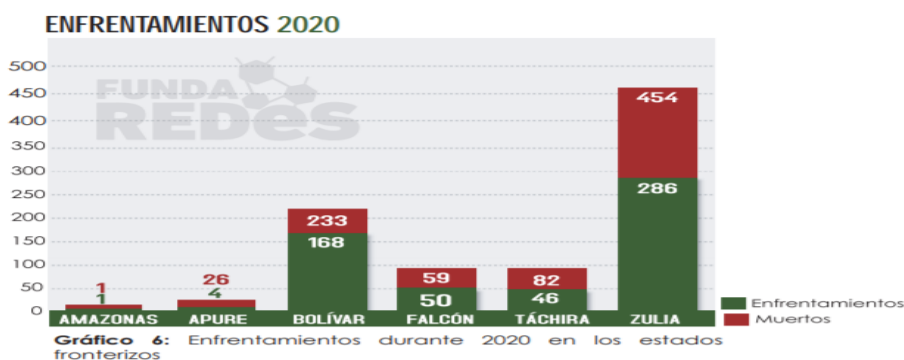
Ook het aantal ontvoeringen en verdwijningen nam in 2020 toe in de grensstaten. De ngo Fundaredes registreerde in totaal 208 verdwijningen en/of ontvoeringen. De meeste slachtoffers (150) waren mannen. Ten opzichte van 2019 is dit een sterke stijging van 128,57 %, namelijk 117 ontvoeringen en/of verdwijningen meer dan het jaar voordien.¹⁷¹

In de staat Táchira werd in 2020 het hoogste aantal vermiste personen geregistreerd, namelijk 69 personen waaronder 17 vrouwen. Bolívar stond op de tweede plaats met 56 personen.

Aantal verdwijningen en/of ontvoeringen in de grensstaten¹⁷²

Een andere vaststelling door Fundaredes in haar jaarrapport is het toegenomen aantal dodelijke slachtoffers ten gevolge van gewapende confrontaties (*enfrentamientos*). Het gaat hier enerzijds om de acties van de ordediensten, waaronder de FAES, het leger en de GNB, tegen de gewapende groeperingen. Acties die volgens de ngo vaak neerkomen op buitengerechterlijke executies. Deze vaststelling komt overeen met deze van het OVV welke eerder in dit rapport vermeld werd. Anderzijds plaatst Fundaredes in deze categorie ook slachtoffers die vielen bij confrontaties tussen de verschillende gewapende groeperingen onderling. De meeste confrontaties vonden plaats in de staat Zulia. Hier waren er 286 gewapende confrontaties waarbij 454 mensen omkwamen. In de staat Bolívar vonden 168 gewapende confrontaties plaats met 233 dodelijke slachtoffers, in Falcón 50 gewapende confrontaties en 59 slachtoffers en in Táchira registreerde de ngo 46 confrontaties met 82 slachtoffers.¹⁷³

Gewapende confrontaties¹⁷⁴

¹⁷¹ Fundaredes, 01/2021, [url](#)

¹⁷² Fundaredes, 01/2021, [url](#)

¹⁷³ Fundaredes, 01/2021, [url](#)

¹⁷⁴ Fundaredes, 01/2021, [url](#)

2.3.2.2. Situatie in Zulia

De guerrillagroep met de grootste aanwezigheid in deze staat is het ELN, maar Colombiaanse paramilitairen en drugskartels zijn ook actief. Er zijn ook lokale bendes die meevechten voor territoria, waaronder de bende genaamd Mushana en Los Gavilanes, en een derde bende genaamd La Zona.¹⁷⁵

In 2020 sluit de staat Zulia het jaar af met een cijfer van 47 moorden op 100.000 inwoners en bevindt het zich hiermee in de top tien van de meest gewelddadige staten in Venezuela, volgens het onderzoek van de OVV. Wanneer we enkel kijken naar de categorie verzet aan de autoriteiten komt de staat op de vierde plaats. Wat betreft het aantal moorden door criminelen staat het op de twaalfde plaats. Het aantal moorden daalde ten opzichte van 2019 maar het aantal overlijdens ten gevolge van verzet aan de autoriteiten steeg ten opzichte van 2019, van 17 gewelddadige overlijdens op 100.000 inwoners naar 20 gewelddadige overlijdens. De OVV wijst er in haar jaarrapport eveneens op dat de afpersingspraktijken van de bendes toenamen en gepaard gingen met meer geweld. Zo werden er meer commerciële instellingen aangevallen met vuurwapens of explosieven, wanneer zij weigerden de *vacunas* (letterlijk vaccins, afpersingsbedrag) te betalen.¹⁷⁶

De gemeente La Cañada de Urdaneta was voor 2020 met een cijfer van 239 moorden per 100.000 inwoners de meest gewelddadige van de staat en bevindt zich op de derde plaats in de nationale ranking. De tweede meest gewelddadige gemeente was Jesús Enrique Lossada met 144 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners.¹⁷⁷ In deze gemeenten heerst een hevige strijd tussen verschillende bendes op zoek naar territoriale controle.

De ngo Fundaredes schrijft in haar jaarrapport over de grensstaten dat de staat Zulia de meeste gewelddadige grensstaat was in 2020, met 604 moorden. Volgens de ngo vergemakkelijkt de geografische ligging de aanwezigheid van irreguliere gewapende groeperingen, vooral in de gemeenten Jesús. Enrique Lossada, Guajira en Perijá. Eveneens volgens de ngo nam de macht van de irreguliere gewapende groeperingen toe in 2020. Ze legden zich voornamelijk toe op het innen van *vacunas* bij zakenlieden en handelaren, en het bedreigen en zelfs vermoorden van degenen die weigerden te betalen.¹⁷⁸

In januari 2021 werden meer dan twintig boerderijen op de weg tussen Maracaibo en Perijá in brand gestoken omdat de eigenaren weigerden hogere *vacunas* te betalen. Voorafgaand aan de brand werden de eigenaren bedreigd door de aanwezigheid van verschillende gewapende personen die hogere betalingen eisten. Sommige boerderijen zijn volledig vernield.¹⁷⁹

Het jaarrapport van de VN-organisatie, International Narcotics Control Board (INCB), van eind maart 2021, geeft aan dat het aantal clandestiene landingsbanen in de staat Zulia steeds verder toeneemt. Zo'n 400 illegale landingsbanen zijn er geïdentificeerd. Volgens de INCB zijn de drugs die hier worden ingevlogen vanuit Colombia in de eerste plaats bedoeld voor El Salvador en Honduras. Het is het Mexicaanse Sinaloa drugskartel die deze handel samen met het ELN controleert.¹⁸⁰

2.3.2.3. Situatie in Táchira

Táchira, welke een 160 kilometer lange grens deelt met Colombia, is de grensstaat met de grootste variëteit aan criminele groeperingen.¹⁸¹ Zo is er de aanwezigheid gerapporteerd van Los Rastrojos, Los Urabeños (Golf Clan /Autodefensas Gaitanistas), Águilas Negras, de EPL (People's Liberation Army, een kleinere Colombiaanse rebellengroepering vaak aangeduid onder de naam Los Pelusos), het ELN

¹⁷⁵ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹⁷⁶ OVV, 29/01/2021, [url](#)

¹⁷⁷ OVV, 29/01/2021, [url](#)

¹⁷⁸ Fundaredes, 01/2021, [url](#)

¹⁷⁹ Infobae, 28/01/2021, [url](#)

¹⁸⁰ INCB, 25/03/2021, [url](#)

¹⁸¹ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

en dissidenten van de FARC. Ook is er een aanwezigheid van lokale criminele groeperingen, zoals La Línea, die gelinkt zou zijn aan de Golf Clan.¹⁸²

Ook de FBL en Tren de Aragua zijn in deze regio aanwezig en controleren enkele van de informele grensovergangen. Ook enkele *colectivos*, waaronder de Colectivo de Seguridad Fronteriza, zijn hier actief.¹⁸³

Voor 2020 registreerde het OVV voor de staat Táchira een geweldcijfer van 31/100.000. Wat betreft de soorten geweld, werd een kwart toegewezen aan de irreguliere gewapende groeperingen, een kwart was politiegeweld en 21 % was puur crimineel. In 15 % van de gevallen ging het om seksueel geweld, 8 % gendergeweld en 4 % waren gevallen van huiselijk geweld.¹⁸⁴ De gemeenten met de meeste gewelddadige sterfgevallen waren García de Hevia met 109 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners gevolgd door Panamericano, Ayacucho, Francisco de Miranda en Pedro María Ureña.¹⁸⁵

De grotere groeperingen, zoals de dissidenten van de FARC en het ELN, leggen sociale controle op in de gemeenschappen en territoria die onder hun controle komen. In sommige dorpen vervangen ze de daadwerkelijke autoriteiten hier aanwezig. Straffen voor deze dorpelingen die hun regels breken variëren van een boete tot de doodstraf. Ze proberen ook de steun van de dorpelingen te verkrijgen door het renoveren van lokale schooltjes en het uitdelen van medicijnen. Er zijn zelfs getuigenissen waarbij deze groeperingen instonden voor de verspreiding van de officiële voedseldozen. Volgens verschillende getuigenissen aan Transparencia Venezuela maakt het ELN ook gebruik van lokale radiostations om hun propaganda te verspreiden.¹⁸⁶

Fundaredes maakt regelmatig melding van getuigenissen van bewoners en boeren in de grensdorpen die aangeven dat de gewapende groeperingen hun boerderijen in beslag nemen en hen dwingen hun eigendommen te verlaten.¹⁸⁷ Het onderzoek van Fundaredes toont aan dat de manier waarop de illegale gewapende groeperingen handelen kan verschillen van regio tot regio, afhankelijk van wie het gebied leidt en de economische belangen die er overheersen. In bepaalde regio's van Noord-Táchira bezetten de groeperingen de boerderijen en dwingen de eigenaren om met hen samen te leven. In het zuiden van Táchira en Alto Apure bevestigen informanten dat de guerrillastrijders van Colombiaanse afkomst boerderijen als eigendom verwerven. Vaak gebruiken ze hiervoor geld verkregen uit de drugshandel, dat ze op deze manier witwassen. De bewoners worden in dit geval gedwongen hun boerderijen aan hen te verkopen. Het feit dat de groeperingen eigenaar zijn van onroerend goed maakt dat ze ook steeds dieper ingebed raken in de regio, aldus de ngo.¹⁸⁸

De groeperingen maken zich eveneens schuldig aan de gedwongen rekrutering van minderjarigen.¹⁸⁹

Sinds 2018 is het ELN bezig aan een sterke expansie in de regio en vooral sinds 2020 is de aanwezigheid en macht van het ELN sterker verankerd. De groepering slaagde erin Los Rastrojos in februari 2020 uit Boca de Grita (gemeente Garcia de Hevia) te verdrijven.¹⁹⁰ In februari 2020 startte het Venezolaanse leger een grote operatie tegen Los Rastrojos in Boca de Grita die toen eveneens hier vochten tegen het ELN. Dat gewelddadige conflict leidt ertoe dat ongeveer 1.000 inwoners uit Boca de Grita de grens over vluchtten naar de Colombiaanse gemeente Puerto Santander.¹⁹¹ Na het verslagen

¹⁸² Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#) + Ebus B., e-mail 27/10/2020

¹⁸³ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹⁸⁴ OVV, 01/02/2021, [url](#)

¹⁸⁵ OVV, 01/02/2021, [url](#)

¹⁸⁶ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹⁸⁷ Fundaredes, 11/02/2021, [url](#)

¹⁸⁸ Fundaredes, 11/02/2021, [url](#)

¹⁸⁹ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

¹⁹⁰ ICG, 16/04/2020, [url](#)

¹⁹¹ InSight Crime, 30/03/2020, [url](#)

van Los Rastrojos kon het ELN zijn macht hier gevoelig uitbreiden. Toch hebben Los Rastrojos hier eind 2020 nog steeds een, weliswaar kleinere, aanwezigheid, aldus Bram Ebus, onderzoeker van ICG gecontacteerd door Cedoca in oktober 2020.¹⁹² Dit wordt ook duidelijk in februari 2021 wanneer verschillende grensdorpen in Táchira bedreigingen ontvangen van een zogenaamde alliantie tussen Los Rastrojos en Los Urabeños die waarschuwen te zullen terugkeren naar die dorpen van waaruit ze begin 2020 werden verdreven door het ELN en het FANB.¹⁹³

Tijdens een telefonisch onderhoud in juni 2020 met Bram Ebus, onderzoeker van ICG, die op dit ogenblik werkte aan het onderzoek van ICG, gepubliceerd in december 2020¹⁹⁴, vroeg Cedoca naar de impact van het geweld van de gewapende groeperingen op de bewoners van de grensdorpen. Hierop antwoordde de onderzoeker het volgende:¹⁹⁵

“De impact op de bewoners is heel groot. Je hebt veel IDP’s en je hebt veel mensen die naar Colombia vluchten. Op de grens, Colombiaanse kant, heb je echt hele groepen inheemsen die hier nu wonen, gevlucht uit Venezuela. Uit sommige dorpen is de helft van de inwoners gevlucht (vb. Boca de Grita)

Stel, het ELN zit in jouw dorp. Als je dan wordt verdacht van een informant te zijn van een andere groepering, word je gedood. Het is daarom niet zo dat die persoon daadwerkelijk informant was. Als ze denken dat jij hun niet goed gezind bent, dat je hun gezag in het dorp niet wil aanvaarden, loop je risico. Iemand die zich uitsprekt tegen hun regels. Als je je niet houdt aan hun regels word je sowieso vermoord. De meeste leraren zijn hier ook vertrokken, wegens dat zij snel in de kijker lopen. Je hebt ook veel rekruteringen van de jongeren in de scholen.

Je kan ook gedood worden door rondvliegende kogels, wanneer in jouw dorp een gevecht uitbreekt tussen twee groeperingen.

De mensen in deze grensdorpen lijden ontzettend onder het geweld. Hier is ook helemaal niets van infrastructuur, werk, of overheidsdiensten. De meeste mensen zijn voor hun inkomen volledig afhankelijk van de smokkel van en naar Colombia. Nu hebben die groeperingen die hele grens overgenomen. Ook de *colectivos* en de criminele bendes zijn betrokken bij het geweld aan de grens.”

Cedoca vroeg tijdens dit gesprek eveneens of het voor de lokale bewoners steeds duidelijk is met welke groeperingen ze specifiek te maken hebben. Hierop antwoordde de onderzoeker:

“Mensen weten vaak niet welke gewapende groep er aanwezig is. Dit heeft te maken met het feit dat Venezolanen vaak onbekend zijn met de dynamieken van het Colombiaanse conflict, en guerrillagroepen identificeren zich vaak niet. De *locals* refereren daarom aan “*los pata e’ goma*” (letterlijk rubberen voeten die verwijzen naar de laarzen van de guerrilla) en gaan op het Colombiaanse accent af. De staten Zulia en Táchira, worden bevochten door zo veel verschillende groepen dat het vaak onduidelijk is wie er oprukt en welke samenwerkingsverbanden er gesmeed worden. In Zulia was er een groep aanwezig die naast La Zona nog vijf andere namen had. Verder zijn er verschillende groepen die zich ‘*colectivo de seguridad fronteriza*’ noemen. De Rastrojos stellen zich vaak onder deze naam voor om van hun paramilitaire imago af te komen. Het is dus allemaal erg diffuus, alhoewel het voor de inwoners soms ook gewoon duidelijk is dat het ELN de baas is in een bepaald gebied.

¹⁹² Ebus B., e-mail 27/10/2020

¹⁹³ Infobae (Barráez S.), 21/02/2021, [url](#)

¹⁹⁴ ICG, 14/12/2020, [url](#)

¹⁹⁵ Ebus B., Skype-gesprek, 15/06/2020

Geweld op *trochas* is ook onduidelijk. Soms zijn er verschillende gewapende groeperingen op eenzelfde *trocha* actief of zijn er gewapende overheidsfunctionarissen zonder uniform aanwezig. Vaak zijn het lokale bendes die worden 'gesubcontracteerd'. De grens tussen Villa de Rosario en Ureña/San Antonio: het ELN werkt bijv. samen met verschillende *colectivos* en de *bota* 'e *caucho* terwijl de Rastrojos werk laten uitvoeren door een kleine groep die 'La Linea' heet."

Cedoca contacteerde de onderzoeker van ICG opnieuw in oktober 2020 en polste naar het feit of de situatie voor de inwoners van García de Hevia nu anders is, omdat het ELN de macht hier quasi heeft overgenomen. De onderzoeker antwoordde hierop het volgende:¹⁹⁶

"Het is onduidelijk welke precieze impact de machtsdynamiek momenteel heeft. Het ELN is zeker ook een groepering die zich schuldig maakt aan afpersing, geweld, ontvoeringen en het eisen van betalingen bij het oversteken van de grens welke nog werden verhoogd tijdens de pandemie. Er zijn verder ook militairen aanwezig die zich schuldig maken aan afperspraktijken. Een contact in Boca de Grita vertelde me in augustus 2020 dat de slachtingen niet gestopt zijn, zowel in de rurale zone als in de urbane zone. In Puerto Santander (dus ik neem aan ook in Boca de Grita) wordt me verteld dat er ook veel moorden worden uitgevoerd binnen de huizen van mensen."

Videomateriaal gemaakt tijdens een oversteek via een *trocha* nabij La Fría uit maart 2021 bevestigt dat ook de soldaten van de FANB zich schuldig maken aan afpersingspraktijken op de grens.¹⁹⁷ Ook een journalist van Infobae kwam tot eenzelfde conclusie wanneer hij in november 2020 een heen-en-weer trip maakte tussen La Fría en Cucuta (Colombia) en hierover uitvoerig berichtte. De journalist beschreef hoe hij op eenzelfde trip verschillende checkpoints passeerde waar hij telkens *vacunas* moest betalen. Zo passeerde hij een checkpoint van de Venezolaanse militairen waar hij 2000 Colombiaanse *pesos* aan *vacuna* moest betalen (betalingen in Venezolaanse *bolivar* werden niet aanvaard). Drie kilometer verder werd hij opnieuw tegengehouden en moest hij betalen aan het ELN. Bovendien werden de passagiers door de guerrilla uitvoerig ondervraagd. Op Colombiaans territorium werden ze nog twee maal tegengehouden door de Colombiaanse militairen en de Colombiaanse politie maar werden geen *vacunas* gevraagd. Bij de terugreis werden ze eveneens bij een laatste checkpoint tegengehouden en gedwongen te betalen aan de Venezolaanse GNB. Dergelijke getuigenverklaringen illustreren hoe de guerrillagroeperingen en de Venezolaanse veiligheidsdiensten naast elkaar opereren en zich schuldig maken aan dezelfde afpersingspraktijken.¹⁹⁸

2.3.2.4. Apure

Een voormalig parlamentslid voor de PSUV uit Apure verklaarde aan de onderzoekers van Transparencia Venezuela dat hoofdzakelijk het ELN, de FARC-dissidenten en de FBL hier actief zijn. Deze groeperingen zijn actief in afpersingen van veebedrijven, ontvoeringen en smokkel. Maar hun hoofdactiviteit is de cocaïnehandel. Er zijn verschillende landingsbanen in de staat waar de vliegtuigen met drugs kunnen landen. Verschillende inheemse groeperingen moeten hier werken om de drugs te transporteren. Volgens het voormalig parlamentslid is er een directe samenwerking tussen lokale overheidsfunctionarissen, zoals de gouverneur van Apure, en de FBL. Ook de GNB wordt gelinkt aan de smokkel-en drugsactiviteiten. Alle groeperingen maken zich eveneens schuldig aan het stelen van vee of bezetten van veebedrijven waardoor de veeteelt en landbouw in deze regio zeer sterk is achteruit gegaan.¹⁹⁹

Volgens vertrouwelijke informatie verkregen door Fundaredes, rekruteren de FARC-dissidenten in het zuiden van Apure leden van de inheemse gemeenschappen. Deze beroven eigenaren van boerderijen en dwingen hen hun eigendommen beschikbaar te stellen voor de teelt van coca en het opzetten van

¹⁹⁶ Ebus B., e-mail 27/10/2020

¹⁹⁷ Fronteraviva, 08/03/2021, [url](#)

¹⁹⁸ Infobae (Barráez S.), 08/11/2020, [url](#)

¹⁹⁹ Transparency Venezuela, 06/2020, [url](#)

clandestiene routes voor drugshandel. Deze drugshandel gebeurt eveneens in samenwerking met grote internationale kartels. Zo werden hier in 2020 enkele vermeende leden van het Mexicaanse Sinaloa-kartel gearresteerd.²⁰⁰

In januari 2020 brengt de mensenrechtenorganisatie HRW een rapport uit over de staat Apure en de Colombiaanse aangrenzende provincie Arauca, gebaseerd op verschillende interviews met bewoners, vluchtelingen en sociale leiders in Arauca. Het rapport geeft diverse getuigenissen over hoe de guerrilla's het dagelijkse leven van de inwoners van deze staten controleren. En dit door gebruik te maken van bedreigingen, afpersingen, ontvoering, dwangarbeid, rekrutering van minderjarigen en moord.²⁰¹ De gewapende groeperingen leggen de burgers een breed scala aan regels op die normaal worden geassocieerd met strafwetten, vastgesteld en gehandhaafd door de autoriteiten. De leden van de gewapende groeperingen houden zich evenwel niet aan hun eigen regels. Deze regels omvatten onder andere een avondklok; een verbod op verkrachting, diefstal en moord; voorschriften betreffende dagelijkse activiteiten zoals vissen en sluitingstijden voor bars. In sommige gebieden verbieden de gewapende groepen het dragen van een helm tijdens het rijden op motorfietsen, zodat de gewapende leden hen makkelijker kunnen identificeren. De groeperingen persen geld af van bewoners bij vrijwel elk type van economische activiteit die ze proberen uit te voeren.²⁰²

Op 19 september 2020 meldde de FANB dat bij een gewapende confrontatie in Urdaneta (gemeente Páez) tussen de FANB en leden van de FARC en het ELN, vier militairen om het leven kwamen.²⁰³

Op zondag 21 maart 2021 braken zware gewapende confrontaties uit tussen de FANB en een groep dissidenten van de FARC, in de gemeente La Victoria. Volgens de Colombiaanse autoriteiten zorgden de gevechten voor een toestroom aan Venezolaanse vluchtelingen naar Colombia, meer bepaald het dorpje Araucita (Arauca).²⁰⁴ Volgens de ngo Fundaredes zijn vooral de dorpen El Ripial, La Capilla, El Ocho, Guafitas, La Victoria en Urdaneta hard getroffen.²⁰⁵ Javier Tarazona, hoofd van de ngo Fundaredes, verklaart in de krant TalCual dat het optreden van de autoriteiten niet gericht is tegen het ELN of de FARC in zijn geheel, maar tegen een kleine dissidente FARC-groepering, genaamd het Tiende Front (Frente 10).²⁰⁶ Op 28 maart 2021 vroeg de ngo Fundaredes het Internationaal Rode Kruis op om naar de regio te komen en hulp te bieden.²⁰⁷

Volgens Jorge Mantilla, een expert inzake het geweld in deze grensregio voor de universiteit van Illinois, hadden de regionale autoriteiten een soort van akkoord met het Tiende Front. Hierdoor kon deze aan macht en invloed winnen in de regio. Dit doorkruiste echter het akkoord dat de nationale autoriteiten (onofficieel) hebben met de dissidente groepering van de FARC rond Iván Marquez waardoor de nationale autoriteiten besloten te interveniëren. In deze regio is het bovendien het ELN die de meeste macht en militaire capaciteit bezit en gevreesd wordt dat zij zich bijkomend in deze strijd zullen gooien, aldus Mantilla, die hierbij verklaart dat deze situatie in deze grensregio sowieso niet onder controle is.²⁰⁸

²⁰⁰ Fundaredes, 11/02/2021, [url](#)

²⁰¹ HRW, 01/2020, [url](#)

²⁰² HRW, 01/2020, [url](#)

²⁰³ Fundaredes, 16/11/2020, [url](#)

²⁰⁴ Deccan Herald, 25/03/2021, [url](#)

²⁰⁵ Infobae, 23/03/2021, [url](#)

²⁰⁶ Het gaat hier concreet om een optreden tegen de FARC-dissidenten, genaamd Front 10. Zij zijn gelieerd aan Gentil Duarte (eerste Front). Duarte richt zich tegen Iván Marquez die de FARC-dissidente groep Segunda Marquetalia leidt. Iván Marquez staat onder de bescherming van president Maduro. Noticias Financieras, *Guerrilla warfare in Venezuela*, 29/03/2021, via Factiva: [url](#)

²⁰⁷ Noticiero Digital, 28/03/2021, [url](#)

²⁰⁸ BBC (Pardo D.), 06/04/2021, [url](#)

De gevechten gingen de weken nadien verder en nog meer Venezolanen vluchtten naar Colombia. Op 29 maart 2021 waren 4900 Venezolaanse vluchtelingen geregistreerd in Arauquita.²⁰⁹ Eind april 2021 waren dit er bijna 7000.²¹⁰ Volgens getuigenverklaringen vielen er verschillende burgerdoden. Deze burgers werden vervolgens een uniform aangetrokken om hen te laten doorgaan voor guerrilla strijders.²¹¹ Getuigen verwijzen vooral naar de FAES als degenen die de huizen binnenvielen, de bezittingen van de inwoners stalen, en gedode burgers vermomden als rebellen.²¹² Volgens Jeremy Mc Dermott, co-directeur van InSight Crime, is het inzetten van de FAES door Maduro, die in deze regio normaal niet actief zijn, een duidelijk signaal dat hij het leger hier niet vertrouwt met deze operatie.²¹³ Eveneens zouden tijdens deze confrontaties acht militairen zijn omgekomen en minstens 34 gewond. De overlijdens zouden hoofdzakelijk te wijten zijn aan de ontploffing van landmijnen die overal rond La Victoria werden aangebracht.²¹⁴ Eind april 2021 kwamen hier opnieuw acht militairen om het leven tijdens gewapende confrontaties.²¹⁵ Volgens Ariel Avila, politiek wetenschapper en expert in gewapend conflict, is de collaterale schade aan burgers door dit conflict zo groot omdat het Venezolaanse leger geen ervaring heeft met dit soort van *guerrilla warfare*.²¹⁶ Ten gevolge van de confrontaties creëerden de Venezolaanse autoriteiten een speciale militaire unit om het geweld aan de grens in te dijken.²¹⁷ Colombia stuurde van haar kant zo'n 2000 soldaten naar de grens, wat volgens president Maduro enkel tot doel heeft een militaire confrontatie met Venezuela uit te lokken.²¹⁸

2.3.3. Zuid-Venezuela: Amazonas en Bolívar

2.3.3.1. Algemene geweldsdynamieken

De aanhoudende economische crisis drijft vele verarmde Venezolanen naar Zuid-Venezuela om hier te werken in de illegale mijnsector. Ook gewapende groeperingen gelinkt aan de staat, gewapende criminele groeperingen en Colombiaanse guerrillagroeperingen hebben zich gevestigd in dit gebied, aangetrokken door het goud en de minerale rijkdom die zich hier bevindt. De aanwezigheid van deze criminele en guerrillagroeperingen brengt schade toe aan de lokale gemeenschappen en doen het moordcijfer hier significant stijgen, wat de continue stijging van de staat Bolívar in de ranking van het OVV verklaart. Het geweld is gelieerd aan de controle over de mijnen, waarbij de georganiseerde misdaad, guerrillagroepen en politie- en strijdkrachten strijden voor de controle van de minerale rijkdom. Deze illegale activiteiten resulteren in de staat Bolívar in een ecologische en sociale ramp, aldus het OVV.²¹⁹

Bovendien blijkt de Orinoco Mining Arc, zoals dit gebied wordt genoemd, een spaarvarken te zijn voor het regime-Maduro, aldus een analyse van InSight Crime.²²⁰ Het is moeilijk om nauwkeurige schattingen te maken van de hoeveelheid goud die uit de mijnen van Venezuela wordt geplunderd. Omdat sancties het toezicht op de Venezolaanse goudindustrie hebben vergroot, worden steeds meer clandestiene en illegale routes gebruikt om het edelmetaal te verhandelen. Maar het is duidelijk dat

²⁰⁹ Reuters (Lacosta L.), 28/03/2021, [url](#)

²¹⁰ Noticias Financieras, 25/04/2021, via Factiva: [url](#)

²¹¹ Reuters (Lacosta L.), 27/03/2021, [url](#)

²¹² Junior Parra (@JuniorParra19), 26/03/2021, [url](#)

²¹³ TalCual (Nederr S.), 26/03/2021, [url](#)

²¹⁴ La Opinión, 05/04/2021, [url](#)

²¹⁵ Reuters, 28/04/2021, [url](#)

²¹⁶ Noticias Financieras, 25/04/2021, via Factiva: [url](#)

²¹⁷ Reuters, 06/04/2021, [url](#)

²¹⁸ Noticias Financieras, 25/04/2021, via Factiva: [url](#)

²¹⁹ OVV, 27/01/2020, [url](#)

²²⁰ InSight Crime, 18/01/2020, [url](#)

een deel van dit goud eveneens belandt in de Centrale Bank van Venezuela, aldus onderzoeker van ICG, Bram Ebus.²²¹

Het mijngebied Orinoco is een gebied van 112km² dat in 2016 officieel werd toegekend voor mijnbouw.²²² Volgens de Venezolaanse president bezit Venezuela de grootste goudreserves ter wereld. Maduro hoopte hiermee om buitenlandse investeerders aan te trekken.

Het mijngebied Orinoco ²²³

De gehoopte investeerders en mijnbouwfirma's bleven grotendeels weg. Gewapende groeperingen en Colombiaanse rebellenorganisaties zoals het ELN en ex-FARC-groeperingen werden wel aangetrokken door de inkomsten uit de illegale ontginningen in de regio. Ook kleinere criminele groeperingen en personen verbonden aan de veiligheidsdiensten controleren nu grote delen van dit gebied.²²⁴

Het Venezolaanse leger is aanwezig in alle bestuursorganen van de officiële Venezolaanse bedrijven, betrokken bij de mijnbouw. Ze worden ook ingezet om de mijnen te beschermen. Maar verschillende bronnen in het ICG-rapport geven aan dat het leger en de National Garde hun politieke invloed aanwenden om zichzelf te verrijken met illegale mijnbouw. Zo houden ze zich ook bezig met afpersing van de mijnwerkers en het dwingen tot het betalen van een wegentol tijdens de transporten.²²⁵

Volgens InSight Crime hebben drugshandel, gewapende confrontaties tussen staatstroepen en gewapende groepen, afpersing en illegale goudwinning Zuid-Venezuela getransformeerd tot een regio waar burgers in een parallelle staat leven die wordt geregeerd door georganiseerde misdaad.²²⁶ De handel in goud geeft volgens de organisatie Transparencia Venezuela een extra dimensie aan de georganiseerde misdaad in deze regio. Het meeste goud wordt het land uitgevlogen via clandestiene landingsbanen. De ecologische impact van de goudmijnen op de regio is zeer groot alsook de negatieve impact op de vele inheemse bevolkingsgroepen die in deze regio wonen, welke hun gronden worden in beslag genomen door de criminele groeperingen en hun jongeren worden gerekruteerd.²²⁷

²²¹ Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

²²² Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

²²³ Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

²²⁴ ICG, 28/02/2019, [url](#)

²²⁵ ICG, 28/02/2019, [url](#)

²²⁶ InSight Crime, 08/03/2020, [url](#)

²²⁷ Transparencia Venezuela, 06/2020, p.51, [url](#)

2.3.3.2. Bolívar

Bolívar deelt een 2.200 km lange grens met Brazilië en 743 km grens met Guyana.²²⁸ De criminaliteit in de staat is in de eerste plaats gelinkt aan de handel in goud, gevolgd door die in wapens en drugs.

Zowel uit de cijfers van de OVV als deze van Fundaredes blijkt dat Bolívar één van de meest gewelddadige staten van Venezuela is. De staat komt op de tweede plaats in de ranking van de OVV met een cijfer van 62 gewelddadige overlijdens per 100.000 inwoners.²²⁹

Fundaredes telt voor 2020 769 gewelddadige sterfgevallen waarvan 536 moorden en 233 overlijdens tijdens gewapende confrontaties of buitengerechtelijke executies. Daarnaast telt de organisatie ook 56 verdwijningen, wat een stijging is tegenover de 28 verdwijningen in 2019.²³⁰

De staat Bolívar heeft een inwonersaantal van 1.413.115 personen, verdeeld over 11 gemeenten: Caroní, Piar, Heres, Sifon, El Callao, Roscio, Cedeño, Angostura, Sucre, Padre Pedro Chien en Gran Sabana. De helft van de bevolking woont hier in de gemeente Caroní, gevolgd door Heres en Piar. Ongeveer 80 % van de bevolking woont in deze drie gemeenten.²³¹ Voor 2017 was de gemeente El Callao de meest gewelddadige van heel Venezuela met 816 moorden per 100.000 inwoners.²³² In 2018 telde El Callao 620 doden door geweld per 100.000 en was daarmee nog steeds de meest gewelddadige plaats van Venezuela.²³³ Volgens Fundaredes was in 2019 Caroní de meest gevaarlijke gemeente en vond 54 % van de gewelddadige overlijdens in Bolívar plaats in deze gemeente.²³⁴ Volgens de OVV waren in 2020, El Callao, Roscio en Sifontes, allemaal gelegen in het mijngebied van de staat, de gemeenten met het meeste geweld.²³⁵

Op 15 juli 2020 brengt de Mensenrechtenraad van de VN een nieuw rapport uit over Venezuela waarin ze de situatie in de staat Bolívar aanklaagt. Volgens de informatie waarover de VN beschikt, wordt het grootste deel van de mijnbouwactiviteiten gecontroleerd door georganiseerde criminele groeperingen, de zogenaamde *sindicatos*. Ze bepalen wie het gebied binnenkomt en verlaat, ze leggen regels op en zware fysieke straffen aan diegenen die ze breken. Ze halen economisch voordeel uit alle activiteiten in het mijngebied, onder meer door afpersing in ruil voor bescherming.²³⁶

Volgens een artikel van InSight Crime verhoogden de autoriteiten in mei 2020 hun steun aan het ELN zodat deze meer gewapende aanvallen kon uitvoeren op de *sindicatos*. Dit in een poging van de autoriteiten om zelf meer grip te krijgen op de inkomsten gegenereerd uit de illegale mijnbouw.²³⁷

De controle van de *sindicatos* over de lokale bevolking is groot. Deze groeperingen beheersen een breed portfolio van illegale activiteiten, waaronder afpersing, witwassen van geld en drugshandel, én leggen ze hun eigen strikte regels op aan de gemeenschappen waarin ze actief zijn. De *sindicato* lost lokale conflicten op met een ijzeren vuist, legt boetes op of disciplinaire maatregelen, waaronder gedwongen gemeenschapsarbeid.²³⁸

Anderzijds hebben guerrillastrijders inwoners van de dorpen benaderd en "bescherming" aangeboden tegen de *sindicatos*, aldus ICG. Ook delen ze soms voedselpakketten uit aan diegenen die hen loyaal zijn of interveniëren ze in educatieve programma's om hun sociale controle in de regio uit te breiden.²³⁹

²²⁸ Transparency Venezuela, 06/2020, p.49, [url](#)

²²⁹ OVV, 01/02/2021, [url](#)

²³⁰ Fundaredes, 01/2021, [url](#)

²³¹ Briceño-León R, 2019, pp. 217

²³² Briceño-León R, 2019, pp. 217

²³³ HRW, 04/02/2020, [url](#)

²³⁴ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

²³⁵ OVV, 29/12/2020, [url](#)

²³⁶ OHCHR, 15/07/2020, [url](#)

²³⁷ InSight Crime, 01/06/2020, [url](#)

²³⁸ ICG, 28/02/2019, [url](#)

²³⁹ ICG, 28/02/2019, [url](#)

De criminele groeperingen hebben ook een grote controle over de mijnwerkers. Alle *sindicatos* en guerrillagroeperingen heffen belastingen op de ontginningen en het transport van mineralen, waarbij het bedrag dat mijnwerkers verschuldigd zijn wordt bepaald op basis van de omvang van hun activiteiten. Mijnwerkers betalen op hun beurt meestal in goud. Degenen die het quotum niet onmiddellijk kunnen betalen lopen het risico op foltering en executie.²⁴⁰ Ook de mensen uit andere delen van Venezuela die naar de regio komen om er in de mijnen te werken zijn zeer kwetsbaar ten aanzien van de gewapende groeperingen. Zo worden ze meestal verplicht hun telefoon af te geven, wat hen nog kwetsbaarder maakt. Mijnwerkers die ervan verdacht worden goud achter te houden wacht foltering of moord. Ook de vele clashes tussen de criminele en guerrillagroeperingen onderling zorgen voor slachtoffers onder de mijnwerkers. Moorden op mijnwerkers en/of de lokale bevolking door deze criminele groeperingen worden meestal stil gehouden, waarbij de slachtoffers ergens in de jungle worden begraven, aldus onderzoeker Bram Ebus.²⁴¹

Een deel van het geld afkomstig uit afpersingen van het ELN of de *sindicatos* wordt door deze groeperingen ook gebruikt om de lokale autoriteiten of militairen om te kopen.²⁴²

In februari 2020 publiceert ook HRW een rapport over de gewelddadige misbruiken in de Venezolaanse mijnen, gepleegd door gewapende groeperingen, inclusief de *sindicatos*.²⁴³ Ook het OHCHR documenteerde in haar rapport van juli 2020 uitvoerig over de controle van de *sindicatos* over de lokale bevolking en de mijnwerkers en de lijfstraffen die worden toegepast. Ook berichtte ze over de frequente gewapende confrontaties tussen de groeperingen.²⁴⁴ De illegale mijnbouw beïnvloedt ook het woongebied van zestien inheemse groepen. Zowel de inheemse volkeren als verschillende experts hebben consequent de negatieve impact van mijnbouw op de rechten van inheemse volkeren benadrukt. De aanwezigheid van de gewapende actoren zorgt voor ernstige milieuschade, verlies van woongebied en natuurlijke hulpbronnen, en tast het recht op zelfbeschikking aan. Geïnterviewden meldden aan de onderzoekers van het OHCHR ook een toename van geweld en intimidatie. De aanwezigheid van militaire actoren en georganiseerde criminele groeperingen beïnvloedt over het algemeen de vrede en veiligheid in hun gemeenschappen, aldus het OHCHR.²⁴⁵ Bijvoorbeeld, in april 2020 verklaarde de regering van Maduro zes bijkomende rivieren in Bolívar geschikt voor goudwinning, ondanks waarschuwingen voor milieuschade. Vervolgens werden verschillende leden van de inheemse groep Yekuana, die protesteerden tegen de installatie van nieuwe mijnbouwvloten op de Caura-rivier, vermoord. Volgens lokale vertegenwoordigers zou het ELN verantwoordelijk zijn.²⁴⁶

Naast de illegale mijnbouw worden deze criminele groeperingen ook aangetrokken door de regio omwille van het feit dat het makkelijk is de jongeren uit de arme en achtergestelde gebieden te rekruteren. En deze regio is ook een belangrijke doorgang voor drugs naar de Caraïben, Noord-Amerika en Europa. Volgens ICG is ook sprake van gedwongen tewerkstelling door de gewapende groeperingen, waarbij jonge inheemse mannen worden gedwongen te werken in de mijnen onder doodsbedreigingen ten aanzien van hun familieleden.²⁴⁷

De mensen hier in deze streken worden ook geconfronteerd met een tekort aan infrastructuur, medicijnen, drinkbaar water en voedsel. Echte wegen zijn er bijna niet, het meeste transport gebeurt met de boot. Formele tewerkstelling is zo goed als onbestaande. Het gebrek aan benzine maakt deze regio nog minder bereikbaar, onder andere doordat de boten amper benzine hebben om tot bij de afgelegen dorpen te raken. Voor het voedsel dat beschikbaar is, vragen lokale handelaren meestal

²⁴⁰ ICG, 28/02/2019, [url](#)

²⁴¹ Ebus B., 14/01/2020, [url](#)

²⁴² ICG, 28/02/2019, [url](#)

²⁴³ HRW, 04/02/2020, [url](#)

²⁴⁴ OHCHR, 15/07/2020, [url](#)

²⁴⁵ OHCHR, 15/07/2020, [url](#)

²⁴⁶ InSight Crime, 01/06/2020, [url](#)

²⁴⁷ ICG, 28/02/2019, [url](#)

goud als betaalmiddel. Er zijn ook nauwelijks nog gezondheidscentra in deze regio. De enkele centra die hier waren opgezet onder Chávez zijn ondertussen gesloten door gebrek aan fondsen. Ook malaria keerde terug naar deze regio nadat deze ziekte sinds 1980 niet meer voorkwam in Venezuela.²⁴⁸ Volgens een rapport van de Pan American Health Organization (PAHO) werden er in 2019, 323.392 gevallen van malaria ontdekt. Ongeveer 90 % van de ontdekte gevallen komen uit de staten Amazonas, Bolívar en Sucre.²⁴⁹

2.3.3.3. Amazonas

De situatie hier is vergelijkbaar met deze beschreven voor de staat Bolívar. In 2017 stond Amazonas op de derde plaats wat betreft de meest gewelddadige staten van Venezuela. In 2018 daalde het geweld en kwam de staat op de twaalfde plaats te staan, met wel nog 71 moorden per 100.000 inwoners.²⁵⁰ Voor 2019 staat Amazonas op de tiende plaats in de ranking van de OVV wat betreft de meest gewelddadige staten in Venezuela, met een geweldcijfer van 58 doden per 100.000 inwoners.²⁵¹

Voor 2020 stelt het OVV vast dat de staat verder is gezakt naar de 24ste plaats en, met een cijfer van 16 gewelddadige overlijdens op 100.000 inwoners, de minst gewelddadige staat van Venezuela was. De OVV wijt deze opmerkelijke daling deels aan de impact van de Covid-pandemie. De onderzoekers wijzen eveneens op het gebrek aan beschikbare data over de geweldsincidenten.²⁵²

Fundaredes geeft in haar rapport aan dat de informatievergaring in deze regio wordt bemoeilijkt door het gebrek aan informatie en aanwezige media, alsook de druk op de aanwezige media om informatie niet vrij te geven. Ze worden geconfronteerd met censuur en doen ook aan zelfcensuur omdat ze voortdurend worden geïntimideerd door de criminele organisaties die hier opereren.²⁵³

In de staat Amazonas geven leiders van de inheemse groeperingen aan dat het ELN en de ex-FARC-groeperingen opereren in de zeven gemeenten van de staat.²⁵⁴

²⁴⁸ ICG, 28/02/2019, [url](#)

²⁴⁹ PAHO, 19/02/2020, [url](#) [

²⁵⁰ Briceño-León R, 2019, pp. 217

²⁵¹ OVV, 27/01/2020, [url](#)

²⁵² OVV, 18/01/2021, [url](#)

²⁵³ Fundaredes, 02/2020, [url](#)

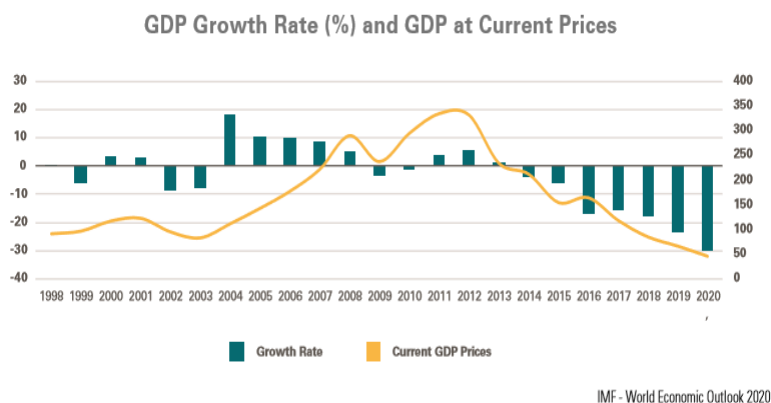
²⁵⁴ ICG, 28/02/2019, [url](#)

3. Socio-economische situatie

Decennia lang was Venezuela een van de meest welvarende landen van Zuid-Amerika. Venezuela heeft 's werelds grootste bewezen oliereserves, en de economie is gebouwd op olie. Olie is traditioneel goed voor meer dan 90 % van de Venezolaanse export. Venezuela profiteerde van de stijging van de olieprijs in de jaren 2000. President Chávez gebruikte de inkomsten uit de olie-export om verschillende sociale programma's op te zetten en het voorzien van subsidies voor voedsel en energie. Hoewel substantiële overheidsuitgaven voor sociale programma's Chávez hielpen de armoede te verminderen, had economisch wanbeheer gevolgen op lange termijn.²⁵⁵

Toen Nicolás Maduro in 2013 aantrad, erfde hij een economisch beleid dat sterk afhankelijk was van opbrengsten uit de olie-export. Toen de olieprijs in 2014 wereldwijd voor de helft instortte was de regering-Maduro niet uitgerust om met deze tegenslag om te gaan. De daling van de olieprijs zette druk op de openbare financiën. In plaats van aanpassing van het fiscale beleid door middel van belastingverhogingen en bezuinigingen, probeerde de regering-Maduro het groeiende begrotingstekort aan te pakken door massaal geld bij te drukken, wat leidde tot hyperinflatie. De overheid probeerde vervolgens de inflatie terug te dringen via prijscontroles. Door gebrek aan import en beschikbare goederen verplaatsten de transacties zich ook steeds meer naar de zwarte markt.²⁵⁶

De economie van Venezuela is de afgelopen jaren aanzienlijk verslechterd. Volgens sommige economen is het de grootste economische ineenstorting buiten oorlogstijd van de afgelopen 45 jaar.²⁵⁷ Het bruto binnenlands product (bbp) was in 2019 nog 66 % van zijn niveau in 2013, het jaar waarin de crisis uitbrak.²⁵⁸ Zelfs vóór het begin van Covid-19 en de daarmee samenhangende lockdowns, kende Venezuela volgens ICG, de meest extreme economische ineenstorting in de Latijns-Amerikaanse geschiedenis. De armoedecijfers schommelen boven de 95 % en de meeste Venezolanen zijn afhankelijk van voedselhulp van de staat. Basisvoorzieningen, zoals water of elektriciteit, zijn onbetrouwbaar of ontbreken, ook in grote steden.²⁵⁹

De daling van het BBP²⁶⁰

²⁵⁵ CRS, 07/11/2019, [url](#)

²⁵⁶ CRS, 07/11/2019, [url](#)

²⁵⁷ NYT, (Kurmanaev A.), 17/05/2020, [url](#)

²⁵⁸ Hearts on Venezuela (Salmeron V.), 18/02/2020, [url](#)

²⁵⁹ ICG, 29/01/2021, [url](#)

²⁶⁰ Wilson Center, 03/2021, [url](#)

Volgens de cijfers van de ngo Transparency International voor 2020 is Venezuela het meest corrupte land van Centraal-en Latijns-Amerika en bekleedt het de vijfde plaats wat betreft de meest corrupte landen ter wereld.²⁶¹

3.1. Evolutie in 2020

In augustus 2018 erkende de regering voor het eerst zijn rol in het creëren van hyperinflatie en kondigde een nieuw beleid aan voor het aanpakken van de economische crisis, zoals de introductie van een nieuwe "soevereine bolivar", waarmee vijf nullen werden verwijderd van de vorige bolivar, aldus *The Economist*.²⁶² Begin 2019 kondigde de regering een verhoging van het minimumloon aan van 300 %.²⁶³ Begin januari 2020 verhoogde de regering opnieuw de minimumlonen. Dit was de elfde verhoging in de laatste 24 maanden, de laatste dateerde van oktober 2019. De verhoging is nog steeds niet voldoende om één kilogram vlees te kunnen kopen, aldus experts aangehaald in de krant Bloomberg.²⁶⁴

De economische situatie van Venezuela werd nog moeilijker na de introductie van nieuwe Amerikaanse sancties ten aanzien van de olie-export, in januari 2019, hoewel het land via samenwerking met Rusland, Turkije en andere landen de gevolgen van de sancties probeerde te verzachten. Ook is de Venezolaanse regering overgegaan op de verkoop van goudreserve in een poging om fondsen te werven.²⁶⁵

In 2020 kent Venezuela zijn zevende jaar op rij met een krimpende economie. De Centrale Bank verbergt de officiële statistieken, maar het Internationaal Monetair Fonds (IMF) schat dat de economie in 2019 met 35 % is gedaald.²⁶⁶ Volgens schattingen van het IMF is de werkloosheidsgraad voor Venezuela in 2019 zo'n 44 %.²⁶⁷

Het klimaat van hyperinflatie en de vrije val van de Venezolaanse munteenheid, de bolivar, heeft de import van goederen veel duurder gemaakt en de binnenlandse vraag sterk doen dalen. Tegen september 2019 was het reële huishoudloon met 75 % gedaald in vergelijking met het voorgaande jaar, ondanks meerdere door de overheid doorgevoerde stijgingen van het minimumloon. De consumptie van huishoudens is in toenemende mate afhankelijk van stortingen van expats. Deze deviezenstromen werden geschat op 3,7 miljard dollar in 2019, en overtreffen daarmee de inkomsten uit de niet-olie-export.²⁶⁸

Na het bereiken van een inflatiepiek in 2019, is de inflatie in 2020 afgenomen, deels als gevolg van de geleidelijke dollarisering van de economie. De regering versoepelde in 2020 bijna twee decennia van strenge economische regulering, liet de handhaving van prijscontroles achterwege en stond transacties in dollar toe. Ook werd de circulatie van de binnenlandse valuta sterk beperkt, wat hielp de prijzen te beperken.²⁶⁹ Niettemin bleef de inflatie in 2020 torenhoog.²⁷⁰ De krant Bloomberg probeerde het gegeven van de hyperinflatie in Venezuela wat tastbaarder te maken door de prijs van een kopje koffie op te volgen in een café in Oost-Caracas. Zo koste een kopje koffie 800 bolivars op

²⁶¹ Transparency International, 08/02/2021, [url](#)

²⁶² The Economist, 23/08/2019, [url](#)

²⁶³ Reuters (Ellsworth B.), 14/01/2019, [url](#)

²⁶⁴ Bloomberg (Yapur N.), 11/01/2020, [url](#)

²⁶⁵ CRS, 07/11/2019, [url](#)

²⁶⁶ Hearts on Venezuela (Salmeron V.), 18/02/2020, [url](#)

²⁶⁷ The Economist, 17/04/2019, [url](#)

²⁶⁸ Coface, 02/2020, [url](#)

²⁶⁹ Trading Economics, 03/2021, [url](#)

²⁷⁰ Bloomberg, 17/03/2021, [url](#)

16 januari 2019 en 90.000²⁷¹ bolivars op 26 februari 2020. Dit is een prijsstijging van 4400 %.²⁷² Op 18 maart 2020 koste een kopje koffie 100.000 bolivars, op 3 juni 2020, 250.000 bolivars, op 2 december 2020 was de prijs 1.550.000 bolivars en op 24 februari 2021 betaalde men al 2.907.000 bolivars voor een kopje koffie. De index toont de sterke erosie van de koopkracht aan, vooral voor de tweede helft van 2020.²⁷³

Begin 2021 kampt Venezuela, ten gevolge van de hyperinflatie, met een tekort aan cash in bolivar. Ongeveer driekwart van de cash in bolivar wordt uitgegeven op het openbaar vervoer, omdat men hier enkel cash en in bolivar kan betalen. Elke ochtend vormen zich lange rijen aan de banken in Caracas waar inwoners proberen om 400.000 bolivars (het toegelaten maximum) op te nemen, het equivalent van 20 U.S. cent. Dit bedrag wordt vervolgens enkel gebruikt om het vervoer heen en terug te betalen om naar het werk te gaan. In maart 2021 dringt president Nicolas Maduro er bij bankenop aan om digitale betalingssystemen voor het openbaar vervoer te implementeren in een poging de cash-tekorten te verminderen.²⁷⁴ De president stelde eveneens voor om nieuwe bankbiljetten te drukken met de waarde van 1 miljoen bolivars (50 U.S. cents). Maar het land kampt begin 2021 eveneens met papiertekort voor het bijdrukken van nieuwe bankbiljetten.²⁷⁵

Tegen 2021 zijn Venezolanen zo goed als gestopt met het gebruik van bolivars voor het aankopen van voedsel en vele andere dagelijkse aankopen. Er zijn veertig biljetten van 50.000 bolivars nodig om 1 kilo rijst te kopen. In plaats daarvan gebruiken velen U.S. dollars (zie infra).²⁷⁶

Op maandbasis stegen de consumentenprijzen in januari 2021 met 46,6%, na een stijging van 77,5% in december 2020, de grootste stijging in bijna twee jaar.²⁷⁷

Het meest recente onderzoek van de denktank ENCOVI (Encuesta sobre Condiciones de Vida), gevoerd door onderzoekers van de Andres Bello Catholic University (UCAB) en die statistische data over de levensstandaard in Venezuela verzamelt geeft inzicht in de situatie tussen november 2019 en maart 2020, dus tot voor de corona-uitbraak. Het onderzoek toont aan dat voor deze periode 96 % van de Venezolanen arm kan worden genoemd en 79 %²⁷⁸ extreem arm. Bovendien toont het onderzoek aan dat de armoede bij 64 % multidimensioneel is en doorwerkt op verschillende aspecten van het leven zoals, de levensstandaard, toegang tot werk, scholing en publieke diensten, waaronder water en elektriciteit.²⁷⁹

²⁷¹ In August 2018, herschaalde Venezuela de *bolívar*, en liet vijf nullen vallen. De prijs vandaag van 90.000.00 nieuwe bolivars stemt overeen met 9.000.000.000 oude bolivars. Omgezet naar dollar komt dit neer op minder dan \$1.00.

²⁷² Bloomberg, 26/02/2020, [url](#)

²⁷³ Bloomberg, 17/03/2021, [url](#)

²⁷⁴ Reuters (Pons C.), 15/03/2021, [url](#)

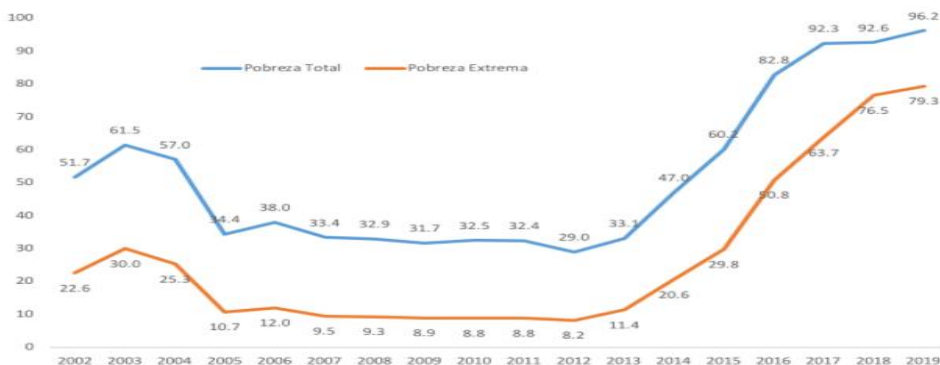
²⁷⁵ Reuters (Pons C.), 15/03/2021, [url](#)

²⁷⁶ Reuters (Pons C.), 15/03/2021, [url](#)

²⁷⁷ Trading Economics, 03/2021, [url](#)

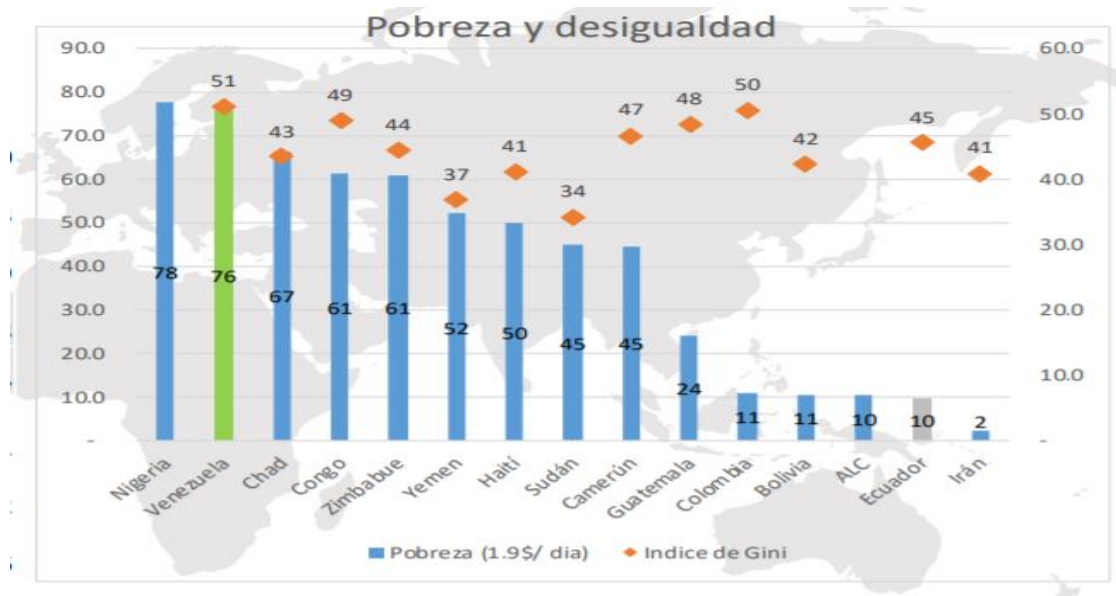
²⁷⁸ Wanneer ze niet kunnen voorzien in de elementaire basisvoedselvoorziening.

²⁷⁹ ENCOVI, 2020, [url](#)

ENCOVI²⁸⁰

Venezuela is hiermee met ruime voorsprong het armste land van de regio. Zo verdient 76 % van de bevolking er minder dan 3,2 dollar en 57 % minder dan 1,9 dollar. Voor Haiti, het tweede armste land in de regio is dit respectievelijk 50 % en 24 %. Wanneer de onderzoekers Venezuela vergelijken met de meest arme landen ter wereld die eveneens te maken hadden met een toegenomen politieke instabiliteit, op basis van gegevens van de Wereldbank, doet enkel Nigeria het slechter (78 % personen die minder dan 3,2 dollar verdienen tegenover 76 % voor Venezuela).²⁸¹

ENCOVI²⁸²

²⁸⁰ ENCOVI, 2020, [url](#)

²⁸¹ ENCOVI, 2020, [url](#)

²⁸² In de legende staat minder dan 1.9 dollar. Dit komt niet overeen met de tekst die stelt dat 76 % van de Venezolanen minder dan 3,2 dollar verdient en 78 % van de Nigerianen.

3.2. Sancties, olieproductie en brandstoftekorten

Amerikaanse sancties werden steeds uitgebreider sinds ze voor het eerst werden aangekondigd door de voormalige Amerikaanse president Barack Obama in 2015. Onder druk van de Verenigde Staten stopten buitenlandse bedrijven hun zakenrelaties met het land. De Amerikaanse president Donald Trump intensiverde de sancties in 2017 en legde begin 2019 een olie-embargo op dat de aankoop van aardolie van de staatsoliemaatschappij van Venezuela, Petróleos de Venezuela (PDVSA), blokkeerde. Het nam ook de Amerikaanse dochteronderneming CITGO van Venezuela in beslag, ter waarde van acht miljard dollar. De sancties hebben een grote impact op het land, dat 90% van de overheidsinkomsten ontvangt van de olie-industrie.²⁸³ Op deze manier werd Venezuela afgesneden van haar grootste afnemer in olie. Maar Rusland heeft in 2019 deze leemte die de VS veroorzaakte gedeeltelijk opgevuld. Amerikaanse functionarissen en analisten beweerden in februari 2020 dat Russische staatsbedrijven - voornamelijk de door de staat gecontroleerde oliegi gant Rosneft - 70 tot 80 % van de totale olie-export van Venezuela afhandelen.²⁸⁴

Sinds de sancties begin 2019 werden ingevoerd daalde de olieproductie met zo'n 35 %.²⁸⁵ Op 18 februari 2020 kondigde de Amerikaanse president sancties aan tegen het Russische bedrijf Rosneft.²⁸⁶ Op 9 maart 2020 kelderde de olieprijs met 30 % als gevolg van een prijzenoorlog tussen Rusland en Saudi-Arabië. Half maart 2020 bereikte het coronavirus Venezuela. Deze crisis heeft eveneens zijn invloed op de verkoop van olie.²⁸⁷ Op 20 maart 2020 was de productie van ruwe olie nog maar 500.000 vaten per dag. Verschillende olievelden werden gesloten omdat de productiekost hoger lag dan wat verdiend kon worden met de verkoop van de olie. Meer en meer werknemers verlieten de sites omwille van de Covid-19 crisis.²⁸⁸ Op 28 maart 2020 kondigde Rosneft de beëindiging van haar activiteiten in Venezuela aan.²⁸⁹ Vanaf maart 2020 tot eind 2020 blijft de productie steeds onder 500.000 vaten per dag.²⁹⁰

Ook de situatie met betrekking tot de benzinetoevoer werd in 2020 kritiek. Omdat de olie-productie bijna tot stilstand is gekomen, moest Venezuela overgaan tot het importeren van benzine. Maar Amerikaanse sancties hebben het importeren van benzine zeer moeilijk gemaakt voor de Venezolaanse regering. De Venezolaanse autoriteiten wendden zich vervolgens tot Iran voor hulp. Maar terwijl vijf Iraanse brandstoftankers in mei 2020 in Venezolaanse havens aankwamen, namen de VS in augustus 2020 meer dan een miljoen vaten brandstof, onderweg naar Venezuela, in beslag.²⁹¹

De tekorten hebben gevolgen voor de voedselvoorzieningsketen en de drinkwaterdistributie door tankwagens waardoor slechts 9 % van de consumenten regelmatig drinkwater krijgt.²⁹² Het voedsel kan niet meer vervoerd worden waardoor de groenten en het vee niet op de markt raken, wat de voedseltekorten verder verergerde.²⁹³ Door de benzinetekorten ontstaan lange wachtrijen aan de benzinestations. Er zijn eveneens verschillende meldingen van afpersing en machtsmisbruik door functionarissen van de GNB die de tankstations bewaken.²⁹⁴

In oktober 2020 publiceert WOLA een nieuw rapport dat vaststelt dat, hoewel de economische crisis van Venezuela begon v or de eerste sancties door de VS werden opgelegd, deze maatregelen

²⁸³ DW (Fox M.), 01/10/2019, [url](#)

²⁸⁴ Washington Post (Fabiola A.), 07/02/2020, [url](#)

²⁸⁵ Washington Post (Fabiola A.), 07/02/2020, [url](#)

²⁸⁶ NYT (Jakes L.), 21/02/2020, [url](#)

²⁸⁷ TalCual (Figueroa A.), 17/03/2020, [url](#)

²⁸⁸ Argusmedia, 20/03/2020, [url](#)

²⁸⁹ Reuters, 04/05/2020, [url](#)

²⁹⁰ Caracas Chronicles, 26/02/2021, [url](#)

²⁹¹ BBC News, 30/09/2020, [url](#)

²⁹² Holland&Knight, 04/2020, [url](#)

²⁹³ BBC News, 30/09/2020, [url](#)

²⁹⁴ OVCS, 07/05/2020, [url](#)

rechtstreeks bijdroegen "aan de diepe achteruitgang en de verdere verslechtering van de kwaliteit van leven van Venezolanen" [vertaling]. Het rapport, geschreven door de Venezolaanse econoom Luis Oliveros, concludeert onder andere dat door de sancties de Venezolaanse staat miljarden aan olie-inkomsten is mislopen. Terwijl de sancties niet expliciet de invoer van voedsel en medicijnen beperken, is de economie van Venezuela in hoge mate afhankelijk van olie-inkomsten als een bron van harde valuta, waarmee particuliere en openbare bedrijven de benodigde goederen kunnen importeren. De sancties hebben bijgedragen aan een sterke daling van de Venezolaanse invoer en treffen daardoor vooral de meest kwetsbare bevolking van het land, aldus Oliveros.²⁹⁵ In februari 2021 deed ook de speciale VN-rapporteur voor de mensenrechten een oproep aan de Verenigde Staten, de Europese Unie en andere staten om de sancties tegen Venezuela in te trekken. De rapporteur concludeerde na onderzoek dat de sancties de reeds bestaande economische crisis hebben verergerd en de hele bevolking van Venezuela dramatisch hebben getroffen, vooral maar niet alleen, degenen die in extreme armoede leven, vrouwen, kinderen, medisch personeel, mensen met een handicap of levensbedreigende of chronische ziekten, en de inheemse bevolking.²⁹⁶

3.3. De dollarisatie

Tot 2018 waren economische transacties in dollar officieel verboden. In 2019 kwam een de facto dollarisatie op gang. Het regime stopte eveneens met het controleren van de wisselkoersen en het beheersen van de prijzen. Particuliere bedrijven konden opnieuw goederen importeren bij groothandelaars in de VS, zoals Walmart en hun eigen prijzen instellen.²⁹⁷ De elite in Venezuela schakelde langzaam maar zeker over op dollars. De rijkere wijken in Caracas kenden een ware economische *boom* de tweede helft van 2019. De geïmporteerde producten werden verkocht in zogeheten *bodegones*, kleine winkeltjes die het afgelopen jaar in de betere wijken van Venezolaanse steden als paddenstoelen uit de grond schoten. De schappen staan vol met uit de Verenigde Staten geïmporteerde producten en betalen kan alleen in dollars. De krant Reuters vond eind 2019 zo'n 120 van deze *bodegones* in de betere wijken van Caracas, terwijl er in dezelfde regio slechts 27 supermarkten waren waar je kon betalen in bolivar.²⁹⁸ De New York Times bericht in een artikel begin februari 2020 over winkelcentra die zes maanden geleden nog volledig leegstonden maar nu vol activiteit zijn, over geïmporteerde SUV's in de straten en nieuwe restaurants en cafés die worden opgestart in de rijkere delen van Caracas.²⁹⁹

Maduro keurde uiteindelijk ook goed dat bankkantoren dollarrekeningen konden aanbieden en in januari 2021 kondigde hij aan dat Venezolanen nu in bolivars konden betalen met bankkaarten van hun dollarrekeningen. De dollarisering van de economie is "een noodzakelijke en nuttige uitlaatklep voor het economisch leven", aldus Maduro.³⁰⁰

Volgens Diego Moya-Ocampos, politiek risicoanalist bij IHS Markit in Londen, is de dollarisatie in 2020 nuttig geweest voor Maduro:

"In a way, it's an escape valve so the ruling class that's increasingly surrounded can access luxury goods and services with a certain quality of life to prevent it from starting to think about a way out," he said. "It maintains civil and military loyalty."³⁰¹

²⁹⁵ WOLA (Oliveros L.), 10/2020, [url](#)

²⁹⁶ OHCHR, 12/02/2021, [url](#)

²⁹⁷ The Economist, 18/12/2019, [url](#)

²⁹⁸ Reuters (Valderrama S. & Kinosian S.), 16/12/2020, [url](#)

²⁹⁹ NYT (Kurmanaev A. & I Herrera I.), , 01/02/2020, [url](#)

³⁰⁰ Bloomberg (Vasquez A.), 13/01/2021,

³⁰¹ Bloomberg (Vasquez A.), 03/11/2020, [url](#)

Maar deze dollarisatie komt ook tegen een prijs. Deze nieuwe vrije markt sluit diegenen uit die geen toegang hebben tot dollars, wat volgens de verslaggever van de NYT de helft van de bevolking is. Vooral de mensen uit de rurale en provinciale gebieden raken moeilijker aan dollars.³⁰² Volgens de regering van interim-president Guáido is het artikel in de NYT te optimistisch. De presidentiële commissaris voor buitenlandse betrekkingen, Julio Borges, verwierp het artikel en verklaarde dat ongeveer 80 % van de Venezolanen geen toegang hebben tot dollars. Zij worden nog uitbetaald in bolivar en hebben bijgevolg geen mogelijkheden om de geïmporteerde goederen te kopen.³⁰³ Het enquêtebedrijf Datincorp voerde een onderzoek uit naar de perceptie van Venezolanen omtrent economische, politieke en sociale kwesties in het land. Een van de onderzochte variabelen had te maken met het gebruik van de dollar als valuta in Venezuela. Er werd aangetoond dat slechts twee van de tien Venezolanen toegang hebben tot de Amerikaanse valuta. Zo'n 5 % van de Venezolanen kan volgens het onderzoek maar eten kopen in de *bodegones*.³⁰⁴ Volgens adviesbureau Ecoanalitica stegen de voedselprijzen tussen het begin van de quarantaine in maart 2020 en november 2020, zowel in lokale bolivars als in dollars met zo'n 23 %. De doorgedreven dollarisatie heeft slechts een positieve impact op een kleine elite, aldus een analyse in Bloomberg.³⁰⁵

3.4. Sociale conflicten

Volgens het Venezuelan Observatory of Social Conflict (Observatorio Venezolano de Conflictividad Social, OVCS) vonden in 2019 in totaal 16.739 demonstraties plaats in het hele land, wat neerkomt op 46 per dag. Hiermee brak 2019 het record voor protesten die de afgelopen negen jaar zijn geregistreerd, volgens het OVCS. De niet-gouvernementele organisatie presenteerde deze cijfers in haar jaarverslag over sociaal conflict in Venezuela in 2019 en gaf aan dat deze cijfers de drie grote golven van protesten van 2014, 2017 en 2018 overtreffen.³⁰⁶ Van deze demonstraties waren er 6310 omwille van politieke redenen, 5375 omwille van het tekort aan basisvoorzieningen en 4756 arbeidersprotesten.³⁰⁷

Van zodra de eerste gevallen van corona in Venezuela werden vastgesteld half maart 2020, namen de autoriteiten onmiddellijk allerlei maatregelen om verdere verspreiding van het virus te voorkomen. Ondanks deze quarantainemaatregelen telde het OVCS 716 protesten in de maand april 2020, equivalent aan gemiddeld 24 protesten per dag.³⁰⁸ Bij verschillende van deze protesten was er ook sprake van gewelddadigheden en plunderingen.³⁰⁹

Voor het hele jaar 2020 telde het OVCS 9.633 protesten. Het merendeel van de protesten draaide rond de vraag naar economische-, sociale-, culturele- en milieurechten. In totaal vonden 1.902 protesten plaats die draaiden rond het tekort aan benzine en 5.905 protesten die gingen over het tekort aan basisvoorzieningen. De meeste demonstraties vonden plaats in de oostelijke staten Sucre (923) en Anzoátegui (829), gevolgd door de Andesstaten Mérida (774) en Táchira (684). In het zuiden van het land viel de staat Bolívar op (633) wat betreft het aantal demonstraties.³¹⁰

³⁰² NYT (Kurmanaev A. & I Herrera I.), 01/02/2020, [url](#)

³⁰³ Asamblea Nacional, 09/02/2020, [url](#)

³⁰⁴ El Pitazo, 29/12/2019, [url](#)

³⁰⁵ Bloomberg (Vasquez A.), 03/11/2020, [url](#)

³⁰⁶ OVCS, 24/01/2020, [url](#)

³⁰⁷ OVCS, 24/01/2020, [url](#)

³⁰⁸ OVCS, 07/05/2020, [url](#)

³⁰⁹ Bloomberg (Yapur N.), 24/04/2020, [url](#)

³¹⁰ OVCS, 25/01/2021, [url](#)

4. Humanitaire situatie

4.1. Toegang tot voedsel

De Venezolaanse president Maduro voerde in januari 2020 de elfde minimumloonstijging door in 24 maanden, waardoor het minimumsalaris en de pensioenen met 67 % werd verhoogd tot 250.000 bolivar (3,61 dollar). De laatste verhoging van het minimumloon dateerde van oktober 2019 en bedroeg toen 150.000 bolivar. Hiermee kon men toen in een maand ongeveer 4 kg rundvlees kopen, maar zelfs ondanks de nieuwe stijging kan men met het nieuwe minimumloon niet eens 1 kg rundsvlees kopen vanwege de inflatie.³¹¹ Een kilo vlees kostte in januari 2020 gemiddeld 265.000 bolivar en een karton eieren 280.000 bolivar. Het nieuwe minimumloon van januari 2020 komt overeen met nauwelijks drie dollar per maand.³¹² Op 27 april 2020 werd opnieuw een verhoging van het minimumloon doorgevoerd waarbij het van 250.000 bolivar naar 400.000 bolivar steeg. Dit nieuwe loon komt overeen met net geen twee dollar, volgens de wisselkoersen van de Venezolaanse Centrale Bank³¹³ en kan hiermee lang niet tegemoetkomen aan de stijgende voedselprijzen.³¹⁴

Doorheen heel het jaar 2020 stegen de voedselprijzen steeds verder. In september 2020 had men 285 keer het minimumloon (400.000 bolivar) nodig om een basisvoedselmand voor zijn gezin te kunnen kopen. Dit is een stijging van 1586 % tegenover september 2019.³¹⁵ Op maandbasis stegen de consumentenprijzen in januari 2021 met 46,6%, na een stijging van 77,5% in december 2020, de grootste stijging in bijna twee jaar.³¹⁶

Het Wereld Voedsel Programma (World Food Programme, WFP) maakte met toelating van de Venezolaanse autoriteiten een analyse van de voedselzekerheid in het land. De data werden verzameld in de periode tussen juli en september 2019 en werden in februari 2020 gepubliceerd. Uit dit onderzoek blijkt dat een op de drie Venezolanen te maken heeft met voedselonzekerheid en nood heeft aan bijstand, waarvan 7,9 % (zo'n 2,3 miljoen personen) ernstige voedselonzekerheid ondervindt. De analyse van het WFP toont aan dat de voedselonzekerheid voorkomt in het ganse land. Zelfs in deze staten met de laagste cijfers inzake voedselonzekerheid, zoals Lara, Cojedes en Mérida heeft toch nog een op vijf personen te maken met voedselonzekerheid. Elf staten scoren hoger dan het nationale gemiddelde, waarbij de meeste voedselonzekerheid werd vastgesteld in de staten Delta Amacuro, Amazonas, Falcon, Zulia en Bolívar.³¹⁷

³¹¹ Quartz (Haldevang M.), 11/01/2020, [url](#) [

³¹² TalCual (Meneces C.), 10/01/2020, [url](#)

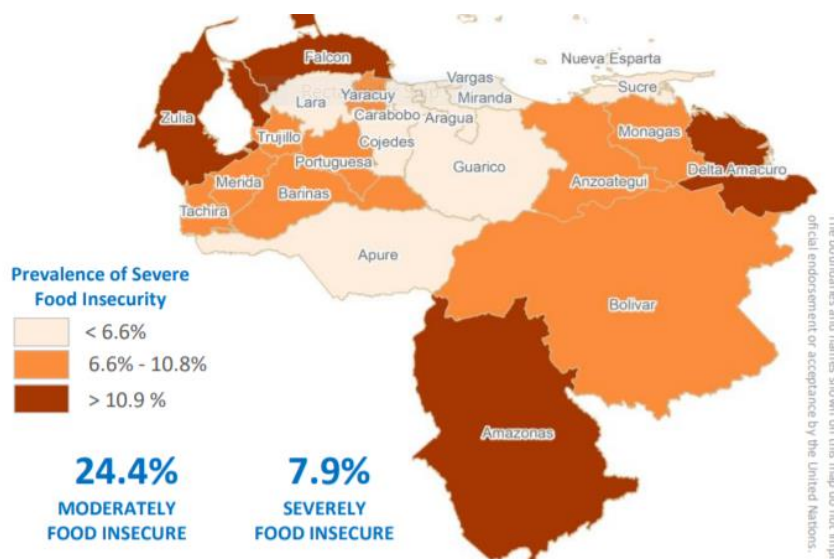
³¹³ TalCual (meneces C.), 30/04/2020, [url](#)

³¹⁴ TalCual (Meneces C), 28/04/2020, [url](#)

³¹⁵ Caracas Chronicles (Soto N.), 23/10/2020, [url](#)

³¹⁶ Trading Economics, 03/2021, [url](#)

³¹⁷ WFP, 23/02/2020, [url](#)

 Voedselonzeekerheid in Venezuela per staat³¹⁸

Verder blijkt uit de studie dat 74 % van de families een of andere vorm van voedsel gerelateerde copingstrategieën gebruikt, waardoor de variëteit en de kwaliteit van het voedsel dat ze eten daalt. Ongeveer 60 % van de huishoudens gaf ook aan de portiegrootte van hun maaltijden te verminderen. Er zijn ook ernstige bezorgdheden bij deze huishoudens dat hun nutritionele behoeften niet worden vervuld. De hyperinflatie heeft ook een duidelijke invloed op families om te voorzien in voedsel en andere basisbehoeften. Zeven op de tien huishoudens in de studie gaf aan dat het voedsel wel beschikbaar was maar dat de prijzen te hoog waren. Zo had 59 % van de huishoudens onvoldoende financiële middelen om voedsel te kopen en 65 % had onvoldoende middelen om hygiënische producten, kleren en schoenen te kopen.³¹⁹

De studie van het WFP geeft ook aan dat 18 % van de huishoudens een beroep doet op steun van de autoriteiten.³²⁰ Uit informatie van de missie van het OHCHR in juli 2019 blijkt dat het basisprogramma voor de voedselbedeling, namelijk de distributie van de zogenaamde CLAP-boxen, niet tegemoet komt aan de basisnoden voor voedsel. Op 13 mei 2016 verklaarde de regering, volgens OHCHR een "staat van uitzondering en economische noodsituatie" en richtte de lokale comités voor levering en voedselverdeling (Comité Local de Abastecimiento y Producción, CLAP) op als onderdeel van de lokale structuur van gemeenschapsraden. Deze structuren, samen met militaire en veiligheidstroepen, hadden de opdracht om voedselhulp te distribueren, bekend als de CLAP-dozen, die volgens de regering zes miljoen huishoudens bereikt. OHCHR ontving getuigenissen van mensen, die ondanks onvoldoende toegang tot voedsel, niet op de distributielijsten van de CLAP-boxen waren opgenomen omdat zij bekend stonden als opposanten.³²¹ Bovendien kondigde de president eind 2016 de oprichting aan van het *carnet de la patria*, een kaart waarmee alle sociale programma's, dus ook de distributie van de CLAP-dozen, vanaf dan zouden worden uitgevoerd, inclusief een nieuw systeem van financiële steun aan gezinnen. Verschillende Venezolanen beschikken niet over dit document. De lijst van begunstigden van deze programma's wordt beheerd door de lokale structuren van de regeringspartijen, in plaats van de overheidsinstellingen. Geïnterviewden bij verschillende OHCHR-

³¹⁸ WFP, 23/02/2020, [url](#)

³¹⁹ WFP, 23/02/2020, [url](#)

³²⁰ WFP, 23/02/2020, [url](#)

³²¹ OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

missies meldden dat leden van deze lokale structuren de politieke activiteit van de begunstigten monitoren.³²²

In het rapport over de globale voedselonzekeerheid voor 2020 plaatst WFP Venezuela op de vierde plaats wat betreft de landen met het grootste aantal inwoners die verkeren in voedselnood. Venezuela wordt enkel voorgedaan door Jemen, de Democratische Republiek Congo en Afghanistan.³²³

Covid-19 zorgde doorheen 2020 voor een verslechtering van de voedselzekerheid. Ook de tekorten aan brandstof maken dat het voedsel moeilijk kan geogst en getransporteerd worden, wat de voedselonzekeerheid verder verhoogt, aldus het International Rescue Committee.³²⁴

Daarnaast bemoeilijkt de politieke situatie in het land ook de humanitaire hulp, waaronder voedselhulp en import van medicijnen. Venezuela krijgt vooreerst maar zeer beperkte internationale steun en de toenemende brandstoftekorten doorheen 2020 drevden de kosten voor humanitaire operaties, waaronder vervoer van goederen en personeel, verder op. OCHA meldt ook dat administratieve beperkingen een belangrijke beperkende factor zijn om in te spelen op de groeiende humanitaire behoeften in Venezuela.³²⁵ Internationale ngo's worden door de autoriteiten beperkt zowel wat betreft de toegang van personeel als de import van voorraden in het land. Daarnaast worden ze ook ernstig beperkt wat betreft hun interne verplaatsingen. Volgens ACAPS (Assessment Capacities Project) worden humanitaire medewerkers die in Venezuela werken, geconfronteerd met "zeer hoge" toegangsbeperkingen. Dit is het op een na hoogste niveau dat kan worden toegekend.³²⁶

Op 19 april 2021 kan het WFP wel voor het eerst een akkoord sluiten met de Venezolaanse autoriteiten waarbij de organisatie wordt toegestaan om voedsel te voorzien voor schoolkinderen. Afsproken werd dat het WFP 185.000 kinderen in 2021 en 1,5 miljoen kinderen tegen 2023 met voedselhulp zal bijstaan.³²⁷

4.2. Toegang tot drinkbaar water

Het onderzoek van het WFP verzamelde eveneens data omtrent de toegang tot andere basisvoorzieningen. In de periode van het onderzoek gaf vier op tien huishoudens aan dagelijks te maken te hebben met stroomonderbrekingen en onderbrekingen in de watervoorraad. In totaal heeft, volgens het onderzoek van de WFP, 25 % van de huishoudens geen toegang tot drinkbaar water.³²⁸

Een rapport van het Center for Strategic and Institutional Studies (CSIS), over de toegang tot drinkbaar water in Venezuela stelt dat acht op tien Venezolanen geen continue toegang hebben tot drinkbaar water. Nochtans is de aankoop van water in flessen, ongeveer zo'n drie dollar per fles, te duur voor de meeste inwoners.³²⁹ Door de brandstoftekorten sinds maart 2020 is de toevoer van drinkbaar water nog meer in gevaar voor een groot deel van de Venezolanen.³³⁰

Uit een onderzoek in januari 2021 uitgevoerd door het Venezolaanse Observatorium voor Openbare Diensten (Observatorio Venezolano de Servicios Públicos, OVSP), in tien steden, blijkt slechts 25 % van de ondervraagden over continue toegang tot water te beschikken, ondanks het feit dat 90 % thuis op het drinkwaternet is aangesloten.³³¹

³²² OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

³²³ WFP, 20/04/2020, [url](#)

³²⁴ IRC, 12/03/2021, [url](#)

³²⁵ UNOCHA, 07/2020, [url](#)

³²⁶ ACAPS, 07/2020, [url](#)

³²⁷ Reuters, 20/04/2021, [url](#)

³²⁸ WFP, 23/02/2020, [url](#)

³²⁹ CSIS, 10/12/2020, [url](#)

³³⁰ Holland&Knight, 04/2020, [url](#)

³³¹ OVSP, 04/03/2021, [url](#)

Het gebrek aan toegang tot water geldt eveneens voor de ziekenhuizen en is een groot probleem voor de bestrijding van Covid-19. Van de start van de pandemie tot januari 2021 stierven reeds 332 gezondheidsmedewerkers ten gevolge van Covid-19. De mensenrechtenorganisatie PROVEA wijst op de erbarmelijke omstandigheden met onder andere het gebrek aan water, waaronder deze mensen moeten werken.³³²

4.3. Toegang tot elektriciteit

De impact van de economische crisis is nog groter door een algemene ineenstorting van de openbare infrastructuur en diensten van het land. Het nationale elektriciteitssysteem kent sinds 2017 grote infrastructuurproblemen en deze werden ernstiger sinds 2019. Een niet-gouvernementele organisatie, aangehaald in een artikel van het Wilson Center, registreerde landelijk tussen januari en mei 2019, 23.860 stroomstoringen, gemiddeld 158 per dag. In het jaar 2019 zijn er ook een aantal grote nationale black-outs geweest, waarbij het grootste deel van het land enkele dagen zonder elektriciteit zat. Op donderdag 7 maart 2019 begon een black-out die uiteindelijk de grootste in de recente geschiedenis van het land zou worden: het was een stroomstoring die ten minste 96 uur duurde in Caracas, en tot zeven opeenvolgende dagen in andere staten van het land. Het werd veroorzaakt door een storing in de waterkrachtcentrale Simón Bolívar, in de El Guri-dam in het zuiden.³³³ De regering voerde vervolgens een rantsoenplan in als reactie op de black-outs, namelijk verplichte dagelijkse stroomonderbrekingen van drie uur in een aantal regio's in het land. Dit treft naar schatting 18 miljoen Venezolanen, evenals honderden ziekenhuizen en scholen. De daadwerkelijke stroomonderbrekingen zijn echter meestal langer en frequenter dan wat in het plan wordt beschreven, soms langer dan een week.³³⁴

Hoewel Caracas ook regelmatig te maken krijgt met stroomonderbrekingen zijn het toch voornamelijk de staten in het westen van het land die hier de meeste hinder van ondervinden. Eén van de staten die het hardst wordt getroffen door de stroomonderbrekingen is de staat Zulia. Hier hebben ze dagelijks maar enkele uren stroom. Bovendien zit er geen systeem in de verdeling van de elektriciteit waardoor de inwoners nooit weten waar en wanneer er stroom zal zijn.³³⁵

De stroomonderbrekingen vonden eveneens plaats gedurende heel 2020 waarbij er regelmatig demonstraties uitbraken omwille van het tekort aan stroom. In oktober 2020 vonden in totaal 314 demonstraties tegen de stroomonderbrekingen plaats, wat neerkomt op zo'n tien per dag.³³⁶ Voor heel 2020 vonden 1.963 demonstraties plaats tegen de stroomonderbrekingen op een totaal van 5.905 demonstraties die het tekort aan basisvoorzieningen aankaarten.³³⁷

4.4. Toegang tot gezondheidszorg

Human Rights Watch schrijft in haar rapport over de humanitaire situatie in Venezuela van april 2019 dat de gezondheidszorg in Venezuela de laatste jaren sterk is achteruit gegaan. Gebrek aan medicijnen en de verschillende stroomonderbrekingen doen afbreuk aan de kwaliteit van de zorg. Officiële cijfers van de autoriteiten zijn de laatste jaren niet meer beschikbaar. De laatste officiële statistieken van het Venezolaanse ministerie van Volksgezondheid geven aan dat in 2016 de moedersterfte met 65 % steeg en de kindersterfte met 30 % ten opzichte van het jaar voordien. De minister van Volksgezondheid die deze statistieken begin 2017 openbaar maakte, werd enkele dagen later

³³² PROVEA, 25/02/2021, [url](#)

³³³ IQLatino, 02/03/2020, [url](#)

³³⁴ Wilson Center, 13/09/2020, [url](#)

³³⁵ Caracas Chronicles (Rincón F.), 01/03/2020, [url](#)

³³⁶ OVCS, 13/11/2020, [url](#)

³³⁷ OVCS, 25/01/2021, [url](#)

ontslagen en het ministerie van Volksgezondheid heeft sindsdien geen officiële gegevens meer vrijgegeven.³³⁸

Meer en meer Venezolaanse vrouwen trekken naar Colombia om te bevallen, door het gebrek aan pre- en postnatale zorg in Venezuela zelf. Door het gebrek aan prenatale zorg, het vitamine- tekort bij veel van deze vrouwen en de vaak zware en lange reis die ze ondernemen naar Colombia, zorgen deze bevallingen voor extra uitdagingen voor de Colombiaanse gezondheidszorg, met een toenemend aantal premature geboortes.³³⁹ Uit een studie van verschillende Venezolaanse ngo's blijkt eveneens dat er een totaal gebrek aan beschikbare contraceptie is. In sommige streken gelden tekorten tot 90 %.³⁴⁰

De situatie met betrekking tot het recht op gezondheid in Venezuela is slecht, aldus het rapport van de VN-commissaris voor de mensenrechten van juli 2019. Geïnterviewden in het rapport beschrijven consequent een gezondheidszorginfrastructuur die al jaren achteruitgaat, gekenmerkt door een uittocht van artsen en verpleegkundigen, onhygiënische voorzieningen en ernstige tekorten aan medische basisapparatuur, benodigdheden en medicijnen. Families van patiënten moeten in alle benodigdheden voorzien, inclusief water, handschoenen en spuiten. Rapporten wijzen op een tekort van 60 tot 100 procent van de essentiële medicijnen in vier grote steden van Venezuela, waaronder Caracas.³⁴¹ Volgens de Venezoluan Medical Federation was er een uittocht van meer dan 30.000 verpleegkundigen en artsen de laatste jaren.³⁴²

De ondersecretaris-generaal voor humanitaire zaken en noodhulpcoördinator, Mark Lowcock, verklaart in november 2019 hoe hij zelf heeft kunnen vaststellen na een bezoek aan Venezuela dat de gezondheidszorg op instorten staat.

"I have seen myself how the health system is on the verge of collapse with many hospitals lacking the most basic water and electricity infrastructure. Hospital patients, many of whom are already critically ill, are at high risk of losing their lives from new infections they are acquiring while they are in hospital, because basic cleaning and disinfection cannot be done. This is exacerbated by a lack of medicines, and a shortage of doctors and nurses to administer them. Preventable diseases including malaria and diphtheria are back with a vengeance. People with chronic health conditions, pregnant and nursing women, infants and those living with disabilities are among the most vulnerable."³⁴³

Het Venezolaanse gezondheidssysteem werd voor het jaar 2019 door de Global Health Security index uitgegeven door het Johns Hopkins Center for Health Security en The Economist geclassificeerd als een van de slechtste gezondheidssystemen ter wereld met een plaats 176 op een ranglijst van 195 landen.³⁴⁴

De corona-uitbraak die midden maart 2020 Venezuela bereikte zet het gezondheidssysteem verder onder druk. Schattingen van de National Survey of Venezuelan Hospitals, weergegeven in het medische vaktijdschrift *The Lancet*, plaatsen het aantal bedden voor intensive care in het hele land op ongeveer 720 en tellen 102 beademingstoestellen, waarvan de helft zich bevindt in Caracas. De vele stroompannes, de brandstoftekorten en het tekort aan water, waarbij 20 % geen stromend water heeft en 70 % een onregelmatige toevoer, bemoeilijken de aanpak van Covid-19 voor de

³³⁸ HRW, 04/04/2019, [url](#)

³³⁹ The New Humanitarian (Martinez M.), s.d., [url](#)

³⁴⁰ Asociación Venezolana para una Educación Sexual Alternativa (AVESA); 05/2019, [url](#)

³⁴¹ OHCHR, 05/07/2019, [url](#)

³⁴² Paniz-Mondolfi A. & Sordillo E. & Márquez-Colmenarez & Delgado-Noguera L. & Rodríguez-Morales, 04/05/2020, [url](#)

³⁴³ UNOCHA, 06/11/2019, [url](#)

³⁴⁴ Global Health security Index, s.d., [url](#)

ziekenhuizen.³⁴⁵ Het gebrek aan hygiëne en beschermend materiaal zorgt er eveneens voor dat medisch personeel disproportioneel meer getroffen wordt door het virus. Op 11 april 2021 waren 468 van de 1.778 officieel gerapporteerde Covid-overlijdens leden van het medisch personeel.³⁴⁶

Volgens regionale gezondheidscijfers heeft het land een van de laagste dekkingspercentages in de regio voor basisvaccinaties, als gevolg van jaren van black-outs, verlies van medisch personeel en het verval van lokale klinieken die cruciaal zijn voor dergelijke campagnes. De impact van de economische crisis in Venezuela is duidelijk zichtbaar in de vaccinatiegraad van het land, die volgens de gegevens van de PAHO ver achterblijft op de landen in de regio, met gebrek aan inenting tegen mazelen-bof-rubella (BMR) en hepatitis B.³⁴⁷ De gebrekkige infrastructuur bemoeilijkt begin 2021 eveneens de uitrol van een vaccinatiecampagne ter bestrijding van Covid-19. De vaccins kunnen immers door de gebrekkige infrastructuur en de vele stroompannes niet op de aangewezen temperatuur worden bewaard en het tekort aan benzine maakt het heel moeilijk om de vaccins te transporteren. In deze omstandigheden kan Venezuela geen grootschalige vaccinatiecampagne tegen Covid-19 opstarten.³⁴⁸ Phil Gunson, ICG-onderzoeker en wonende in Caracas, verklaart dat de gebrekkige infrastructuur mogelijks de reden is waarom "bevriende" landen als Rusland en China tot nu toe zo weinig vaccins hebben geleverd aan Venezuela. Het zou pure verspilling van vaccins zijn, aangezien het land ze niet kan bewaren, aldus Gunson.³⁴⁹

Over toegang tot de gezondheidszorg voor personen besmet met hiv schrijft Human Rights Watch in haar rapport over de humanitaire situatie dat het moeilijk is in te schatten hoeveel hiv-patiënten er zijn in Venezuela: hiv-testen zijn sterk verminderd vanwege een gebrek aan testkits en sinds 2016 zijn er geen data over nieuwe hiv-diagnoses gepubliceerd. Venezuela is het enige land ter wereld waar grote aantallen mensen met hiv gedwongen zijn hun behandeling te staken als gevolg van het gebrek aan beschikbaarheid van antiretrovirale (ARV) geneesmiddelen, aldus HRW.³⁵⁰

Hiv/aids-specialist, Mario Comegna, zegt in een reportage van France24 over hiv in Venezuela, in december 2019, dat ongeveer 120.000 mensen in Venezuela hiv-positief zijn. Hoewel er geen officiële cijfers zijn, is hij er van overtuigd dat er een stijging is de laatste jaren van personen met hiv of aids, ten gevolge van gebrek aan medicijnen.³⁵¹

4.5. Toegang tot onderwijs

Venezuela's onderwijssysteem was lange tijd een van de beste van de regio. Dit veranderde gradueel vanaf 2010.³⁵² De algemene economische crisis, de verslechtering van de openbare diensten en de diverse stroompannes hebben hun invloed op de staat van het onderwijs. Ook de lage lonen van de leerkrachten en de emigratie laten zich voelen. De schoolinfrastructuur verkeert op vele plaatsen in een erbarmelijke staat, aldus de Venezolaanse mensenrechtenorganisatie PROVEA.³⁵³

Volgens Orlando Alzuru, voorzitter van de Federatie voor leerkrachten in Venezuela, kunnen veel leerkrachten hun school niet meer bereiken omdat hun maandsalaris nog lager is dan wat ze wekelijks moeten spenderen aan openbaar vervoer. In totaal hebben volgens hem tegen oktober 2019, zo'n

³⁴⁵ Paniz-Mondolfi A. & Sordillo E. & Márquez-Colmenarez & Delgado-Noguera L. & Rodriguez-Morales, 04/05/2020, [url](#)

³⁴⁶ Médicos Unidos Vzla (@MedicosUnidosVe), 12/04/2021, [url](#)

³⁴⁷ Reuters (Ellsworth B.), 12/02/2021, [url](#)

³⁴⁸ Reuters (Ellsworth B.), 12/02/2021, [url](#)

³⁴⁹ Americas Quarterly Podcast, 08/04/2021, [url](#)

³⁵⁰ HRW, 04/04/2019, [url](#)

³⁵¹ France24 (Mougin S.), 01/12/2019, [url](#)

³⁵² Washington Post (Krygier R.), 17/11/2017, [url](#)

³⁵³ PROVEA, 04/03/2020, [url](#)

120.000 leerkrachten hun school verlaten.³⁵⁴ Volgens Alexander Castro, hoofd van de onderwijsvakbond in de staat Zulia, heeft 60 % van de leerkrachten in Zulia de staat verlaten. Om de scholen draaiende te houden worden leerlingen van verschillende jaren samen gezet en vaak gaan de scholen maar een of twee dagen per week open.³⁵⁵ Volgens de Venezuelan Association of Catholic Schools hebben tussen september 2018 en juli 2019 zo'n 7000 leerkrachten ontslag genomen. Een andere bron vermeldt dat 20 % van de universiteitsprofessoren hun functie hebben neergelegd.³⁵⁶ In de Santa Barbara school in Caracas daagde de helft van de leerkrachten niet meer op na de zomervakantie. Er werden ouders ingeschakeld om de school draaiende te houden, aldus een artikel van de NYT.³⁵⁷ Een andere bron vermeldt dat in zo'n 26 scholen in Caracas ouders werden mee ingeschakeld om les te geven.³⁵⁸

Maar het is niet alleen het tekort aan leerkrachten dat de crisis in het onderwijs aantoont. Er zijn ook steeds minder studenten. In verschillende scholen in Caracas komen kinderen enkel naar school als de cafetaria open is en er een maaltijd kan worden verkregen. Er zijn ook regelmatig berichten van kinderen die flauwvallen in de scholen van de honger.³⁵⁹ Volgens een onderzoek in 2018 van het enquêtébureau Encovi naar de leefomstandigheden van de studenten verklaarde 28 % van de studenten niet meer naar school te gaan wegens gebrek aan water, 22 % door gebrek aan voedsel thuis en 13 % door gebrek aan voedsel op school. Volgens Javier Tarazona, directeur van de ngo Fundaredes, zijn er meer schoolverlaters op het platteland dan in Caracas. Hij gaf aan dat in de meer dan 1500 scholen die Venezuela rijk is, 58 % van de klaslokalen leeg zijn. Maar in de grensstaten staan in 2019 zo'n 80 % van de lokalen leeg.³⁶⁰

De Venezolaanse autoriteiten zijn sinds 2014 gestopt met het publiek maken van de officiële statistieken omtrent onderwijs. De crisis in het onderwijs wordt ook ontkend. In april 2019 verklaarde de president dat niet één school in Venezuela zou gesloten worden. Hij beloofde duizenden jonge partijleden naar de scholen te sturen om het gebrek aan leerkrachten te compenseren. De pool van potentiële nieuwe leerkrachten droogt verder op. Het aantal afgestudeerden van de grootste lerarenopleiding van Venezuela, de Libertador Experimental Pedagogical University, daalde met 70 % tussen 2014 en 2018.³⁶¹

Alle scholen werden half maart 2020 gesloten omwille van de coronamaatregelen. Afstandsleren is een grote uitdaging voor de vele leerlingen die niet allemaal over de nodige infrastructuur beschikken en ook de vele stroompannes hebben de internetcapaciteit drastisch verminderd.³⁶² Een jaar na het sluiten van de scholen is er nog steeds geen datum voor heropening in zicht. Naast de constante stroomstoringen, watertekorten, problemen met het openbaar vervoer, de traagste internetverbinding in Latijns-Amerika en de salarissen van leraren die eveneens de laagste in de hele regio zijn, maakt ook de slechte staat van de schoolgebouwen het onmogelijk om de scholen opnieuw te heropenen.³⁶³ Correspondenten van RunRun.es maakten in maart 2021 een reportage over de slechte staat van de schoolgebouwen en zowel de geïnterviewde leerkrachten als verantwoordelijken van de onderwijsinstellingen maakten duidelijk dat het organiseren van onderwijs in de vervallen gebouwen zonder water en elektriciteit geen optie was.³⁶⁴

³⁵⁴ El Nacional, 10/10/2019, [url](#)

³⁵⁵ NYT (Kurmanaev A. & Herrera I.), 18/02/2020, [url](#)

³⁵⁶ Panampost (Martin S.), 23/07/2019, [url](#)

³⁵⁷ NYT (Kurmanaev A. & Herrera I.), 18/02/2020, [url](#)

³⁵⁸ Panampost (Martin S.), 23/07/2019, [url](#)

³⁵⁹ NYT (Kurmanaev A. & Herrera I.), 18/02/2020, [url](#)

³⁶⁰ Panampost (Martin S.), 23/07/2019, [url](#)

³⁶¹ NYT (Kurmanaev A. & Herrera I.), 18/02/2020, [url](#)

³⁶² ElPais (Singer F.), 08/05/2020, [url](#)

³⁶³ Runrun.es (Fermin Y.), 15/03/2021, [url](#)

³⁶⁴ Runrun.es (Fermin Y.), 15/03/2021, [url](#)

5. Migratiestromen

5.1. Migratie uit Venezuela

5.1.1. Algemene vaststellingen

Volgens cijfers van 5 maart 2020, gepubliceerd door het Coordination Platform for Refugees and Migrants from Venezuela, response for Venezuelans (R4V)³⁶⁵ hebben begin maart 2020 4.933.920 Venezolanen het land verlaten.³⁶⁶ Op 5 maart 2021 hebben, ondanks het feit dat sinds half maart 2020 de grenzen in Venezuela gesloten zijn, zo'n 5.577.077 Venezolanen het land verlaten.³⁶⁷

De overgrote meerderheid, zo'n 4,6 miljoen, wordt opgevangen in de regio, met Colombia en Peru als koplopers.³⁶⁸ Samen vangen beide landen meer dan 2,7 miljoen Venezolanen op. Colombia telt in maart 2021, 1.742.927 Venezolaanse migranten en vluchtelingen en Peru 1.049.970.³⁶⁹

De vluchtelingencrisis in Venezuela trekt lang nog niet de helft van de fondsen die naar een traditionele vluchtelingencrisis gaat, veroorzaakt door conventionele oorlog of conflict.³⁷⁰ Het Brookings Instituut kaart eind 2019 aan dat ondanks de enorme omvang van ontheemding en humanitaire nood de gastlanden – waaronder de drie grootste Colombia, Ecuador en Peru - zeer weinig steun ontvangen van de internationale gemeenschap in vergelijking met andere historische vluchtelingencrisissen. Volgens het Brookings instituut is de Venezolaanse vluchtelingencrisis de grootste ondergefinancierde vluchtelingencrisis uit de recente geschiedenis.³⁷¹ In februari 2021 herhaalt het Brookings Instituut haar stelling en publiceert een nieuw rapport dat de onderfinanciering hiervan aankaart, waarbij het de vergelijking maakt met Syrië dat tot nu toe 20,8 biljoen dollar aan internationale fondsen kreeg tegenover de 1,4 biljoen fondsen voor Venezuela.³⁷²

Volgens Ligia Bolívar van het studiecetrum Dejusticia in Bogota kunnen we sinds 2019 ook een duidelijke verandering vaststellen in het profiel van de Venezolaanse vluchteling. Waar het eerst ging om alleenstaande jonge mannen met een opleiding en een paspoort, stelt ze nu een duidelijke verschuiving vast naar vrouwen met kinderen, of niet-begeleide minderjarigen, zonder paspoorten en weinig of geen opleidingsniveau. Deze nieuwe groep is veel kwetsbaarder dan de eerste groep van jonge mannen. Zo zien we bijvoorbeeld dat eind 2017 97,7 % van de Venezolanen die Peru binnenkwamen een paspoort bezat en dat dit aantal in 2019 is gedaald tot 23 % . Dit toont aan dat de instroom niet is afgenomen, maar de reguliere instroom wel, aldus Bolívar. Het gebrek aan reguliere documenten verklaart ook een andere vaststelling voor 2019, namelijk dat de Venezolanen meer en meer beroep doen op de *trochas*, met alle risico's zoals gedwongen rekrutering en seksueel geweld, die hiermee gepaard gaan.³⁷³ Ook onderzoek van het Regional Inter-Agency Coordination Platform toont aan dat Venezolanen die anno 2019 in Colombia arriveerden er slechter aan toen zijn dan zij die vertrokken in 2017. Ze beschikken over minder bezittingen en inkomsten en zijn lager geschoold.³⁷⁴

³⁶⁵ The Regional Inter-Agency Coordination Platform was established pursuant to the request by the UN Secretary-General to UNHCR and IOM on 12 April 2018, to lead and coordinate the response to refugees and migrants from Venezuela

³⁶⁶ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

³⁶⁷ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

³⁶⁸ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 2021, [url](#)

³⁶⁹ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

³⁷⁰ Brookings (Bahar D & Dooley M.), 09/12/2019, [url](#)

³⁷¹ Brookings (Bahar D & Dooley M.), 09/12/2019, [url](#)

³⁷² Brookings (Bahar D & Dooley M.), 26/02/2021, [url](#)

³⁷³ Hearts on Venezuela (Bolívar L.), 04/03/2020, [url](#)

³⁷⁴ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

De toename van irreguliere migratie zette zich door in 2020. Ook het feit dat de officiële landsgrenzen sinds het begin van de pandemie gesloten zijn, werkt dit in de hand. Deze irreguliere doortochten maakt de migranten veel kwetsbaarder onder andere voor gendergerelateerd geweld, mensenhandel en vormen van uitbuiting, misbruik of geweld, door toedoen van criminele netwerken. Daarnaast zijn vluchtelingen en migranten uit Venezuela steeds kwetsbaarder voor xenofobie en discriminatie, aangewakkerd door de publieke angst voor Covid-19, aldus een rapport opgesteld door de partnerorganisaties van het R4V, waaronder het UNHCR.³⁷⁵

Ook vertrekken steeds meer Venezolanen met kleine bootjes via de zee. In december 2020 werden verschillende scheepswrakken uit Güiria (staat Sucre) aangetroffen, op weg naar Trinidad en Tobago. Tegen half december 2020 zijn in totaal 32 Venezolanen omgekomen, en nog verschillende mensen worden vermist.³⁷⁶

5.1.2. Opvang in de regio

De landen die de meeste Venezolanen opvangen, Colombia, Peru, Ecuador en Brazilië, hebben allemaal de Cartagena-verklaring van 1984 ondertekend. Dit is een internationale verklaring, opgesteld onder de auspiciën van de Verenigde Naties, die de definitie van vluchtelingen uitbreidt tot niet alleen individuen die rechtstreeks worden vervolgd, maar ook brede categorieën mensen die te maken hebben met risicosituaties. Het akkoord verplicht ondertekenaars om "hulp aan vluchtelingen te bieden, met name op het gebied van gezondheid, onderwijs, arbeid en veiligheid."³⁷⁷

	Venezuelans (Est. in Nov. 2019)	Regular Status (as of Nov 5, 2020)	Pending Asylum Claims (as of Nov 5 2020)	Recognized Refugees (as of Oct. 02 2020)
Colombia	1,800,000	766,296	8,824	425
Peru	870,000	477,060	496,095	1,282
Ecuador	385,000	178,246	29,078	374
Chile	371,000	472,827	2,861	14
United States	351,000	-	104,989	15,706
Brazil	224,000	148,782	102,504	46,343
Argentina	145,000	210,071	3,698	312
TOTALS	4,500,000	2,486,222	803,786	112,446

Source: Created by the author with data from R4V 2020 report, the R4V website, R4V platform data, and Human Rights Watch for updated information on Venezuelans with pending asylum claims in the United States. The number of Venezuelans in Colombia is as of September 2020 (USAID 2020b).

Aantal erkende Venezolaanse vluchtelingen en migranten in de regio³⁷⁸

Doorheen 2020 bleef Colombia het land dat het meest werd getroffen door de komst van vluchtelingen en migranten uit Venezuela. Eind 2015 was Colombia gastheer van minder dan 40.000 Venezolanen. Dit aantal is sindsdien gegroeid met 3.500 %, naar 1,4 miljoen in augustus 2019. Eveneens in 2019, doorkruisten meer dan 500.000 Venezolaanse vluchtelingen en migranten Colombia richting Ecuador. Bovendien keerden meer dan een half miljoen Colombiaanse onderdanen terug uit Venezuela tegen

³⁷⁵ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 2021, [url](#)

³⁷⁵ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

³⁷⁶ UNOCHA, *Venezuela situation report*, 15/12/2020, [url](#) [geraadpleegd op 19/04/2021]

³⁷⁷ Americas Quarterly (Corrales J.), 11/07/2019, [url](#)

³⁷⁸ Center for Migration Studies (CMS) (Wolfe G.), 01/04/2021, [url](#)

augustus 2019.³⁷⁹ Op 31 december 2019 wordt het aantal Venezolanen in Colombia op 1.771.237 geschat, waarvan er 754.085 één of andere vorm van verblijfsvergunning hebben. De rest is er illegaal.³⁸⁰ Op 5 maart 2021 werd het aantal Venezolanen in Colombia op 1.742.927 personen geschat.³⁸¹

De meeste Venezolanen die legaal in Colombia verblijven hebben een *Special Stay Permit* - of PEP (*Permiso Especial de Permanencia*). De PEP-status is geldig voor twee jaar en geeft volledige toegang tot onderwijs, gezondheidszorg en werk. Personen die 2017 een PEP-status hadden konden deze in 2019 opnieuw voor twee jaar verlengen. Op 29 januari 2020 openden de Colombiaanse autoriteiten een nieuwe ronde voor het aanvragen van een PEP-kaart. Voorwaarden zijn dat men Colombia legaal is binnen gekomen via een van de erkende grensovergangen, en dit vóór 29 november 2019, dat men over een paspoort beschikt met een geldige inreisstempel en men een blanco strafblad heeft. Daarnaast werd ook een speciale werkvergunning ingevoerd, de PEP-FF. Met deze kaart kunnen Venezolanen zonder de officiële PEP-kaart toch legaal werken in Colombia. Hiervoor hoeft men niet over een paspoort te beschikken. Een identiteitskaart volstaat en ze mag vervallen zijn. Maar men moet wel een legale werkaanbieding van een Colombiaanse werkgever kunnen voorleggen. De PEP-FF kaart geeft geen rechten aan familieleden.³⁸²

Op 15 oktober 2019 opende Colombia een registratiecampagne voor kinderen geboren op Colombiaans grondgebied, uit Venezolaanse ouders. De campagne was erop gericht de Colombiaanse nationaliteit te verlenen aan de meer dan 24.000 Venezolaanse kinderen geboren in Colombia, sinds 2015. Alsook aan deze kinderen geboren in Colombia tot augustus 2021.³⁸³

In november 2018 heropende de Colombiaanse regering de registratie voor de grens(overschrijdende) mobiliteitskaart (Border Mobility Card, Tarjeta de Movilidad Fronteriza, TMF), die het mogelijk maakt voor Venezolanen om maximaal zeven dagen naar Colombia te gaan om basisgoederen en -diensten te verkrijgen. Begin 2020 hebben meer dan 4,2 miljoen Venezolanen een TMF-kaart.³⁸⁴ Ten slotte konden tussen 21 december 2018 en eind september 2019 meer dan 340.000 Venezolanen profiteren van een status voor transit (PIP-TT, Permiso de Ingreso y Permanencia Tránsito Temporal), waarmee wordt toegestaan om over een periode van vijftien dagen Colombia te doorkruisen, op weg naar een ander land.³⁸⁵ Maar geschat wordt dat meer en meer Venezolaanse vluchtelingen in 2020 in Colombia zullen blijven doordat de transitmogelijkheden voor hen worden afgesloten. Zo zorgden nieuwe visamaatregelen in Ecuador, Chili en Peru voor een sterke afname van de migratie doorheen Colombia naar een van deze drie landen, de tweede helft van 2019.³⁸⁶

Op 1 maart 2021 ondertekende de Colombiaanse president Iván Duque een decreet om een tijdelijke beschermingsstatus (*Estatuto Temporal de Protección*, PPT) te verstrekken aan Venezolanen in het land. Deze status zal een formele status bieden aan de 1,7 miljoen Venezolanen die er verblijven. Dit is een belangrijk gebaar, aangezien naar schatting 54 % van de Venezolanen in Colombia geen reguliere status heeft, wat op zijn beurt hun toegang tot werkvergunningen, formeel werk en gezondheidszorg beperkt.³⁸⁷

De status is alleen van toepassing op die Venezolanen die het land zijn binnengekomen vóór 31 januari 2021 (ook zij die illegaal kwamen) en zij die nog legaal het land zullen binnenkomen de komende twee jaren. Het decreet is ook alleen van toepassing op Venezolanen, niet op immigranten uit andere

³⁷⁹ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁸⁰ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 31/12/2019, [url](#)

³⁸¹ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

³⁸² USAID, 11/02/2020, [url](#)

³⁸³ USAID, 11/02/2020, [url](#)

³⁸⁴ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁸⁵ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁸⁶ USAID, 11/02/2020, [url](#)

³⁸⁷ Migración Colombia, 03/03/2021, [url](#)

landen, en zal slechts tien jaar geldig zijn.³⁸⁸ Colombia werd door de internationale gemeenschap uitgebreid gefeliciteerd voor zijn humane welkom aan de Venezolaanse migranten. De PPT is een belangrijk instrument voor de socio-economische integratie van de Venezolanen in Colombia en om hen toegang te geven tot het nationale gezondheidsnetwerk en de vaccinatiecampagnes tegen Covid-19, aldus António Vitorino, algemeen directeur van het IOM.³⁸⁹

Na Colombia kent Peru het hoogste aantal Venezolanen op zijn grondgebied waaronder het hoogste aantal Venezolaanse asielaanvragers in de regio.³⁹⁰ Op 5 maart 2021 zijn er 496.095 hangende asielaanvragen van Venezolanen. In totaal zijn er in maart 2021 1.049.970 Venezolanen in Peru.³⁹¹ Het asielsysteem is overbevestigd met een grote achterstand tot gevolg. Om toegang te hebben tot enige vorm van sociale diensten in Peru moeten Venezolanen een identiteitskaart kunnen voorleggen, waardoor velen in een uiterst kwetsbare situatie belanden. Waar Peru eerst een zeer genereus beleid voerde ten aanzien van de Venezolanen, voerde het vanaf 15 juni 2019 de visumplicht in. Het wordt ook steeds moeilijker gemaakt om er een tijdelijke verblijfsstatus te krijgen.³⁹²

Ecuador voerde tussen 2016 en medio 2019 een zeer gunstig beleid ten aanzien van de Venezolaanse migranten en vluchtelingen waarbij meer dan 1.7 miljoen Venezolanen Ecuador binnenkwamen. Ecuador werd vooral gebruikt als een transitland, waarbij een geschatte 80 % verder doorreisde naar Peru en andere landen in de regio.³⁹³ Legale binnenkomst was mogelijk door het voorleggen van een identiteitsdocument.³⁹⁴ Asiel aanvragen behoort ook tot de mogelijkheden in Ecuador, maar wordt weinig toegepast omdat het systeem niet de vereiste capaciteit heeft deze te verwerken.³⁹⁵ Midden 2019 wijzigde het beleid en sinds dan moeten Venezolaanse staatsburgers een inreisvisum verkrijgen om Ecuador binnen te komen. Het aantal reguliere binnenkomsten daalde gevoelig sinds deze maatregel, maar het aantal irreguliere binnenkomsten steeg. Op 5 mei 2020 telt Ecuador 363.018 Venezolaanse migranten.³⁹⁶ Venezolanen die Ecuador legaal binnenkwamen voor juli 2019, een geldig of vervallen paspoort kunnen voorleggen en 50 US dollar kunnen betalen, kunnen een tijdelijke verblijfsvergunning voor twee jaar aanvragen. Deze mogelijkheid tot regularisatie geldt echter niet voor de naar schatting 52 % Venezolanen die Ecuador binnenkwamen met een identiteitskaart en niet beschikken over een paspoort. Zo'n 70% van de Venezolanen in Ecuador kunnen niet voorzien in hun basisbehoeften, aldus een studie van R4V.³⁹⁷ Op 5 maart 2021 ontvangt Ecuador 431.207 Venezolanen op haar grondgebied, waarvan 13.648 asielzoekers en er 202.489 een of andere vorm van verblijfsvergunning hebben.³⁹⁸

Brazilië telt in maart 2021 zo'n 261.441 Venezolaanse migranten en vluchtelingen waarvan 96.556 asielzoekers. Zo'n 145.462 Venezolanen hebben hier een reguliere status.³⁹⁹ Venezuela deelt een grote grens met Brazilië in het Amazone-regenwoud. De meeste vluchtelingen komen aan via de grensstad Pacaraima, gelegen in de noordelijke staat Roraima, Brazilië. Pacaraima is geografisch geïsoleerd van de rest van Brazilië door het Amazone-regenwoud, wat verdere verplaatsingen voor vluchtelingen moeilijk, kostbaar en riskant maakt. De staat Roraima heeft ook het laagste inkomen per capita in Brazilië en er zijn weinig economische kansen voor vluchtelingen. Brazilië heeft ook een andere cultuur en taal dan Venezuela, wat ook het leven voor vluchtelingen bemoeilijkt.

³⁸⁸ Ministerio de Relaciones Exteriores, 01/03/2021, [url](#)

³⁸⁹ NPR (Treisman R.), 09/02/2021, [url](#)

³⁹⁰ Center for Migration Studies (CMS) (Wolfe G.), 01/04/2021, [url](#)

³⁹¹ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

³⁹² Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁹³ USCRI, 04/2019, [url](#)

³⁹⁴ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁹⁵ USCRI, 04/2019, [url](#)

³⁹⁶ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 05/05/2020, [url](#)

³⁹⁷ Regional Inter-Agency Coordination Platform, 01/2020, [url](#)

³⁹⁸ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

³⁹⁹ Regional Inter-Agency Coordination Platform, s.d., [url](#)

Deze moeilijkheden helpen verklaren waarom het land in vergelijking met andere buurlanden weinig Venezolaanse migranten en vluchtelingen aantrekt.⁴⁰⁰

5.2. Terugkeer omwille van Covid-19

Op 16 maart 2020 sloot Colombia zijn grenzen met Venezuela om de verspreiding van het nieuwe coronavirus tegen te gaan. Duizenden Venezolanen stonden voor de keuze om in Colombia te blijven of terug te keren naar hun achtergebleven familieleden in Venezuela. Journalist Joshua Collins berichtte half maart 2020 vanop de brug Simon Bolivar, de belangrijkste officiële grensovergang in Cucuta, Colombia, dat duizenden Venezolanen wensten terug te keren naar Venezuela. Colombia liet hen met mondjesmaat passeren wat resulteerde vanaf 15 maart in kilometers lange wachtrijen.⁴⁰¹ De journalist wijst er ook op dat de sluiting van de grens tussen Colombia en Venezuela een louter symbolische daad is, aangezien deze lange grens niet kan worden gecontroleerd. De illegale *trochas* blijven open en de competitie van de gewapende groeperingen over deze *trochas* zal alleen toenemen, aldus journalist Collins.⁴⁰² Uit cijfers blijkt ook achteraf dat de meeste terugkeerders de illegale grensovergangen hebben gebruikt.⁴⁰³

In de weken hierop volgend besloten steeds meer Venezolanen uit Colombia terug te keren. Het gaat om mensen die in Colombia niet meer in hun levensonderhoud kunnen voorzien omwille van de lockdownmaatregelen die hier gelden. Zo wonen vele Venezolanen in Bogota in kleine kamers die ze dagelijks betalen met het inkomen dat ze die dag bijeen hebben geschaapt. Een fenomeen dat bekend staat als *pagadarios*. Veel vluchtelingen in Colombia getuigden in een artikel van Bram Ebus dat ze de dagelijkse som geld door de lockdown niet meer konden betalen en op straat werden gezet door de huiseigenaar. Hierop beslisten ze terug te wandelen naar Venezuela.⁴⁰⁴

Bij terugkeer in Venezuela worden de Venezolanen twee weken in quarantaine geplaatst in scholen en andere publieke gebouwen. Hier worden ze ook getest op corona.⁴⁰⁵ Deze terugkeercentra worden Puntos de Asistencia Social Integral (PASI) genoemd en liggen vooral in Táchira, in de gemeenten Bolívar, Ureña, Junín, Michelena, San Cristóbal en García de Hevia. Er is veel kritiek op de inhumane omstandigheden waarin de mensen hier moeten verblijven, zoals gebrek aan werkend sanitair en slaapplekken (zie ook hoofdstuk 1.3). Ook zijn er meldingen van aanvallen van omwonenden op deze PASI omdat deze vrezen dat de terugkeerders het coronavirus zullen importeren in Venezuela.⁴⁰⁶ Na deze twee weken kunnen de terugkeerders naar hun oorspronkelijke woonplaats terugkeren waar ze opnieuw twee weken in quarantaine moeten.⁴⁰⁷

Op 2 december 2020 zijn er volgens officiële data in totaal 143.000 mensen teruggekeerd uit de buurlanden naar Venezuela.⁴⁰⁸

⁴⁰⁰ Center for Migration Studies (CMS) (Wolfe G.), 01/04/2021, [url](#)

⁴⁰¹ Collins J., 16/03/2020, [url](#)

⁴⁰² Collins J., 14/03/2020, [url](#)

⁴⁰³ TalCual (Rodriguez V.), 12/05/2020, [url](#)

⁴⁰⁴ The New Humanitarian (Ebus B.), 22/04/2020, [url](#)

⁴⁰⁵ The Economist, 30/04/2020, [url](#)

⁴⁰⁶ TalCual (Rodriguez V.), 12/05/2020, [url](#)

⁴⁰⁷ TalCual, 13/05/2020, [url](#)

⁴⁰⁸ UNOCHA, 15/12/2020, [url](#)

Samenvatting

Deze COI Focus schetst vooreerst een beeld van de huidige politieke situatie in Venezuela sinds juni 2020. Venezuela gaat door een politiek-institutionele crisis waarbij het land in 2020 twee presidenten kende, namelijk Nicolás Maduro en zelfverklaard interim-president Juan Guaidó die erkend werd door meer dan 50 landen, waaronder de Verenigde Staten. Ook had Venezuela twee parlementen, de Algemene Vergadering waar de oppositie een meerderheid bezat en de Grondwetgevende Vergadering die volledig bestond uit medestanders van president Maduro. De parlamentsverkiezingen van december 2020 maakten een einde aan deze situatie. Het grootste deel van de oppositie boycotte de verkiezingen en de partij van Maduro won met een verpletterende meerderheid. In januari 2021 werd de Grondwetgevende Vergadering ontboden en sindsdien fungeert de Algemene Vergadering als parlement waar de partij van Maduro de meerderheid heeft. De parlamentsverkiezingen begin december 2020 versterkten de macht van president Nicolás Maduro over alle takken van de staat.

Bovenop deze politieke-institutionele crisis kwam sinds maart 2020 de coronacrisis. President Maduro riep de noodtoestand uit en legde een lockdown op. De impact van het virus leek in 2020, in termen van het aantal besmettingen en gerapporteerde overlijdens, mee te vallen. Wel werden belangrijke vraagtekens geplaatst bij de betrouwbaarheid van de officiële cijfers. Met de komst van de Braziliaanse variant in maart 2021 is er wel een sterkere stijging vast te stellen van het aantal besmettingen en overlijdens ten opzichte van het jaar voordien. De opgelegde maatregelen van de overheid om het virus in te dammen lokten veel kritiek uit van verschillende mensenrechtenorganisaties, die de autoriteiten beschuldigen het virus als voorwendsel voor een meer autoritair optreden te gebruiken. Alle ordediensten en groeperingen verbonden aan de staat, zoals de *colectivos*, profiteerden van de opgelegde noodtoestand. De grenzen van het land werden in maart 2020 gesloten en dit is eind april 2021 nog steeds het geval.

Naarmate de chaos en politieke crisis in Venezuela steeds groter wordt, slijpelt de macht verder weg uit de traditionele staatsinstellingen en het machtsvacuüm dat hierdoor ontstaat wordt opgevuld door een grote variëteit aan gewapende groeperingen. We hebben gezien in het hoofdstuk met betrekking tot de veiligheidssituatie dat Venezuela een zeer hoog cijfer van overlijdens kent als gevolg van geweld. Hiermee is het een van de meest gewelddadige landen ter wereld. Venezuela kent zowel bendegeweld, waarbij de zogenaamde *megabandas* als Tren de Aragua in 2020 verder konden uitbreiden, als geweld veroorzaakt door de aanwezigheid van diverse rebellengroeperingen en enkele paramilitaire groeperingen uit het naburige Colombia. Analyse toont aan dat zij tot diep in het land een aanwezigheid hebben en sommige analisten gaan zover door te stellen dat we het Colombiaanse ELN ondertussen een Venezolaanse-Colombiaanse rebellengroepering kunnen noemen. Bepaalde gebieden staan meer bloot aan het geweld van deze groeperingen dan andere. De zuidelijke staten worden geplaagd door een hevige strijd tussen allerhande criminele en rebellengroeperingen die elkaar bestrijden voor controle over de mijnen in het Orinoco mijngebied. Ook de Venezolaanse staat is betrokken bij de illegale goudhandel en heeft hier financieel gewin bij. De lokale bevolking, maar ook arme Venezolanen die naar hier afzakken op zoek naar werk, lijden hier sterk onder. De groeperingen persen ook geld af van bewoners bij vrijwel elk type van economische activiteit die ze proberen uit te voeren. Ook de grensstaten met buurland Colombia kennen een grotere aanwezigheid van criminele en rebellengroeperingen. Zij worden hier onder andere aangetrokken door de meer dan 500 illegale grensovergangen waar zij zich bezighouden met afpersing, mensensmokkel en ontvoeringen. Het recente gewapende conflict in de staat Apure van maart-april 2021, tussen de Venezolaanse staat en het Tiende FARC-Front, waardoor bijna 7000 Venezolanen naar Colombia vluchtten, toont opnieuw de risico's van de aanwezigheid van deze groeperingen aan. Tot slot kende 2020 ook een zeer hoog aantal overlijdens door toedoen van politiegeweld. Voor de eerste maal documenteerde de OVV meer doden door buitengerechtelijke executies, dan door moorden. Vooral de speciale ordedienst, de FAES, draagt hiervoor een grote verantwoordelijkheid.

Voor het zevende jaar op rij bevindt Venezuela zich ook in een zware socio-economische crisis. Zware economische sancties, dalende olieproductie, hyperinflatie en een inkrimping van de economie jaar na jaar, maken dat de armere Venezolaan niet of amper in zijn basisbehoeften kan voorzien. Doorheen 2019-2020 voltrok zich een de facto dollarisatie in het land. Mede hierdoor en door een versoepeling van de controles op de import konden de rijkere Venezolanen zich opnieuw luxegoederen veroorloven. Maar voor de mensen die geen toegang hebben tot dollars blijft de situatie ongewijzigd. Uit onderzoek van het Wereldvoedselprogramma blijkt dat een op de drie Venezolanen te maken heeft met voedselonzeekerheid en nood heeft aan bijstand, waarvan 7,9 % (zo'n 2,3 miljoen personen) ernstige voedselonzeekerheid ondervindt. Ook de toegang tot stromend water en elektriciteit is vaak niet gegarandeerd. Ziekenhuizen kampen met ernstige tekorten aan medicijnen en infrastructuur en veel ziekenhuizen buiten Caracas hebben maar twee dagen per week stromend water. Ook het onderwijs wordt sterk geraakt door de economische crisis. Veel onderwijzend personeel is naar het buitenland gevlucht en er is een groot gebrek aan infrastructuur. Sinds april 2020 kampt het land ook met zeer ernstige benzinetekorten waardoor mensen zich moeilijk kunnen verplaatsen maar ook het voedsel niet meer raakt getransporteerd. De coronacrisis en de opgelegde maatregelen ter bestrijding van de pandemie doen het risico op een humanitaire ramp verder toenemen.

Begin 2021 hebben meer dan vijf miljoen Venezolanen hun land verlaten, waarbij de overgrote meerderheid wordt opgevangen in de regio, met Colombia als koploper. Op 1 maart 2021 ondertekende de Colombiaanse president Iván Duque een decreet om een tijdelijke beschermingsstatus te verstrekken aan Venezolanen in het land. Omwille van de afgekondigde maatregelen in de buurlanden ter bestrijding van het coronavirus, ontstond in 2020 een terugkeerbeweging van Venezolanen die omwille van hun penibele situatie in de buurlanden probeerden terug te keren naar Venezuela, hoewel de situatie hier geenszins verbeterd was. De terugkeerders kregen te maken met stigmatisatie en werden verplicht enkele weken in opvangcentra geplaatst. Mensenrechtenorganisaties kaarten aan dat de situatie in deze centra zowel wat betreft de hygiëne als op menselijk vlak sterk ondermaats was.

Bijlagen

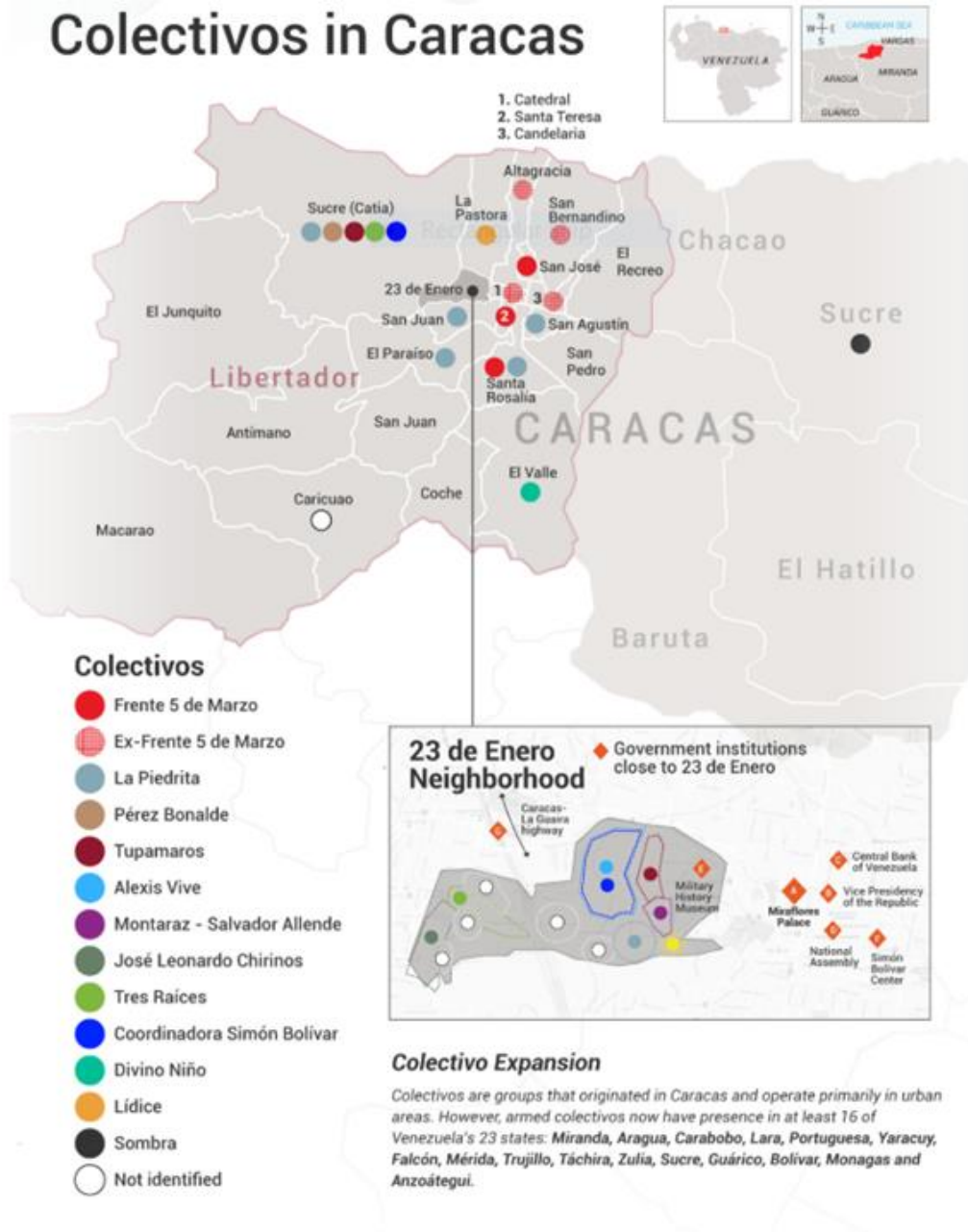
Bijlage 1: Map of Venezuela⁴⁰⁹

⁴⁰⁹ ICG, 11/03/2020, [url](#)

Bijlage 2: aanwezigheid Colectivos in Caracas⁴¹⁰

Colectivos in Caracas

⁴¹⁰ InSight Crime, 18/05/2018, [url](#)

Bijlage 3: Aanwezigheid van de ex-FARC in Venezuela⁴¹¹

⁴¹¹ Fundaredes, 11/09/2019, [url](#)

Bijlage 4 : aanwezigheid van de FBL⁴¹²

⁴¹² Fundaredes, 11/09/2019, [url](#)

Bijlage 5: aanwezigheid van de ELN⁴¹³

⁴¹³ Fundaredes, 11/09/2019, [url](#)

Bijlage 6: aanwezigheid van de paramilitairen⁴¹⁴

⁴¹⁴ Fundaredes, 11/09/2019, [url](#)

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

Avila C., medewerker PROVEA in Europa, interview, Brussel, 10/02/2020

Ebus B., Journalist en onderzoeker Colombia en Venezuela voor International Crisis Group (ICG), videogesprek, 15/06/2020, e-mail, 27/10/2020, bramebus@gmail.com

Ribas C. V., professor en sociologe aan de Simon Bolivar Universiteit Simon Bolivar, gespecialiseerd in migratie, e-mail, 11/03/2020, cfvargas@usb.ve

Geschreven en audiovisuele bronnen

ACAPS, *Crisis inSight humanitarian access overview*, 07/2020, https://www.acaps.org/sites/acaps/files/products/files/20200712_acaps_humanitarian_access_overview_july_2020.pdf [geraadpleegd op 13/04/2021]

Al Jazeera, *Venezuela opposition figure leaves Caracas refuge for abroad*, 24/10/2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/10/24/venezuela-opposition-figure-lopez-leaves-caracas-haven-for-abroad> [geraadpleegd op 23/02/2021]

Americas Quarterly (Corrales J.), *Responses to the Venezuelan Migration Crisis: A Scorecard*, 11/07/2019, <https://www.americasquarterly.org/content/responses-venezuelan-migration-crisis-scorecard> [geraadpleegd op 11/03/2020]

Americas Quarterly Podcast, *Crisis on Venezuela's Border*, 08/04/2021, <https://www.americasquarterly.org/article/aq-podcast-crisis-on-venezuelas-border/> [geraadpleegd op 13/04/2021]

Americas Society/Council of the Americas (AS/COA), *Coronavirus in Latin-America; Venezuela*, s.d., <https://www.as-coa.org/articles/coronavirus-latin-america#venezuela> [geraadpleegd op 24/02/2021]

Americas Society/Council of the Americas (AS/COA), *Explainer: Armed Groups in Venezuela*, 10/06/2019, <https://www.as-coa.org/articles/explainer-armed-groups-venezuela> [geraadpleegd op 24/02/2020]

Amnesty International (AI), *Venezuela: journalist reporting on covid-19 jailed*, 23/03/2020, <https://www.amnesty.org/en/documents/amr53/2019/2020/en/> [geraadpleegd op 13/05/2020]

Amnesty International (AI), *Venezuela: impunity in the face of lethal policy of social control*, p.5, 18/02/2021, <https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5336322021ENGLISH.PDF> [geraadpleegd op 04/03/2021]

Argusmedia, *Venezuela oil flows tumbling, tensions spiral*, 20/03/2020, <https://www.argusmedia.com/en/news/2089109-venezuela-oil-flows-tumbling-tensions-spiral> [geraadpleegd op 26/03/2020]

Asamblea Nacional, *Borges rejects NY Times article suggesting economic recovery in Venezuela: "80% of Venezuelans don't have access to dollars"*, 09/02/2020, <https://presidenciave.com/en/presidency/borges-rejects-ny-times-article-suggesting-economic-recovery-in-venezuela-80-of-venezuelans-dont-have-access-to-dollars/> [geraadpleegd op 03/03/2020]

Asamblea Nacional, *Comunicado del gobierno legítimo de venezuela a la opinion publica nacional e internacional*, 03/05/2020, <https://presidenciave.com/presidencia/comunicado-del-gobierno-legitimo-de-venezuela-a-la-opinion-publica-nacional-e-internacional/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

Asamblea Nacional, *Diputado Guanipa reiteró que crisis eléctrica en el país es impulsada por el régimen*, 5/05/2020, <https://presidenciave.com/parlamento/diputado-guanipa-reitero-que-crisis-electrica-en-el-pais-es-impulsada-por-el-regimen/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

Asociación Civil Mujeres en Línea; Asociación Venezolana para una Educación Sexual Alternativa (AVESA); Centro de Justicia y Paz (CEPAZ); Centro Hispanoamericano de la Mujer FREYA, *women on the edge 2019: women's*

- rights in the face of the worsening complex humanitarian emergency in Venezuela, 05/2019, https://avesawordpress.files.wordpress.com/2019/09/woman_limite_web.pdf [geraadpleegd op 11/03/2020]
- Avila K., *Todo el apoyo para el #FAES en su labor diaria* "¡Qué viva el #FAES!" twitter-account @keymer_Avila, https://twitter.com/Keymer_Avila/status/1151679911175905280 [geraadpleegd op 27/02/2020]
- Banca y Negocios (Quintana G.), *Se agrava la crisis: ocupación de UCIs y salas de aislamiento en clínicas ya supera 90%*, 14/04/2021, <https://www.bancaynegocios.com/se-agrava-la-crisis-ocupacion-de-ucis-y-salas-de-aislamiento-en-clinicas-ya-supera-90/> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- BBC News, *Venezuela crisis: Defiant Maduro appears with soldiers*, 03/05/2019, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-48137781> [geraadpleegd op 16/03/2020]
- BBC News, *Venezuela crisis: How the political situation escalated*, 13/01/2020, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36319877> [geraadpleegd op 21/01/2020]
- BBC News, *Venezuela crisis: Anger over shortages triggers protests*, 30/09/2020, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-54354225> [geraadpleegd op 29/03/2021]
- BBC, *Venezuela opposition figure Leopoldo López leaves Spanish embassy*, 24/10/2020, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-54677274> [geraadpleegd op 23/02/2021]
- BBC (Pardo D.), *Crisis en Apure y Arauca: 5 claves para entender la escalada de violencia en "la otra frontera" entre Colombia y Venezuela*, 06/04/2021, <https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-56645187> [geraadpleegd op 12/04/2021]
- Bernal F (@FreddyBernal), 23/03/2020, twitter-account:, <https://twitter.com/FreddyBernal> [geraadpleegd op 27/04/2020]
- Bloomberg (Yapur N.), *Venezuela's Maduro Starts Year With a 67% Minimum Wage Hike*, 11/01/2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-11/venezuela-s-maduro-starts-year-with-a-67-minimum-wage-hike> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- Bloomberg (Vasquez A.), *More Than 64% of Venezuela's Sales Are Now in Foreign Currency*, 19/02/2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-02-19/more-than-64-of-venezuela-s-sales-are-now-in-foreign-currency> [geraadpleegd op 04/03/2020]
- Bloomberg (Yapur N.), *Riots Erupt in Venezuela's Countryside Over Food, Fuel Scarcity*, 24/04/2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-04-24/riots-erupt-in-venezuela-countryside-due-to-food-fuel-scarcity-k9eei9rd> [geraadpleegd op 12/05/2020]
- Bloomberg (Vasquez A.), *Venezuela Moves Closer to Dollarization With New Bank Rules*, 13/01/2021, <https://www.bloomberquint.com/markets/venezuela-plans-to-expand-use-of-foreign-currency-bank-accounts> [geraadpleegd op 30/03/2021]
- Bloomberg, *Venezuela, café con leche index*, 17/03/2021, <https://www.bloomberg.com/features/2016-venezuela-cafe-con-leche-index/?terminal=true> [geraadpleegd op 24/03/2021]
- Briceño-León R, Camardiel A, Perdomo G, *Los nuevos rostros de la violencia*, Editorial alfa, Caracas, 2019, pp. 217
- Brookings (Bahar D & Dooley M.), *Venezuela refugee crisis to become the largest and most underfunded in modern history*, 09/12/2019, <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2019/12/09/venezuela-refugee-crisis-to-become-the-largest-and-most-underfunded-in-modern-history/> [geraadpleegd op 11/03/2020]
- Brookings (Bahar D & Dooley M.), *Venezuelan refugees and their receiving communities need funding, not sympathy*, 26/02/2021, <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2021/02/26/venezuelan-refugees-and-their-receiving-communities-need-funding-not-sympathy/> [geraadpleegd op 04/05/2021]
- Caracas Chronicles (Cabrices R.& Stolk R.), *2019 Gave Us a New Kind of Country*, 30/12/2019, <https://www.caracaschronicles.com/2019/12/30/2019-gave-us-a-new-kind-of-country/> [geraadpleegd op 29/01/2020]
- Caracas Chronicles (Galaviz D.), *Mega-gangs, a closer look*, 04/11/2019, <https://www.caracaschronicles.com/2019/11/04/mega-gangs-a-closer-look/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

- Caracas Chronicles (Reyes I), *Organized Crime Sucks Barrios Dry*, 21/04/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/04/15/organized-crime-sucks-barrios-dry/> [geraadpleegd op 21/04/2020]
- Caracas Chronicles (Rincón F.), *Zulia's Electrical Apartheid*, 01/03/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/03/01/zulias-electrical-apartheid/> [geraadpleegd op 05/03/2020]
- Caracas Chronicles, *Praying for Wilexis*, 11/05/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/05/11/praying-for-wilaxis/> [geraadpleegd op 12/05/2020]
- Caracas Chronicles (Soto N.), *You Need 285 Minimum Wages in Venezuela to Feed Your Family*, 23/10/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/10/23/you-need-285-minimum-wages-in-venezuela-to-feed-your-family/> [geraadpleegd op 12/04/2021]
- Caracas Chronicles, *An Overview of the Decline of Oil Production in Venezuela*, 26/02/2021, <https://www.caracaschronicles.com/2021/02/26/an-overview-of-the-decline-of-oil-production-in-venezuela/> [geraadpleegd op 29/03/2021]
- Caracas Chronicles (Pineda J.), *The Secrecy Surrounding Venezuela's Vaccination Scheme*, 16/04/2021, <https://www.caracaschronicles.com/2021/04/16/the-secrecy-surrounding-venezuelas-vaccination-scheme/> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- Caracas Chronicles, *Why Venezuelan Migrants Are Dying at Sea*, 13/12/2020, <https://www.caracaschronicles.com/2020/12/13/why-venezuelan-migrants-are-dying-at-sea/> [geraadpleegd op 08/03/2021]
- Caritas Venezuela, *Monitoreo Centinela de la Desnutrición Infantil y la Seguridad Alimentaria Familiar Octubre – Diciembre 2019*, 12/2019, http://caritasvenezuela.org/wp-content/uploads/2020/02/Bolet%C3%ADn-XIII-October-Diciembre-2019_compressed.pdf [geraadpleegd op 05/03/2020]
- CEIC, *Venezuela Crude Oil: Production*, 01/2020, <https://www.ceicdata.com/en/indicator/venezuela/crude-oil-production> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- Center For Migration Studies (CMS) (Acosta S.), *Venezuelan Migrants Forced to Return Home Amid the Pandemic Due to Their Vulnerability in Colombia, Ecuador and Peru*, 12/05/2020, <https://cmsny.org/venezuela-forced-migrants-covid/> [geraadpleegd op 14/05/2020]
- Center for Migration Studies (CMS) (Wolfe G.), *Where Are Venezuelan Migrants and Refugees Going? An Analysis of Legal and Social Contexts in Receiving Countries*, 01/04/2021, https://cmsny.org/publications/venezuelan-migrants-legal-contexts-wolfe-010421/#_ftn2 [geraadpleegd op 19/04/2021]
- Center for Strategic and Institutional Studies (CSIS), *Unraveling the Water Crisis in Venezuela*, 10/12/2020, <https://www.csis.org/analysis/unraveling-water-crisis-venezuela> [geraadpleegd op 05/03/2020]
- Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Rendon M., Schneider M.), *Analyzing Obstacles to Venezuela's Future*, 06/11/2019, <https://www.csis.org/analysis/analyzing-obstacles-venezuelas-future> [geraadpleegd op 21/01/2020]
- Coface, *Venezuela, risk assessment*, 02/2020, <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Venezuela> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- Collins J., twitter-account: @InvisiblesMuros, 16/03/2020, <https://twitter.com/InvisiblesMuros> [geraadpleegd op 16/03/2020]
- Collins J., twitter-account: @InvisiblesMuros, *thread: if the goal of "closing" the Venezuelan border in Colombia was to prevent people from crossing, it has failed.* 14/03/2020, <https://twitter.com/InvisiblesMuros/status/1238935790484422657> [geraadpleegd op 16/03/2020]
- Colombia reports (Alsema A.), *Colombia's great coronavirus exodus*, 29/04/2020, <https://colombiareports.com/colombias-great-coronavirus-exodus/> [geraadpleegd op 13/05/2020]
- Comisión para los Derechos Humanos del Estado Zulia (CODHEZ), *Situación general de los Derechos Humanos en el Zulia Boletín de diciembre 2019*, 12/2019, http://codhez.org/dataadmni/images/publicacion/informe/Boletn_Diciembre_2019.pdf [geraadpleegd op 26/02/2020]

- Congressional Research Service (CRS), *Venezuela: Background and U.S. Relations*, 07/11/2019, <https://fas.org/sqp/crs/row/R44841.pdf> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- Congressional Research Service(CRS), *Venezuela: Background and U.S. Relations*, 22/08/2016, <https://www.fas.org/sqp/crs/row/R43239.pdf> [geraadpleegd op 02/09/2016]
- Organization of American States, *Constitución de la república bolivariana de venezuela*, s.d. https://web.oas.org/mla/en/Countries_Intro/Ven_intro_fundtxt_esp_1.pdf [geraadpleegd op 21/01/2020]
- Covid19.patria.org.ve, *Estadísticas Venezuela*, s.d., <https://covid19.patria.org.ve/estadisticas-venezuela/> [geraadpleegd op 12/05/2020]
- Deccan Herald, *Thousands flee to Colombia after clashes on Venezuela border*, 25/03/2021, <https://www.deccanherald.com/international/thousands-flee-to-colombia-after-clashes-on-venezuela-border-966144.html> [geraadpleegd op 25/03/2021]
- Deutsche Welle (DW) (Fox M.), *The human cost of the US sanctions on Venezuela*, 01/10/2019, <https://www.dw.com/en/the-human-cost-of-the-us-sanctions-on-venezuela/a-50647399> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- Dirección Nacional de la Fuerzas de Acciones Especiales (FAES) (@faespn), *Trabajamos por tu seguridad y tranquilidad* [instagram post], 09/01/2021, <https://www.instagram.com/p/CJzYj99jpb/> [geraadpleegd op 04/03/2021]
- Ebus B., *Beyond the 'Narcostate' Narrative: Addressing Organized Crime and Corruption in Venezuela*, webinar door WOLA, 20/03/2020, <https://venezuelablog.org/video-beyond-narcostate-narrative-addressing-organized-crime-corruption-venezuela/> [geraadpleegd op 23/03/2020]
- Ebus B., *The size and importance of venezuela's illegal economies*, Webinar Wilson Center, 14/01/2020, <https://www.wilsoncenter.org/event/size-and-importance-venezuelas-illegal-economies> [geraadpleegd op 19/02/2020]
- Ecoanalitica, #GraficoDeLaSemana: «¿Cuándo acabará el 2020?», 06/05/2020, <https://ecoanalitica.com/> [geraadpleegd op 11/05/2020]
- EFE, *El dólar se dispara en Venezuela y deja el salario mínimo en 2,4 dólares*, 06/04/2020, <https://www.efe.com/efe/america/economia/el-dolar-se-dispara-en-venezuela-y-deja-salario-minimo-2-4-dolares/20000011-4214880> [geraadpleegd op 11/05/2020]
- EFE, *Maduro: De facto dollarization is economy's escape valve*, 18/11/2020, <https://www.efe.com/efe/english/business/maduro-de-facto-dollarization-is-economy-s-escape-valve/50000265-4113118#> [geraadpleegd op 04/03/2020]
- Efecto Cocuyo (Gil M.), *Hospitales a media máquina durante cortes eléctricos en Mérida, Táchira y Zulia*, 19/02/2020, <https://efectococuyo.com/salud/hospitales-a-media-maquina-durante-cortes-electricos-en-merida-tachira-y-zulia/> [geraadpleegd op 05/03/2020]
- Efecto Cocuyo (Gil M.), *Todo se ha visto mermado”, dicen tachirenses y merideños sobre cortes de luz*, 20/02/2020, <https://efectococuyo.com/la-humanidad/todo-se-ha-visto-mermado-dicen-tachirenses-y-meridenos-sobre-cortes-de-luz/> [geraadpleegd op 05/03/2020]
- Efecto Cocuyo, *Uso del sistema patria para vacunar adultos mayores es discriminatorio, advierten especialistas*, 14/04/2021, <https://efectococuyo.com/la-humanidad/uso-del-sistema-patria-para-vacunar-adultos-mayores-es-discriminatorio-advierten-especialistas/> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- El Estímulo, *Gómez: Colectivos actúan con aval de FANB en Táchira*, 18/02/2020, <https://elestimulo.com/gomez-colectivos-actuan-con-aval-de-fanb-en-tachira/> [geraadpleegd op 26/02/2020]
- El Estímulo, *Luis Izquier: Petare evidencia que los venezolanos están indefensos ante la delincuencia (+Audio)*, 06/05/2020, <https://elestimulo.com/luis-izquier-petare-evidencia-que-los-venezolanos-estan-indefensos-ante-la-delincuencia-audio/?tcode=cG1nczQz> [geraadpleegd op 07/05/2020]
- El Nacional (Gonzales R.), *110 bandas criminales tienen secuestrada a Venezuela*, 07/09/2019, <https://www.elnacional.com/venezuela/110-bandas-criminales-tienen-secuestrada-a-venezuela/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

- El Nacional, *120.000 educadores han emigrado del país por la crisis nacional*, 10/10/2019, <https://www.elnacional.com/venezuela/fvm-120-000-educadores-han-emigrado-del-pais-por-la-crisis-nacional/> [geraadpleegd op 09/03/2020]
- El Nacional, *Bandas rivales se enfrentaron en Petare por quinto día consecutivo*, 04/05/2020, <https://www.elnacional.com/venezuela/video-bandas-rivales-se-enfrentaron-en-petare-por-quinto-dia-consecutivo/> [geraadpleegd op 06/05/2020]
- El Nacional, *12 muertos y Wilexis se mantiene a la fuga, lo que se sabe del operativo en Petare*, 09/05/2020, <https://www.elnacional.com/venezuela/12-muertos-y-wilaxis-se-mantiene-a-la-fuga-lo-que-se-sabe-del-operativo-en-petare/> [geraadpleegd op 12/05/2020]
- El Nacional, *Marcan con carteles las casas de pacientes con covid-19 en el municipio Sucre de Yaracuy*, 07/04/2021, <https://www.elnacional.com/venezuela/marcan-con-carteles-las-casas-de-pacientes-con-covid-19-en-el-municipio-sucre-de-yaracuy/> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- El Pitazo, *Datincorp: 23% de la población venezolana tiene acceso a dólares*, 29/12/2019, <https://elpitazo.net/economia/datincorp-23-de-la-poblacion-venezolana-tiene-acceso-a-dolares/> [geraadpleegd op 03/03/2020]
- El Pitazo, *Detienen a bioanalista en Trujillo por publicar órdenes para pruebas de coronavirus*, 05/04/2020, <https://elpitazo.net/los-andes/detienen-a-bioanalista-acusada-de-traicion-a-la-patria-en-trujillo/> [geraadpleegd op 13/05/2020]
- El Tiempo, *Cambian al jefe de la policía política en Venezuela*, 30/10/2018, <https://www.eltiempo.com/mundo/venezuela/cambian-jefe-de-la-policia-politica-sebin-en-venezuela-287824> [geraadpleegd op 24/02/2020]
- El Universal, *Iris Varela aspira confiscar bienes a los que se fueron del país*, 24/11/2020, <https://www.eluniversal.com/politica/85386/iris-varela-aspira-confiscar-bienes-a-los-que-se-fueron-del-pais> [geraadpleegd op 17/03/2021]
- ElPais (Singer F.), *Venezuela: educar a distancia con la peor conexión a Internet de la región*, 08/05/2020, <https://elpais.com/internacional/2020-05-07/venezuela-educar-a-distancia-con-la-peor-conexion-a-internet-de-la-region.html> [geraadpleegd op 13/05/2020]
- ENCOVI, *Encuesta Nacional de Condiciones de Vida 2019 – 2020*, 2020, https://assets.website-files.com/5d14c6a5c4ad42a4e794d0f7/5f03875cac6fc11b6d67a8a5_Presentaci%C3%B3n%20%20ENCOVI%2019-Pobreza_compressed.pdf [geraadpleegd op 24/03/2021]
- Europapress, *El Supremo de Venezuela avala una nueva extensión del estado de alarma por la pandemia en el país*, 17/02/2021, <https://www.europapress.es/internacional/noticia-supremo-venezuela-avala-nueva-extension-estado-alarma-pandemia-pais-20210217173753.html> [geraadpleegd op 24/02/2021]
- European Council, *Venezuela: 19 officials added to the EU sanctions list*, 22/02/2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/02/22/venezuela-19-officials-added-to-the-eu-sanctions-list/> [geraadpleegd op 23/02/2021]
- France24 (Mougin S.), *World AIDS Day: Venezuela drugs shortage causes increase in HIV-related deaths*, 01/12/2019, <https://www.france24.com/en/20191201-world-aids-day-venezuela-druqs-shortage-causes-increase-in-hiv-related-deaths> [geraadpleegd op 05/03/2020]
- Fronteraviva, *El video que denuncia las extorsiones de la Fuerza Nacional Bolivariana en la frontera entre Venezuela y Colombia*, 08/03/2021, <https://www.fronteraviva.com/el-video-que-denuncia-las-extorsiones-de-la-fuerza-nacional-bolivariana-en-la-frontera-entre-venezuela-y-colombia/> [geraadpleegd op 16/03/2021]
- Fundaredes, *Colectivos armados trasladaron su violencia a poblaciones venezolanas en frontera con colombia*, 09/05/2019, <https://www.fundaredes.org/2019/05/09/boletin011-colectivos-armados-trasladaron-su-violencia-a-poblaciones-venezolanas-en-frontera-con-colombia/> [geraadpleegd op 26/02/2020]
- Fundaredes, *Presencia de grupos irregulares en Venezuela 2019*, 11/09/2019, <https://www.fundaredes.org/2019/09/11/presencia-de-grupos-irregulares-en-venezuela-2019/> [geraadpleegd op 27/02/2020]

- Fundaredes, *Curva de la violencia en estados fronterizos de Venezuela 2019*, 02/2020, <https://www.fundaredes.org/curva-de-la-violencia-2019/> [geraadpleegd op 20/02/2020]
- Fundaredes, *Fuerzas armadas venezolanas cooperan con grupos armados irregulares*, 16/11/2020, <https://www.fundaredes.org/2020/11/16/boletin26-fuerzas-armadas-venezolanas-cooperan-con-grupos-armados-irregulares/> [geraadpleegd op 16/03/2021]
- Fundaredes, *Boletin25: grupos armados irregulares extienden su presencia en territorio venezolano*, 06/12/2020, <https://www.fundaredes.org/2020/10/06/boletin25-grupos-armados-irregulares-extienden-su-presencia-en-territorio-venezolano/> [geraadpleegd op 11/03/2021]
- Fundaredes, *Grupos armados irregulares se convierten en los grandes terratenientes de Venezuela*, 11/02/2021, <https://www.fundaredes.org/2021/02/11/boletin28-grupos-armados-irregulares-se-convierten-en-los-grandes-terratenientes-de-venezuela/> [geraadpleegd op 16/03/2021]
- Gardaworld, *Venezuela: Authorities extend strict COVID-19-related restrictions through at least April 11. /update 39*, 05/04/2021, <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/463596/venezuela-authorities-extend-strict-covid-19-related-restrictions-through-at-least-april-11-update-39> [geraadpleegd op 15/04/2021]
- Global Health security Index, *2019 GHS Index Country Profile for Venezuela*, s.d., <https://www.ghsindex.org/country/venezuela/> [geraadpleegd op 11/05/2020]
- Global Monitoring, *COVID-19 pandemic – Venezuela*, 24/02/2021, <https://global-monitoring.com/gm/page/events/epidemic-0002020.BvEnuGO7tsfG.html?lang=en> [geraadpleegd op 24/02/2021]
- Hearts on Venezuela (Salmeron V.), *After six years of decline: How much has the Venezuelan economy shrunk?* 18/02/2020, http://www.heartsonvenezuela.com/after-six-years-of-decline-how-much-has-the-venezuelan-economy-shrunk/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=after-six-years-of-decline-how-much-has-the-venezuelan-economy-shrunk [geraadpleegd op 02/03/2020]
- Hearts on Venezuela (Bolivar L.), *This is not an "I'll be back": Perspectives of the Venezuelan human mobility for 2020*, 04/03/2020, http://www.heartsonvenezuela.com/this-is-not-an-ill-be-back-perspectives-of-the-venezuelan-human-mobility-for-2020/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=this-is-not-an-ill-be-back-perspectives-of-the-venezuelan-human-mobility-for-2020 [geraadpleegd op 11/03/2020]
- Holland&Knight, *Venezuela economic outlook*, 04/2020, <https://www.hklaw.com/-/media/files/inSights/publications/2020/04/venezuelaeconomicoutlooken.pdf?la=en> [geraadpleegd op 11/05/2020]
- Human Rights Watch, *Venezuela: Critics Under Threat*, 06/08/2015, <https://www.hrw.org/news/2015/08/06/venezuela-critics-under-threat> [geraadpleegd 07/08/2015]
- Human Rights Watch, *Venezuela's Health Care Crisis*, 29/04/2015, <https://www.hrw.org/news/2015/04/29/venezuelas-health-care-crisis> [geraadpleegd 30/07/2015]
- Human Rights Watch, *Venezuela: Extrajudicial Killings in Poor Areas*, 18/09/2019, <https://www.hrw.org/news/2019/09/18/venezuela-extrajudicial-killings-poor-areas> [geraadpleegd op 27/02/2020]
- Human Rights Watch, *Venezuela: Violent Abuses in Illegal Gold Mines*, 04/02/2020, <https://www.hrw.org/news/2020/02/04/venezuela-violent-abuses-illegal-gold-mines> [geraadpleegd op 19/02/2020]
- Human Rights Watch, *Venezuela's Humanitarian Emergency*, 04/04/2019, <https://www.hrw.org/report/2019/04/04/venezuelas-humanitarian-emergency/large-scale-un-response-needed-address-health> [geraadpleegd op 05/03/2020]
- Human Rights Watch (HRW), *"The Guerrillas Are the Police" Social Control and Abuses by Armed Groups in Colombia's Arauca Province and Venezuela's Apure State*, 01/2020, <https://www.hrw.org/report/2020/01/22/guerrillas-are-police/social-control-and-abuses-armed-groups-colombias-arauca> [geraadpleegd op 26/02/2020]

- Human Rights watch (HRW), *Venezuela: A Police State Lashes Out Amid Covid-19*, 28/08/2020, <https://www.hrw.org/news/2020/08/28/venezuela-police-state-lashes-out-amid-covid-19> [geraadpleegd op 18/03/2021]
- Human Rights Watch (HRW), *Venezuela: Abusive Treatment of Returnees Poor Quarantine Conditions May Spread Covid-19*, 13/10/2020, <https://www.hrw.org/news/2020/10/13/venezuela-abusive-treatment-returnees> [geraadpleegd op 15/04/2021]
- Immigration and Refugee Board of Canada (IRB), *Venezuela: The homeland card (carnet de la patria), including issuance procedures, usage, and physical characteristics; extent to which homeland cards have been distributed (2016-May 2018)*, 18/05/2018, <https://www.refworld.org/docid/5b2bb7bf4.html> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- Infobae (Barráez S.), *Elorza, el pueblo venezolano controlado por las FARC: "El comandante Lucas es el amo del lugar"*, 13/10/2019, <https://www.infobae.com/america/venezuela/2019/10/13/elorza-el-pueblo-venezolano-controlado-por-las-farc-el-comandante-lucas-es-el-amo-del-lugar/> [geraadpleegd op 26/02/2020]
- Infobae (Barráez S.), *Un viaje por la frontera de Venezuela hasta Colombia: las extorsiones de los militares y del ELN, más el cobro en pesos y una carita feliz*, 08/11/2020, <https://www.infobae.com/america/venezuela/2020/11/08/un-viaje-por-la-frontera-de-venezuela-hasta-colombia-las-extorsiones-de-los-militares-y-del-eln-mas-el-cobro-en-pesos-y-una-carita-feliz/> [geraadpleegd op 16/03/2021]
- Infobae (Barráez S.), *La razón detrás de las tomas de viviendas en Venezuela: "Les pagan a los colectivos los favores a la revolución"*, 18/01/2021, <https://www.infobae.com/america/venezuela/2021/01/18/la-razon-detras-de-las-tomas-de-viviendas-en-venezuela-les-pagan-a-los-colectivos-los-favores-a-la-revolucion/> [geraadpleegd op 18/03/2021]
- Infobae, *Crecen las extorsiones e incendios de fincas en la frontera venezolana por parte grupos mafiosos, guerrilleros y fuerzas de seguridad del régimen*, 28/01/2021, <https://www.infobae.com/america/venezuela/2021/01/28/crecen-las-extorsiones-e-incendios-de-fincas-en-la-frontera-venezolana-por-parte-grupos-mafiosos-guerrilleros-y-fuerzas-de-seguridad-del-regimen/> [geraadpleegd op 16/03/2021]
- Infobae, *Fundaredes denunció que cientos de venezolanos huyen a Colombia por los combates en la frontera*, 23/03/2021, https://www.infobae.com/america/venezuela/2021/03/23/fundaredes-denuncio-que-cientos-de-venezolanos-huyen-a-colombia-por-los-combates-en-la-frontera/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 25/03/2021]
- InSight Crime, *The Devolution of State Power: The 'Colectivos'*, 18/05/2018, <https://www.inSightcrime.org/investigations/devolution-state-power-colectivos/> [geraadpleegd op 24/02/2020]
- InSight Crime, *Pirates Control Ocean Between Venezuela, Trinidad and Tobago*, 21/01/2019, <https://www.inSightcrime.org/news/analysis/pirates-venezuela-trinidad-and-tobago/> [geraadpleegd op 04/03/2020]
- InSight Crime, *The Armed Groups Propping Up Venezuela's Government*, 01/03/2019, <https://www.inSightcrime.org/news/analysis/armed-groups-propping-venezuelas-govment/> [geraadpleegd op 24/02/2020]
- InSight Crime (McDermott J.), *Op-Ed: The ELN as a Colombo-Venezuelan Rebel Army*, 22/03/2019, <https://www.inSightcrime.org/news/analysis/op-ed-the-eln-as-a-colombo-venezuelan-rebel-army/> [geraadpleegd op 27/02/2020]
- InSight Crime, *Pro-Government Guerrillas Mix Political, Criminal Interests in Venezuela*, 17/06/2019, <https://www.inSightcrime.org/news/analysis/guerrillas-mix-political-criminal-interests-venezuela/> [geraadpleegd op 21/02/2020]
- InSight Crime, *FBI/FPLN*, 15/07/2019, <https://www.inSightcrime.org/venezuela-organized-crime-news/fbi/> [geraadpleegd op 21/02/2020]
- InSight Crime, *GameChangers 2019: As Venezuela Sinks, Maduro's Criminal Ties Keep Him Afloat*, 18/01/2020, <https://www.inSightcrime.org/news/analysis/gamechangers-venezuela-maduro-criminal-ties/> [geraadpleegd op 23/01/2020]

- InSight Crime, *Ex-FARC Mafia: Colombia's Criminal Army Settling Down in Venezuela*, 27/02/2020, <https://www.inSightcrime.org/news/analysis/ex-farc-mafia-colombias-criminal-army-finding-home-venezuela/> [geraadpleegd op 27/02/2020]
- InSight Crime, *Southern Venezuela: A 'Gold Mine' for Organized Crime*, 08/03/2020, <https://www.inSightcrime.org/news/brief/southern-venezuela-south-america-organized-crime-gold-mine/> [geraadpleegd op 21/01/2020]
- InSight Crime, *Venezuela Prison Implodes Under Additional Strain From Coronavirus*, 12/05/2020, <https://www.inSightcrime.org/news/analysis/venezuela-prison-implodes-coronavirus/> [geraadpleegd op 13/05/2020]
- InSight Crime, *Venezuela Relies on Gold as Other Criminal Economies Dry Up*, 01/06/2020, <https://inSightcrime.org/news/analysis/venezuela-depends-gold-industry/> [geraadpleegd op 17/03/2021]
- InSight Crime, *GameChangers 2020: Tren de Aragua and the Exportation of Venezuelan Organized Crime*, 30/12/2020, <https://inSightcrime.org/news/analysis/criminal-winner-tren-de-aragua/> [geraadpleegd op 25/02/2021]
- InSight Crime, *InSight Crime's 2020 Homicide Round-Up*, 29/01/2021, <https://inSightcrime.org/news/analysis/2020-homicide-round-up/#:~:text=The%203%2C496%20homicides%20logged%20throughout,viole%20country%20in%20Central%20America.> [geraadpleegd op 01/03/2021]
- InSight Crime, *Organized Crime in 2020 – Highlights of InSight Crime's Annual Conference*, 04/12/2020, <https://inSightcrime.org/news/analysis/organized-crime-inSight-crime-conference/> [geraadpleegd op 03/03/2021]
- InSight Crime, *Colectivos Ramp Up Property Seizures in Venezuela*, 02/03/2021, <https://inSightcrime.org/news/colectivos-ramp-up-property-seizures-in-venezuela/> [geraadpleegd op 18/03/2021]
- InSight Crime, *El Coqui's Ambition Fuels Urban Warfare in Caracas*, 22/02/2021, <https://inSightcrime.org/news/el-coqui-urban-warfare-caracas/> [geraadpleegd op 04/03/2021]
- International Crisis Group, *The end of Hegemony: What is next for Venezuela?*, Crisis Group Latin America Briefing N°34, 21/12/2015, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/end-hegemony-what-next-venezuela> [geraadpleegd op 25/08/2016]
- International Crisis Group, *Venezuela: Dangerous Inertia*, 23/09/2014, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/latin-america-caribbean/andes/venezuela/b031-venezuela-dangerous-inertia.aspx> [geraadpleegd 27/07/2015]
- International Crisis Group, *Venezuela: unnatural disaster*, 30/07/2015, <http://www.crisisgroup.org/en/regions/latin-america-caribbean/andes/venezuela/b033-venezuela-unnatural-disaster.aspx> [geraadpleegd 03/08/2015]
- International Crisis Group (ICG), *Gold and Grief in Venezuela's Violent South*, report N°73, 28/02/2019, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/073-gold-and-grief-venezuelas-violent-south> [geraadpleegd op 19/02/2020]
- International Crisis Group (ICG), *Imagining a Resolution of Venezuela's Crisis*, 11/03/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/79-imagining-resolution-venezuelas-crisis> [geraadpleegd op 20/04/2020]
- International Crisis Group (ICG), *Seizure of Parliament Plunges Venezuela into Deeper Turmoil*, 07/01/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/seizure-parliament-plunges-venezuela-deeper-turmoil> [geraadpleegd op 20/01/2020]
- International Crisis Group (ICG) (Ebus B.), *Under a Merciless Sun: Venezuelans Stranded Across the Colombian Border*, 25/02/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/colombiavenezuela/under-merciless-sun-venezuelans-stranded-across-colombian-border> [geraadpleegd op 26/02/2020]

- International Crisis Group (ICG), *A Glut of Arms: Curbing the Threat to Venezuela from Violent Groups*, report N°78, 20/02/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/78-glut-arms-curbing-threat-venezuela-violent-groups> [geraadpleegd op 21/02/2020]
- International Crisis Group (ICG), *A Misguided Bid to Topple Maduro as the Virus Looms*, 27/03/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/misguided-bid-topple-maduro-virus-looms> [geraadpleegd op 20/04/2020]
- International Crisis Group (ICG), *Broken Ties, Frozen Borders: Colombia and Venezuela Face COVID-19*, 16/04/2020, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b042-broken-ties-frozen-borders.pdf> [geraadpleegd op 20/04/2020]
- International Crisis Group (ICG), *Disorder on the Border: Keeping the Peace between Colombia and Venezuela*, 14/12/2020, <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/084-disorder-on-the%20border.pdf> [geraadpleegd op 15/03/2021]
- International Crisis Group, *Venezuela: What Lies Ahead after Election Clinches Maduro's Clean Sweep*, 21/12/2020, <https://www.crisisgroup.org/latin-america-caribbean/andes/venezuela/85-venezuela-what-lies-ahead-after-election-clinches-maduros-clean-sweep> [geraadpleegd op 23/02/2021]
- International Crisis Group (ICG), *Venezuela: Reassembling a Route to Peace*, Watch List 2021, 29/01/2021, <https://www.crisisgroup.org/global/watch-list-2021#Venezuela> [geraadpleegd op 01/04/2021]
- International Crisis Group (ICG), *Crisiswatch Venezuela*, 03/2021, <https://www.crisisgroup.org/crisiswatch> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- International Narcotics Control Board (INCB), *Annual report 2020*, 25/03/2021, <https://www.incb.org/incb/en/news/AR2020/incb-2020-annual-report-and-precursors-report-launched.html> [geraadpleegd op 29/03/2021]
- International Rescue Committee (IRC), *IRC warns Venezuela's fuel shortages and quarantine measures risk dire hunger and insecurity across the country*, 20/04/2020, <https://www.rescue.org/press-release/irc-warns-venezuelas-fuel-shortages-and-quarantine-measures-risk-dire-hunger-and> [geraadpleegd op 21/04/2020]
- International Rescue Committee (IRC), *Venezuela-watchlist 2021*, 12/03/2021, <https://www.rescue.org/sites/default/files/document/5682/venezuela-watchlist2021.pdf> [geraadpleegd op 13/04/2021]
- IQLatino, *Venezuela: almost one year living with the specter of the march 2019 big blackout*, 02/03/2020, <https://iqlatino.org/2020/venezuela-almost-one-year-living-with-the-specter-of-the-march-2019-big-blackout/> [geraadpleegd op 11/03/2020]
- Junior Parra (@JuniorParra19), twitter-thread, 26/03/2021, <https://twitter.com/JuniorParra19/status/1375445532601163777> [geraadpleegd op 29/03/2021]
- La Opinión, *Ya son ocho los militares venezolanos muertos en combates contra disidencias de las Farc en la frontera*, 05/04/2021, <https://www.laopinion.com.co/frontera/ya-son-ocho-los-militares-venezolanos-muertos-en-combates-contra-disidencias-de-las-farc> [geraadpleegd op 12/04/2021]
- La Silla Vacía (Uzcátegui R.), *Venezuela: El juego de cartas bajo la mesa*, 11/05/2020, <https://lasillavacia.com/silla-llena/red-de-venezuela/venezuela-juego-de-cartas-bajo-la-mesa-76254> [geraadpleegd op 14/05/2020]
- McDermott J., *Beyond the 'Narcostate' Narrative: Addressing Organized Crime and Corruption in Venezuela*, webinar door WOLA, 20/03/2020, <https://venezuelablog.org/video-beyond-narcostate-narrative-addressing-organized-crime-corruption-venezuela/> [geraadpleegd op 23/03/2020]
- Médicos Unidos Vzla, twitter-thread @MedicosUnidosVe, 12/04/2021, <https://twitter.com/MedicosUnidosVe/status/1381721847453077511> [geraadpleegd op 14/04/2021]
- Miconvive, *Caracas hotspots*, 02/2020, <https://miconvive.maps.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=0fb6dbeca2154542ba99113aa90a78c3> [geraadpleegd op 25/02/2020]
- Migración Colombia, *Más de un millón 742 mil venezolanos se encontrarían en colombia para el 31 de enero de 2021 y podrían acogerse al estatuto temporal de protección*, 03/03/2021,

<https://www.migracioncolombia.gov.co/noticias/mas-de-un-millon-742-mil-venezolanos-se-encontrarian-en-colombia-para-el-31-de-enero-de-2021-y-podrian-acogerse-al-estatuto-temporal-de-proteccion> [geraadpleegd op 19/04/2021]

Ministerio de Relaciones Exteriores, *decreto número 216 de 2021*, 01/03/2021, <https://dapre.presidencia.gov.co/normativa/normativa/DECRETO%20216%20DEL%201%20DE%20MARZO%20E%202021.pdf> [geraadpleegd op 19/04/2021]

MO, *Politieke confrontatie verhardt in Venezuela*, 08/01/2020, <https://www.mo.be/analyse/politieke-confrontatie-verhardt-venezuela> [geraadpleegd op 21/01/2020]

Monitor de victimas (Marra Y.), *Hasta noviembre las FAES cometieron 70% de las ejecuciones extrajudiciales en Caracas*, 03/12/2019, <https://monitordevictimas.com/ejecucion-2/hasta-noviembre-las-faes-cometieron-70-de-las-ejecuciones-extrajudiciales-en-caracas/> [geraadpleegd 20/01/2020]

Monitor de Victimias, *Homicidios Marzo 2020*, 05/2020, <https://monitordevictimas.com/> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Monitor de Victimias, *estadísticas*, s.d., <https://monitordevictimas.com/estadisticas/> [geraadpleegd op 08/03/2021]

NOS Nieuws, *VS klaagt president Venezuela aan voor 'drugsterrorisme'*, 26/03/2020, <https://nos.nl/artikel/2328446-vs-klaagt-president-venezuela-aan-voor-drugsterrorisme.html> [geraadpleegd op 30/03/2020]

Noticias Financieras English, *THE US again called for the regime of Nicolás Maduro to release the uncle of Juan Guaidó*, 11/03/2020, via Factiva, <https://professional.dowjones.com/factiva/> [geraadpleegd op 17/03/2020]

Noticias Financieras, *Guerrilla warfare in Venezuela*, 29/03/2021, via Factiva <https://professional.dowjones.com/factiva/> [geraadpleegd op 29/03/2021]

Noticias Financieras, *Winds of war on the explosive border with Venezuela*, 25/04/2021, via Factiva: <https://professional.dowjones.com/factiva/> [geraadpleegd op 27/04/2021]

Noticiero Digital, *Fundaredes requests the presence of the Red Cross in the conflict zone in Apure*, 28/03/2021, <https://www.noticierodigital.com/2021/03/fundaredes-pide-presencia-de-la-cruz-roja-en-zona-de-conflicto-en-apure/> [geraadpleegd op 29/03/2021]

NPR (Treisman R.), *Colombia Offers Temporary Legal Status To Nearly 1 Million Venezuelan Migrants*, 09/02/2021, <https://www.npr.org/2021/02/09/965853031/colombia-offers-temporary-legal-status-to-nearly-1-million-venezuelan-migrants?t=1618836513392> [geraadpleegd op 19/04/2021]

Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), *Conflictividad social en Venezuela en 2019*, 24/01/2020, <https://www.observatoriodeconflictos.org.ve/tendencias-de-la-conflictividad/conflictividad-social-en-venezuela-en-2019> [geraadpleegd op 09/03/2020]

Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), *Venezuela Abril 2020*, 07/05/2020, <http://www.observatoriodeconflictos.org.ve/oc/wp-content/uploads/2020/05/INFORMEOVCS-ABR2020.pdf> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Observatorio Venezolano de Conflictividad Social (OVCS), *Informe Anual Conflictividad Social-Venezuela 2020*, 25/01/2021, <https://www.observatoriodeconflictos.org.ve/tendencias-de-la-conflictividad/informe-anual-situacion-de-la-conflictividad-en-venezuela-en-2020> [geraadpleegd op 01/04/2020]

Observatorio Venezolano de Servicios Públicos (OVSP), *OVSP: "Solo un 25,0% de los encuestados en 12 ciudades del país recibe el servicio de agua potable de forma continua"*, 04/03/2021, <http://www.observatoriovsp.org/ovsp-solo-un-250-de-los-encuestados-en-12-ciudades-del-pais-recibe-el-servicio-de-agua-potable-de-forma-continua/> [geraadpleegd op 13/04/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Informe Anual de Violencia*, 30/12/2018, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/ovv-lacso-informe-anual-de-violencia-2018/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV) & Cecodap, *Venezuela 2019 – Informe Muertes violentas de niñas, niños y adolescentes*, 05/05/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/venezuela-2019-informe-muertes-violentas-de-ninas-ninos-y-adolescentes/> [geraadpleegd op 06/06/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Delincuencia aprovecha crisis de servicios y cuarentena por el Covid-19 en la Región Capital*, 28/04/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/delincuencia-aprovecha-crisis-de-servicios-y-cuarentena-por-el-covid-19-en-la-region-capital/> [geraadpleegd op 06/05/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Distrito Capital fue la cuarta entidad más violenta del país en 2019*, 27/01/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/distrito-capital-fue-la-cuarta-entidad-mas-violenta-del-pais-en-2019/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Extorsión y narcotráfico: las caras de violencia en el Zulia en 2019*, 29/01/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/extorsion-y-narcotrafico-las-caras-de-violencia-en-el-zulia-en-2019/> [geraadpleegd op 26/02/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Informe Anual de Violencia 2019*, 27/01/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/informe-anual-de-violencia-2019/> [geraadpleegd op 30/01/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *La mortalidad violenta acorta la esperanza de vida de los jóvenes en Venezuela*, 18/02/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/2019-la-mortalidad-violenta-acorta-la-esperanza-de-vida-de-los-jovenes-en-venezuela/> [geraadpleegd op 25/02/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *La violencia delincencial y policial puntean en Sucre*, 03/02/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/la-violencia-delincencial-y-policial-puntean-en-sucre/> [geraadpleegd op 2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Maracaibo es siete veces menos violento que Santa Rita*, 03/04/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/maracaibo-es-siete-veces-menos-violento-que-santa-rita/> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Güiria pierde su alegría a causa del hambre y la violencia en Sucre*, 11/12/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/quiria-pierde-su-alegria-a-causa-del-hambre-y-la-violencia-en-sucre/> [geraadpleegd op 08/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Informe Anual de Violencia 2020 – Entre las epidemias de la Violencia y del Covid-19*, 29/12/2020, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/informe-anual-de-violencia-2020-entre-las-epidemias-de-la-violencia-y-del-covid-19/> [geraadpleegd op 01/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Amazonas es la entidad menos violenta del territorio nacional*, 18/01/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/amazonas-es-la-entidad-menos-violenta-del-territorio-nacional/> [geraadpleegd op 15/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Aragua registró una tasa de 60,5 muertes violentas en 2020*, 01/02/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/aragua-registro-una-tasa-de-605-muertes-violentas-en-2020/> [geraadpleegd op 08/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Bolívar: Segundo estado más violento del país*, 01/02/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/bolivar-segundo-estado-mas-violento-del-pais/> [geraadpleegd op 15/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Caracas continuó siendo en 2020 una de las ciudades más violentas en Venezuela*, 29/01/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/caracas-continuo-siendo-en-2020-una-de-las-ciudades-mas-violentas-en-venezuela/> [geraadpleegd op 08/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Cuarentena por Covid-19: Principal causa de los cambios en la violencia en Táchira*, 01/02/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/cuarentena-por-covid-19-principal-causa-de-los-cambios-en-la-violencia-en-tachira/> [geraadpleegd op 15/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Extorsión: El mayor reto de seguridad en el Zulia*, 29/01/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/extorsion-el-mayor-reto-de-seguridad-en-el-zulia/> [geraadpleegd op 09/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Pandemia y violencia de género en Aragua: Del delito sexual individual a las redes de pornografía y explotación sexual*, 02/03/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/pandemia-y-violencia-de-genero-en-aragua-del-delito-sexual-individual-a-las-redes-de-pornografia-y-explotacion-sexual/> [geraadpleegd op 08/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Sucre fue el municipio más violento del Área Metropolitana de Caracas en 2020*, 22/02/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/sucre-fue-el-municipio-mas-violento-del-area-metropolitana-de-caracas-en-2020/> [geraadpleegd op 08/03/2021]

Observatorio Venezolano de Violencia (OVV), *Sucre: El tercer estado más violento de Venezuela durante 2020*, 19/01/2021, <https://observatoriodeviolencia.org.ve/news/sucre-el-tercer-estado-mas-violento-de-venezuela-durante-2020/> [geraadpleegd op 08/03/2021]

OCHA, *Humanitarian response plan with humanitarian needs overview Venezuela*, 07/2020, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/venezuela_hrp_2020_en_vf.pdf [geraadpleegd op 13/04/2021]

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Human rights in the Bolivarian Republic of Venezuela. Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of Human rights in the Bolivarian Republic of Venezuela*, 05/07/2019, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24788&LangID=E> [geraadpleegd op 23/01/2020]

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Venezuela must offer concrete steps to end humanitarian crisis, say UN experts*, 06/05/2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25867&LangID=E> [geraadpleegd op 07/05/2020]

Open Democracy (Figueroa A.), *Forced internal migration grows in Venezuela*, 12/11/2019, <https://www.opendemocracy.net/en/democraciaabierta/la-forzosa-migración-interna-crece-en-venezuela-en/> [geraadpleegd op 13/03/2020]

OSAC, *Venezuela 2020 Crime & Safety Report*, 21/07/2020, <https://www.osac.gov/Country/Venezuela/Content/Detail/Report/0e6ed0e0-eb8e-44cc-ab81-1938e6c8d93f> [geraadpleegd op 24/02/2021]

Pan American Health Organization (PAHO), *Epidemiological Update Malaria in the Americas*, 19/02/2020, https://www.paho.org/hq/index.php?option=com_docman&view=download&category_slug=malaria-2205&alias=51010-18-november-2019-malaria-epidemiological-update-1&Itemid=270&lang=en [geraadpleegd op 19/02/2020]

Panampost (Martin S.), *Venezuela Is Empty: Schools Are Without Students And Teachers*, 23/07/2019, <https://panampost.com/sabrina-martin/2019/07/23/venezuela-students-teachers/?cn-reloaded=1> [geraadpleegd op 09/03/2020]

Paniz-Mondolfi A. & Sordillo E. & Márquez-Colmenarez & Delgado-Noguera L. & Rodriguez-Morales, *The arrival of SARS-CoV-2 in Venezuela*, in : *The Lancet*, 04/05/2020, [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)31053-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)31053-9/fulltext) [geraadpleegd op 12/05/2020]

Panorama (Molina H.), *En la frontera con venezuela existen 5 grupos paramilitares: bernal*, 13/08/2019 via : Entornointeligente, <https://www.entornointeligente.com/en-la-frontera-con-venezuela-existen-5-grupos-paramilitares-bernal/> [geraadpleegd op 24/02/2020]

Polga-Hecimovich J., *Organized Crime and the State in Venezuela under Chavismo*, 25/05/2019, in: *The Criminalization of States: The Relationship between States and Organized Crime*, pp.189-207. https://www.researchgate.net/publication/331313327_Organized_Crime_and_the_State_in_Venezuela_under_Chavismo [geraadpleegd op 24/02/2020]

PROVEA, *Provea: With new assault against National Assembly, Maduro completes the coup he commenced in January 2019*, 06/01/2020, <https://www.derechos.org.ve/actualidad/provea-with-new-assault-against-national-assembly-maduro-completes-the-coup-he-commenced-in-january-2019> [geraadpleegd op 20/01/2020]

PROVEA, *Informe Anual | Derecho a la Educación: Maduro mente para ocultar su fracaso*, 04/03/2020, <https://www.derechos.org.ve/actualidad/informe-anual-derecho-a-la-educacion-maduro-mente-para-ocultar-su-fracaso> [geraadpleegd op 09/03/2020]

- PROVEA, *COVID-19: 7mo boletín sobre personal sanitario, condiciones y medio ambiente de trabajo en Venezuela, enero 2021*, 25/02/2021, <https://provea.org/publicaciones/boletines/7mo-boletin-sobre-personal-sanitario-condiciones-y-medio-ambiente-de-trabajo-en-venezuela-enero-2021/> [geraadpleegd op 13/04/2021]
- PROVEA, *Policías y militares asesinaron a 2853 personas en Venezuela durante 2020 | Lupa por la Vida*, 09/03/2021, <https://provea.org/actualidad/derechos-civiles-y-politicos/derecho-a-la-vida/lupa-por-la-vida-policias-y-militares-asesinaron-a-2853-personas-en-venezuela-durante-2020-4/> [geraadpleegd op 17/03/2021]
- Quartz (Haldevang M.), *Venezuela just hiked its minimum wage 67% but a month of work still can't buy 1 kg of beef*, 11/01/2020, <https://qz.com/1783680/maduro-hikes-venezuelas-monthly-minimum-wage-by-67-percent-less-than-1-kg-of-beef/> [geraadpleegd op 05/03/2020]
- Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Colombia*, 31/12/2019, <https://data2.unhcr.org/en/situations/platform/location/7511> [geraadpleegd op 11/03/2020]
- Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Refugee and migrants respons plan*, 01/2020, <https://r4v.info/es/documents/download/72254> [geraadpleegd op 28/01/2020]
- Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Refugees and migrants response plan January-december 2020, s.d.*, <https://r4v.info/en/documents/download/72254> [geraadpleegd op 11/03/2020]
- Regional Inter-Agency Coordination Platform, *Regional Refugee and Migrant Response Plan January - December 2021 for refugees and migrants from Venezuela*, 2021, <https://rmp.r4v.info/> [geraadpleegd op 19/04/2021]
- Regional Inter-Agency Coordination Platform, *s.d.*, <https://r4v.info/en/situations/platform> [geraadpleegd op 19/04/2021]
- Reuters (Ellsworth B.), *Venezuela's Maduro hikes minimum wage 300 percent*, 14/01/2019, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-wage/venezuelas-maduro-hikes-minimum-wage-300-percent-idUSKCN1P82E2> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- Reuters (Berwick A & Kinoshian S.), *A Reuters special report, Elite police force spreads terror in the barrios of Venezuela*, 13/11/2019, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/venezuela-violence-police/> [geraadpleegd op 24/02/2020]
- Reuters (Valderrama S. & Kinoshian S.), *Costco in Caracas: how Florida goods flood Venezuelan stores*, 16/12/2019, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-shops/costco-in-caracas-how-florida-goods-flood-venezuelan-stores-idUSKBN1YK16X> [geraadpleegd op 03/03/2020]
- Reuters (Armas M.), *Venezuela's Guaido pushes past troops to enter congress after socialist takeover*, 07/01/2020, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics/venezuelas-guaido-pushes-past-troops-to-enter-congress-after-socialist-takeover-idUSKBN1Z6174> [geraadpleegd op 20/01/2020]
- Reuters (Berwick A & Kinoshian S.), *Convicted criminals are among the special police force terrorizing Venezuela*, 19/02/2020, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/venezuela-violence-police-faes/> [geraadpleegd op 27/02/2020]
- Reuters (Armas M.), *Venezuela to let companies raise capital in dollars as Maduro liberalizes economy*, 28/02/2020, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-economy/venezuela-to-let-companies-raise-capital-in-dollars-as-maduro-liberalizes-economy-idUSKCN20L3D3> [geraadpleegd op 04/03/2020]
- Reuters (Berwick A.), *In run-down Caracas institute, Venezuela's coronavirus testing falters*, 17/04/2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-venezuela-tests-in/in-run-down-caracas-institute-venezuelas-coronavirus-testing-falters-idUSKBN21Z1BR> [geraadpleegd op 21/04/2020]
- Reuters, *Venezuela imposes price controls again to limit accelerating inflation*, 25/04/2020, <https://www.reuters.com/article/venezuela-economy/update-1-venezuela-imposes-price-controls-again-to-limit-accelerating-inflation-idUSL2N2CC2JG> [geraadpleegd op 11/05/2020]
- Reuters, *Venezuela opposition must stop pretending to be government, Capriles says*, 03/09/2020, <https://www.reuters.com/article/uk-venezuela-politics-idUKKBN25U01F> [geraadpleegd op 24/02/2021]
- Reuters (Ellsworth B.), *Analysis: Collapsed health system makes Venezuela vaccination campaign an uphill battle*, 12/02/2021, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-venezuela-vaccine-idUSKBN2AC1RC> [geraadpleegd op 14/04/2021]

- Reuters, *At least 23 dead in clash between gangs and police in Venezuelan capital*, 10/01/2021, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-security-idUSKBN29FOMP> [geraadpleegd op 04/03/2021]
- Reuters, *EU states no longer recognise Guaido as Venezuela's interim president*, 25/01/2021, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-eu-idUSKBN29U1A3> [geraadpleegd op 23/02/2021]
- Reuters (Pons C.), *Maduro seeks to speed up digital payments as Venezuela runs out of cash*, 15/03/2021, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-economy-payments/maduro-seeks-to-speed-up-digital-payments-as-venezuela-runs-out-of-cash-idUSKBN2B71BD> [geraadpleegd op 24/03/2021]
- Reuters (Lacosa L.), *Venezuelan soldiers killed civilians, refugees who fled to Colombia say*, 27/03/2021, <https://www.reuters.com/article/us-colombia-venezuela/venezuelan-soldiers-killed-civilians-refugees-who-fled-to-colombia-say-idUSKBN2BJ0FB> [geraadpleegd op 29/03/2021]
- Reuters (Lacosta L.), *Drug trafficking disputes causing Venezuelans to flee to Colombia: Colombian minister*, 28/03/2021, <https://www.reuters.com/article/us-colombia-venezuela/drug-trafficking-disputes-causing-venezuelans-to-flee-to-colombia-colombian-minister-idUSKBN2BK0J5> [geraadpleegd op 29/03/2021]
- Reuters, *Maduro says Venezuela has secured funds to complete COVAX payment*, 12/04/2021, <https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/maduro-says-venezuela-has-secured-funds-complete-covax-payment-2021-04-12/> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- Reuters, *Venezuela creates military unit on Colombia border amid fighting*, 06/04/2021, <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-colombia/venezuela-creates-military-unit-on-colombia-border-amid-fighting-idUSKBN2BT01Y> [geraadpleegd op 12/04/2021]
- Reuters, *Venezuela says 8 soldiers killed amid fighting along Colombian border*, 28/04/2021, <https://www.reuters.com/world/americas/venezuela-says-8-soldiers-killed-amid-fighting-along-colombian-border-2021-04-28/> [geraadpleegd op 03/05/2021]
- Reuters, *World Food Programme, Venezuela reach deal to supply food to 185,000 children*, 20/04/2021, <https://www.reuters.com/world/americas/un-agency-says-it-will-supply-food-venezuelan-schools-2021-04-19/> [geraadpleegd op 22/04/2021]
- Rijksoverheid Nederland, *Algemeen ambtsbericht Venezuela 2020*, 11/06/2020, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2020/06/11/algemeen-ambtsbericht-venezuela-juni-2020> [geraadpleegd op 24/02/2021]
- Runrun.es (Meléndez L.), *Monitor de Víctimas 2019 | Estos son los nombres de las 896 víctimas de homicidio en Caracas*, 17/02/2020, <https://runrun.es/monitor-de-victimas/398571/monitor-de-victimas-2019-estos-son-los-nombres-de-las-896-victimas-de-homicidio-en-caracas/> [geraadpleegd op 25/02/2020]
- Runrun.es (Fermin Y.), *La infraestructura es materia pendiente para poder reiniciar clases presenciales*, 15/03/2021, <https://runrun.es/rr-es-plus/438525/la-infraestructura-es-materia-pendiente-para-poder-reiniciar-clases-presenciales/> [geraadpleegd op 15/04/2021]
- Runrun.es, *COVID-19 en Venezuela: la pandemia de la opacidad ; El año del Coronavirus en Venezuela contado en gráficos*, 15/04/2021, <https://alianza.shorthandstories.com/Covid-19-en-Venezuela/index.html> [geraadpleegd op 15/04/2021]
- TalCual (Coscojuela X.), *Las FAES mataron a 1.231 personas en 2019 y sufrieron dos bajas*, 26/01/2020, <https://talcualdigital.com/las-faes-mataron-a-1-231-personas-en-2019-y-sufrieron-dos-bajas/> [geraadpleegd op 30/01/2020]
- TalCual (Figueroa A.), *Micro burbuja ligada a la dolarización queda suspendida hasta nuevo aviso*, 17/03/2020, <https://talcualdigital.com/micro-burbuja-ligada-a-la-dolarizacion-queda-suspendida-hasta-nuevo-aviso/> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- TalCual (Meneces C.), *Nuevo salario mínimo no alcanza para comprar ni un kilo de carne de res*, 10/01/2020, <https://talcualdigital.com/nuevo-salario-minimo-no-alcanza-para-comprar-ni-un-kilo-de-carne-de-res/> [geraadpleegd op 05/03/2020]
- TalCual (Meneces C.), *Nuevo salario mínimo no compra ni el queso para rellenar la arepa*, 28/04/2020, <https://talcualdigital.com/nuevo-salario-minimo-no-compra-ni-el-queso-para-rellenar-la-arepa/> [geraadpleegd op 29/04/2020]

- TalCual (Nederr S.), *Plan Gedeón no resiste un análisis operacional ni military*, 06/05/2020, <https://talcualdigital.com/plan-gedeon-no-resiste-un-analisis-operacional-ni-militar/> [geraadpleegd op 06/05/2020]
- TalCual (Rodriguez V.), *La dura vuelta de los migrantes venezolanos regados por el Sur*, 12/05/2020, <https://talcualdigital.com/la-dura-vuelta-de-los-migrantes-venezolanos-regados-por-el-sur/> [geraadpleegd op 14/05/2020]
- TalCual, *Cecodap exige protección para menores ante enfrentamientos armados en Petare*, 04/05/2020, <https://talcualdigital.com/cecodap-exige-proteccion-para-menores-ante-enfrentamientos-armados-en-petare/> [geraadpleegd op 06/05/2020]
- TalCual, *Grupos armados en el 23 de enero «exhortan» a respetar la cuarentena*, 27/04/2020, <https://talcualdigital.com/grupos-armados-en-el-23-de-enero-exhortan-a-respetar-la-cuarentena/> [geraadpleegd op 27/04/2020]
- TalCual, *Habitantes de zona fronteriza del Táchira huyen a Colombia por amenazas de paramilitares*, 22/04/2020, <https://talcualdigital.com/habitantes-de-zona-fronteriza-del-tachira-huyen-a-colombia-por-amenazas-de-paramilitares/> [geraadpleegd op 27/04/2020]
- TalCual, *Denuncian que durante 2020 se han producido más de 50 invasiones en Caracas*, 23/12/2020, <https://talcualdigital.com/denuncian-que-durante-2020-se-han-producido-mas-de-50-invasiones-en-caracas/> [geraadpleegd op 17/03/2021]
- TalCual, *Las FAES disminuyeron su acción letal después de la publicación del informe ONU*, 14/01/2021, <https://talcualdigital.com/las-faes-disminuyeron-su-accion-letal-despues-de-la-publicacion-del-informe-onu/> [geraadpleegd op 04/03/2021]
- TalCual (Nederr S.), *La Vega: El operativo policial más letal en la historia reciente del país*, 16/01/2021, <https://talcualdigital.com/la-vega-el-operativo-policial-mas-letal-en-la-historia-reciente-del-pais/> [geraadpleegd op 04/03/2021]
- TalCual (Nederr S.), *Foro Runrunes: «La guerrilla tiene más de 10 años actuando en la zona de Apure»*, 26/03/2021, <https://talcualdigital.com/foro-runrunes-la-querrilla-tiene-mas-de-10-anos-actuando-en-la-zona-de-apure-2/> [geraadpleegd op 29/03/2021]
- TalCual, *Julio Castro advierte que Venezuela está en «su peor momento» respecto al covid-19*, 12/04/2021, <https://talcualdigital.com/julio-castro-advierte-que-venezuela-esta-en-su-peor-momento-respecto-al-covid-19/> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- Tal Cual, *Reportan 1.398 casos nuevos de covid-19 y 20 muertes este #19Abr*, 19/04/2021, <https://talcualdigital.com/chavismo-reporta-1-398-casos-nuevos-de-covid-19-y-20-muertes-este-19abr/> [geraadpleegd op 21/04/2021]
- The Atlantic (Applebaum A.), *Venezuela Is the Eerie Endgame of Modern Politics*, 27/03/2020, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/02/venezuelas-suffering-shows-where-illiberalism-leads/606988/> [geraadpleegd op 04/03/2020]
- The Economic Commission for Latin America (ECLAC), *América Latina y el Caribe: proyecciones de crecimiento 2020-2021*, s.d., https://www.cepal.org/sites/default/files/pr/files/tabla_prensa_pib_balancepreliminar2020-esp.pdf [geraadpleegd op 01/03/2021]
- The Economist, *A failed uprising against Nicolás Maduro*, 02/05/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/05/02/a-failed-uprising-against-nicolas-maduro> [geraadpleegd op 16/03/2020]
- The Economist, *How to predict when a despot will fall*, 17/04/2019, <https://www.economist.com/international/2019/04/17/how-to-predict-when-a-despot-will-fall> [geraadpleegd op 11/03/2020]
- The Economist, *Juan Guaidó makes a dramatic attempt to oust Venezuela's regime*, 30/04/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/04/30/juan-guaido-makes-a-dramatic-attempt-to-oust-venezuelas-regime> [geraadpleegd op 16/03/2020]
- The Economist, *More dollars and fewer protests in Venezuela*, 18/12/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2019/12/18/more-dollars-and-fewer-protests-in-venezuela> [geraadpleegd op 03/03/2020]

- The Economist, *Nicolás Maduro tries to rescue Venezuela's economy*, 23/08/2019, <https://www.economist.com/the-americas/2018/08/23/nicolas-maduro-tries-to-rescue-venezuelas-economy> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- The Economist, *Colombia cools on Venezuelan refugees*, 30/04/2020, <https://www.economist.com/the-americas/2020/04/30/colombia-cools-on-venezuelan-refugees> [geraadpleegd op 13/05/2020]
- The Guardian (Phillips T.), *Venezuela crisis: Maduro claims victory over 'deranged' coup attempt*, 01/05/2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/may/01/venezuela-crisis-maduro-claims-victory-over-deranged-us-backed-coup-attempt> [geraadpleegd op 16/03/2020]
- The Guardian (Phillips T.), *Venezuela detains 40 suspects after failed Maduro 'kidnap attempt'*, 12/05/2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/may/12/venezuela-arrests-botched-maduro-kidnap-attempt> [geraadpleegd op 14/05/2020]
- The Guardian (Parkin J.), *'In the middle of a war zone': thousands flee as Venezuela troops and Colombia rebels clash*, 31/03/2021, <https://www.theguardian.com/global-development/2021/mar/31/in-the-middle-of-a-war-zone-thousands-flee-as-venezuela-troops-and-colombia-rebels-clash> [geraadpleegd op 01/04/2021]
- The New Humanitarian (Ebus B.), *Thousands of Venezuelan migrants return home as Colombia lockdown brings tough choices*, 22/04/2020, <https://www.thenewhumanitarian.org/feature/2020/04/22/Venezuela-Colombia-migrants-coronavirus> [geraadpleegd op 14/05/2020]
- The New Humanitarian (Martinez M.), *Inside the Colombian 'war hospital' treating Venezuela's pregnancy crisis*, 27/11/2019, <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2019/11/27/Venezuela-Colombia-pregnant-women-birth-reproductive-rights-migration-Cucuta-maternal-care-migrants-refugees> [geraadpleegd op 14/05/2020]
- The New York Times (NYT) (Kurmanaev A.), *Venezuela's Collapse Is the Worst Outside of War in Decades, Economists Say*, 17/05/2019, <https://www.nytimes.com/2019/05/17/world/americas/venezuela-economy.html> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- The New York Times (NYT) (Kurmanaev A. & Herrera I.), *Students Fainting From Hunger in Venezuela's Failing School system*, 30/11/2019, <https://www.nytimes.com/2019/11/30/world/americas/venezuela-students-hunger.html> [geraadpleegd op 09/03/2020]
- The New York Times (NYT) (Jakes L.), *U.S. Imposes Sanctions on Russian Oil Company Supporting Venezuela's Leader*, 21/02/2020, <https://www.nytimes.com/2020/02/18/world/americas/venezuela-russia-sanctions-trump.html> [geraadpleegd op 02/03/2020]
- The New York Times (NYT) (Kurmanaev A. & I Herrera I.), *Venezuela's Capital Is Booming. Is This the End of the Revolution?*, 01/02/2020, <https://www.nytimes.com/2020/02/01/world/americas/Venezuela-economy-dollars.html?searchResultPosition=6> [geraadpleegd op 03/03/2020]
- The New York Times (NYT) (Kurmanaev A.), *Venezuelan Opposition, Trying to Rekindle Protests, Is Pushed Back by Tear Gas*, 10/03/2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/10/world/americas/venezuela-protests-maduro-quaido.html?searchResultPosition=1> [geraadpleegd op 17/03/2020]
- The New York Times, *Venezuela Claims 2 Americans Were Captured in Failed Invasion*, 05/05/2020, <https://www.nytimes.com/2020/05/05/world/americas/venezuela-invasion-americans-captured.html> [geraadpleegd op 06/05/2020]
- The New York Times, *Venezuelan Leader Maduro Is Charged in the U.S. With Drug Trafficking*, 26/03/2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/26/nyregion/venezuela-president-drug-trafficking-nicolas-maduro.html?searchResultPosition=1> [geraadpleegd op 20/04/2020]
- The New York Times, *Venezuelan Officials Claim to Have Stopped an Armed Incursion*, 03/05/2020, <https://www.nytimes.com/2020/05/03/world/americas/venezuela-coup.html> [geraadpleegd op 06/05/2020]
- The United States Department of Justice, *Virtual press conference*, 26/03/2020, <https://www.justice.gov/live> [geraadpleegd op 30/03/2020]
- The Washington Post (Krygier R.), *Venezuela's universities feel the sting of economic and political crisis*, 17/11/2017, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/venezuelas-universities-feel-the-sting-of-

[economic-and-political-crisis/2017/11/15/665068aa-c59b-11e7-9922-4151f5ca6168_story.html](https://www.washingtonpost.com/economic-and-political-crisis/2017/11/15/665068aa-c59b-11e7-9922-4151f5ca6168_story.html) [geraadpleegd op 09/03/2020]

The Washington Post (Armario C.), *Guaidó kicks off tour highlighting Venezuela 'terror' links*, 20/01/2020, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/guaido-meets-with-allies-pointing-to-venezuela-terror-links/2020/01/20/c2febada-3ba9-11ea-afe2-090eb37b60b1_story.html [geraadpleegd op 21/01/2020]

The Washington Post (Fabiola A.), *In the U.S. embargo on Venezuelan oil, Russia is a clear winner*, 07/02/2020, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/in-the-us-embargo-on-venezuelan-oil-russia-is-a-clear-winner/2020/02/06/c45ca39e-476e-11ea-91ab-ce439aa5c7c1_story.html [geraadpleegd op 02/03/2020]

The Washington Post (Torro F.), *Juan Guaidó may have united Congress briefly, but he is faltering in Venezuela*, 05/02/2020, via factiva, <https://professional.dowjones.com/factiva/> [geraadpleegd op 17/03/2020]

The Washington Post (Zuñiga M.& Faiola A.), *Venezuelan opposition leader Guaidó returns to Caracas, prepares for confrontation, challenges as he returns to Caracas*, 12/02/2020, via factiva, <https://professional.dowjones.com/factiva/> [geraadpleegd op 17/03/2020]

The Washington Post, *From a Miami condo to the Venezuelan coast, how a plan to 'capture' Maduro went rogue*, 07/05/2020, <https://www.washingtonpost.com/> via factiva, [geraadpleegd op 07/05/2020]

The Wilson Center, *Understanding the Venezuelan Refugee Crisis*, 13/09/2019, <https://www.wilsoncenter.org/article/understanding-the-venezuelan-refugee-crisis> [geraadpleegd op 05/03/2020]

The Wilson Center (Oner I.), *Turkey and Venezuela: An Alliance of Convenience*, 31/03/2020, <https://www.wilsoncenter.org/publication/turkey-and-venezuela-alliance-convenience> [geraadpleegd op 31/03/2020]

The Wilson Center, *How to reconstruct Venezuela: Political Conflict, Weak State Capacities, and Social Violence*, 03/2021, <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/How%20to%20Reconstruct%20Venezuela%20Political%20Conflict%2C%20Weak%20State%20Capacities%2C%20and%20Social%20Violence.pdf> [geraadpleegd op 01/04/2021]

Trading economics, *Venezuela Inflation Rate 1973-2019 Data*, 03/2020, <https://tradingeconomics.com/venezuela/inflation-cpi> [geraadpleegd op 02/03/2020]

Trading Economics, *Venezuela Inflation Rate*, 03/2021, <https://tradingeconomics.com/venezuela/inflation-cpi> [geraadpleegd op 24/03/2021]

Transparency International, *The Corruption Perceptions Index 2019*, 23/01/2020, <https://www.transparency.org/cpi2019?/news/feature/cpi-2019> [geraadpleegd op 23/01/2020]

Transparency International, *The Corruption Perceptions Index 2020*, 01/2020, <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/ven#> [geraadpleegd op 03/03/2021]

Transparencia Venezuela, *Organised Crime and corruption in Venezuela: A problem of State*, 06/2020, <https://transparencia.org.ve/wp-content/uploads/2020/11/Organised-Crime-in-Venezuela-Collusion-between-Crime-and-Government.pdf> [geraadpleegd op 25/02/2021]

U.S. Committee for Refugees and Immigrants (USCRI), *Venezuelan refugees: The Ecuador/Colombia Border*, 04/2019, <https://refugees.org/wp-content/uploads/2019/04/FINAL-Ecuador-Venezuela-Report.pdf> [geraadpleegd op 28/01/2020]

UN Human Rights Council (OHCHR), *Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Bolivarian Republic of Venezuela - A/HRC/45/33*, 16/09/2020, <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/FFMV/Pages/Index.aspx> [geraadpleegd op 03/03/2021]

UN Human Rights Council (OHCHR), *Independence of the justice system and access to justice in the Bolivarian Republic of Venezuela, including for violations of economic and social rights, and the situation of human rights in the Arco Minero del Orinoco region*, 15/07/2020, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/A_HRC_44_54.pdf

UN Human Rights Council (OHCHR), *Statement by Marta Valiñas, Chairperson of the Independent International Fact-Finding Mission on the Bolivarian Republic of Venezuela, at the 46th session of the Human Rights Council*,

10/03/2021, <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/NewsDetail.aspx?NewsID=26872&LangID=E> [geraadpleegd op 17/03/2021]

UN Human Rights Council (OHCHR), *UN human rights expert urges to lift unilateral sanctions against Venezuela*, 12/02/2021, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26749&LangID=E> [geraadpleegd op 29/03/2021]

United Nations Development Programme (UNDP), *Regional Strengthening and Risk Reduction in Major Cities of the Andean Community*, s.d., http://www.sasparam.ps/en/Uploads/file/3_%20Caracas.pdf [geraadpleegd op 25/02/2020]

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), *UN Under-Secretary-General for Humanitarian Affairs and Emergency Relief Coordinator, Mark Lowcock: Statement on the humanitarian situation in Venezuela*, 06/11/2019, <https://reliefweb.int/report/venezuela-bolivarian-republic/un-under-secretary-general-humanitarian-affairs-and-emergency> [geraadpleegd op 11/03/2020]

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UNOCHA), *Venezuela situation report*, 15/12/2020, <https://reports.unocha.org/en/country/venezuela-bolivarian-republic-of> [geraadpleegd op 19/04/2021]

USAID, *Venezuela regional Crisis*, 11/02/2020, https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1866/Venezuela_Crisis_Fact_Sheet_1_-_02-18-2020.pdf [geraadpleegd op 11/03/2020]

USDoS, *Venezuela 2019 Human Rights Report*, 11/03/2020, p.2, <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/venezuela/> [geraadpleegd op 24/02/2021]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Smilde D.), *Venezuela's Other Crisis: A Justice System Dismantled From Within*, 11/02/2015, http://www.wola.org/commentary/venezuela_s_other_crisis_a_justice_system_dismantled_from_within [geraadpleegd 06/08/2015]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Ramsey G.), *Venezuela Weekly: COVID Pandemic Eclipses Political Crisis*, 17/04/2020, <https://venezuelablog.org/venezuela-weekly-covid-pandemic-eclipses-political-crisis/> [geraadpleegd op 21/04/2020]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Smilde D. & Ramsey G.), *Beyond the narcostate narrative what u.s. drug monitoring data says about Venezuela*, 03/2020, <https://www.wola.org/wp-content/uploads/2020/03/Narcostate-Venezuela-Drug-Trafficking-Ramsey-Smilde.pdf> [geraadpleegd op 13/03/2020]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Rodriguez F.), *What Should Venezuela Do about COVID-19?*, 21/03/2020, <https://venezuelablog.org/venezuela-covid-19/> [geraadpleegd op 23/03/2020]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Smilde D., Pantoulas D.), *Venezuela Weekly: In Risky Move, Guaidó Travels Abroad Seeking Support*, 24/01/2020, <https://venezuelablog.org/venezuela-weekly-risky-move-guaido-travels-abroad-seeking-support/> [geraadpleegd op 27/01/2020]

Washington Office on Latin America (WOLA) (Oliveros L.), *The Impact of Financial and Oil Sanctions on the Venezuelan Economy*, 10/2020, <https://www.wola.org/wp-content/uploads/2020/10/Oliveros-report-summary-ENG.pdf> [geraadpleegd op 29/03/2021]

WLRN Miami/south Florida (Padgett T.), *Guaidó. Goudreau. Good God. It's Time To End Venezuela Opposition's Military Fantasies*, 07/05/2020, <https://www.wlrn.org/post/guaid-goudreau-good-god-its-time-end-venezuela-oppositions-military-fantasies#stream/0> [geraadpleegd op 07/05/2020]

World Food Programme (WFP), *2020 - Global Report on Food Crises*, 20/04/2020, <https://www.wfp.org/publications/2020-global-report-food-crises> [geraadpleegd op 13/05/2020]

World Food Programme (WFP), *WFP Venezuela Food Security Assessment Main Findings | Data Collected between July and September 2019*, 23/02/2020, <https://reliefweb.int/report/venezuela-bolivarian-republic/wfp-venezuela-food-security-assessment-main-findings-data> [geraadpleegd op 04/03/2020]

World Politics Review (Smilde D.), *Guido's Democratic Push Faces an Uncertain Future in Venezuela*, 31/01/2020, <https://venezuelablog.org/world-politics-review-quaidos-democratic-push-faces-uncertain-future-venezuela/> [geraadpleegd op 16/03/2020]